

Zorg voor de jeugd na detentie

Vraag en aanbod in Den Haag

Katinka Lünemann
Myriam Vandenbroucke
Rianne Verwijs
Wouter Roeleveld

Juli 2010

Inhoud

Samenvatting	5
1 Inleiding	11
1.1 Achtergrond van het onderzoek	11
1.2 Methodologische verantwoording	12
2 Nazorg voor jeugdige ex-gedetineerden	13
2.1 Nazorg - vrijwillig en verplicht	13
2.2 Netwerk- en trajectberaad	14
2.3 De rol van de gemeente	16
2.4 Nazorg jeugd in het Haagse Veiligheidshuis	18
3 Behoeftte aan nazorg	21
3.1 Inleiding	21
3.2 Uitstroom jongeren na detentie	21
3.3 Achtergrond geïnterviewde jongeren	25
3.4 Behoeften nazorg jongeren en ouders naar leefgebied	25
3.5 Conclusie: Behoeften aan nazorg	41
4 Nazorgaanbod in Den Haag	43
4.1 Inleiding	43
4.2 Verplichte nazorgactiviteiten	44
4.3 Leefgebieden en trainingen	45
4.4 Specifieke doelgroepen	51
4.5 Voorwaarden voor nazorg op instellingsniveau	53
4.6 Conclusie: Zorgen in het aanbod	55
5 Ketensamenwerking	57
5.1 Inleiding	57
5.2 Samenwerking tussen de instellingen	57
5.3 Nazorgketens in Den Haag	62
5.4 Afstemming en overleg in de praktijk	65
5.5 Conclusie: Ketenafstemming en de rol van de gemeente	71
6 Aansluiting vraag en aanbod	73
6.1 Het aanbod aan nazorg	73
6.2 Fricties	74
6.3 De rol van de gemeente	77

Literatuur	79
-------------------	-----------

Bijlagen:

1	Methodologische verantwoording	81
2	Tabellen en figuren	85
3	Respondenten enquête	89
4	Overzicht casusonderzoek samenwerking	91
5	Toetsingscriteria ketensamenwerking	93
6	Instellingen nazorg jeugd	95

Samenvatting

1 Inleiding

Dit onderzoek heeft tot doel inzicht te geven in het aantal jeugdige ex-gedetineerden in Den Haag dat in aanmerking komt voor nazorg en in hun wensen en behoefte aan nazorg. Het omvat een inventarisatie van het bestaande nazorgaanbod zowel in het vrijwillige als onvrijwillige kader, en een analyse van hoe de behoefte aan nazorg en het aanbod op elkaar (zouden moeten) aansluiten. Nazorg onder ex-gedetineerde jongeren betreft iedere vorm van begeleiding van een jeugdige of jongvolwassene die plaatsvindt na detentie (waaronder preventieve hechtenis).

Er is een kwalitatief beschrijvend onderzoek verricht via semigestructureerde interviews met 25 jongeren en acht ouders over behoeften aan nazorg. Daarnaast is een enquête uitgezet onder instellingen die een nazorgaanbod hebben. Bovendien zijn dossiers en vier casus geanalyseerd om inzicht te krijgen in de samenwerking en afstemming tussen instellingen die nazorg bieden. Ook zijn registratiecijfers geanalyseerd omtrent de omvang van de problematiek in Den Haag.

2 Vraag naar zorg

Omvang

De gemeente Den Haag heeft jaarlijks met ongeveer 160 jongeren te maken die (meerdere keren) korte of lange tijd in detentie hebben gezeten. Meer dan de helft van de jongeren verlaat binnen vier weken de jeugdinrichting. Maar er is ook een kleine groep die lang in detentie zit, waaronder de jongeren met een PIJ-maatregel (Plaats in een Justitiële Jeugdinrichting).

Wensen en behoeften jongeren

Vrijwel alle jongeren in detentie hebben een duidelijk beeld over de toekomstige dagbesteding. Zij willen vooral (vrijwillige) begeleiding bij het oppakken van allerlei activiteiten, zoals inschrijven bij scholen, hulp bij solliciteren of schuldsanering. Een aantal jongeren wil graag contact houden met (jeugd)reclassering als stok achter de deur, terwijl anderen juist geen reclasseringsbegeleiding wensen en het zelf willen doen.

Bij jongvolwassenen buiten detentie springt huisvesting na detentie eruit als niet vervulde hulpvraag. De minderjarigen gaan doorgaans terug naar hun ouders. De schuldproblematiek speelt

vooral bij de groep 18+, waar de schulden hoog kunnen oplopen. Ook de hulpvragen rond het aanvragen van een uitkering spelen vooral bij jongvolwassenen. Ouders achten het van belang dat hun kinderen begeleiding krijgen in het omgaan met geld, juist ook minderjarige kinderen om problemen later als jongvolwassene te voorkomen.

Wat betreft vrijetijdsbesteding hechten de jongeren veel belang aan sportactiviteiten, hoewel daar buiten detentie minder van terecht komt dan de jongere zich voorneemt binnen detentie. Jongeren in detentie hebben een rooskleuriger beeld van hun terugkeer in de maatschappij dan blijkt uit de informatie van jongeren die weer in vrijheid leven. De werkelijkheid blijkt veel weerbarstiger. Ook zien we een onderscheid tussen jongeren die zelf graag aan de slag willen en jongeren die niet de verantwoordelijkheid voor het regelen van activiteiten willen (of kunnen) nemen.

Behoeften van ouders

Jongeren lijken hun problematiek vaak minder ernstig in te schatten dan hun ouders doen. Vooral bij werk, school, huisvesting en financiën lijken ouders zich meer bewust van mogelijke risico's of knelpunten. Ouders ervaren ook versnippering van de zorg rond hun kind, of hebben het gevoel van het kastje naar de muur te worden gestuurd. Er is behoefte aan één contactpersoon met eindverantwoordelijkheid voor de nazorg. Ouders willen meer informatie en willen graag meer betrokken worden bij het zoeken naar oplossingen; zij willen serieus worden gehoord over de problemen en kansen van hun kind.

3 *Nazorgaanbod*

Het soort aanbod

Van de door ons geëvalueerde instellingen bieden twaalf instellingen zowel vrijwillige als verplichte nazorg, en twaalf instellingen bieden alleen vrijwillige nazorg. In Den Haag wordt iets vaker verplichte nazorg gegeven als onderdeel van een gedragsbeïnvloedende maatregel (GBM) of individuele trajectbegeleiding (ITB), dan binnen een Scholing- en Trainingsprogramma (STP) of WW.

Nazorg wordt vooral geboden op de leefgebieden werk, opleiding, vrijetijdsbesteding en sociaal netwerk. Minder aandacht is er voor hulp rondom het ID-bewijs, lichamelijke gezondheid, geloof en herstelgerichte praktijken. Een veel gegeven training is de sociale vaardigheidstraining en de agressie regulatietraining. Een ruime meerderheid van de instellingen werkt met persoonlijke coaches.

Den Haag kent niet alleen een gevarieerd aanbod, maar ook een veelheid aan aanbieders. Deze variëren in het aantal cliënten dat zij hebben. Er zijn negen instellingen die meer dan 40 nazorgcliënten per jaar begeleiden, tien instellingen hebben tussen de 10 en 40 cliënten en zes instellingen hebben minder dan tien cliënten. Onder de groep met een kleine clientèle zit een (relatief groot) aantal belangrijke aanbieders van woningen en opvang. Instellingen met betrekkelijk weinig cliënten blijken noodzakelijk voor het nazorgaanbod. Niet alleen uit oogpunt van de relevantie van hun diensten, maar ook omdat het keuzemogelijkheden biedt.

Kwaliteit aanbod

Voor jongeren die in detentie zitten is het belangrijk een eerste contact met de nazorgbegeleiders al tijdens detentie te hebben, zodat een band wordt opgebouwd. Ook is direct contact met de begeleider na vrijlating van belang en zijn activiteiten wenselijk om te voorkomen dat jongeren in een 'gat van vrijheid' vallen of terugvallen in hun oude patroon, zo blijkt uit literatuur.

De meeste instellingen in Den Haag hebben tijdens detentie contact met de jongeren. De eerste activiteit is vaak praktisch van aard, wat goed is om de jongeren de regelmaat en structuur te bieden die zij tijdens detentie gewend waren.

De tweede belangrijke voorwaarde, direct contact na vrijlating, blijkt moeilijker te realiseren. Dit is omdat vooral tweedelijnsinstellingen, maar ook uitvoerders van schorsende voorwaarden, de jongeren krijgen doorverwezen van derden. Overigens hechten respondenten minder belang aan een direct contact na vrijlating.

Een groot deel van de organisaties heeft (meer dan) eens per week contact met de jongeren of stemt dit af op de behoeften van de jongeren. Veel organisaties kunnen geen gemiddelde duur van een nazorgtraject aangeven, omdat deze varieert met de problematiek van de jongere; hieruit blijkt dat er maatwerk wordt geleverd.

De respondenten beschouwen als belangrijkste voorwaarden voor een goede nazorg: het tijdig starten van het traject, de motivatie van de jongere, en het bieden van praktische ondersteuning. Verder komt naar voren dat instellingen die ook verplichte nazorg aanbieden meer gericht zijn op gedragsverandering, dan instellingen die alleen in een vrijwillig kader nazorg aanbieden. Deze laatste groep is meer gericht op ondersteuning van de jongere in hun dagbesteding.

De drie belangrijkste knelpunten om op instellingsniveau tot goede nazorg te komen zijn het ontbreken van voldoende financiële middelen, het ontbreken van een goede aansluiting tussen verplichte en vrijwillige nazorg, en onduidelijkheid over wie allemaal betrokken zijn bij de jongeren.

Specifieke doelgroepen: 18-plussers en LVB

Bij 23 van de 25 instellingen komen jongvolwassenen in aanmerking voor nazorg die de instelling biedt. Respondenten geven aan dat deze doelgroep andere zorgbehoeften heeft dan jongeren onder de 18 jaar. Vooral de behoefte aan begeleiding naar zelfstandigheid, een eigen woning en werk verandert wanneer jongeren 18 jaar worden, maar ook de behoefte aan ondersteuning op sociaal-emotioneel vlak. De jongeren zijn na hun achttiende vaak minder gemotiveerd om deel te nemen aan zorg; ze zijn 'moe' van de hulpverlening. Ook de invloed van 'verkeerde' vrienden kan een grotere rol spelen wanneer er geen dwangregels zijn.

Nagenoeg alle instellingen ervaren knelpunten bij het bieden van zorg aan deze doelgroep. Bij volwassenheid gelden andere regelingen, en een voldoende passend zorgaanbod ontbreekt. Ook noemen de respondenten het gebrek aan (goedkope) huisvesting en fricties rond de overdracht van zorg van 18- naar 18+.

In totaal geven veertien respondenten in Den Haag aan dat zij specifieke aandacht of programma's hebben voor jongeren met een LVB-achtergrond (licht verstandelijke beperking). LVB-jongeren krijgen vooral speciale aandacht bij maatregelhouders en uitvoerders van schorsende voorwaarden, minder bij de tweedelijnszorg. De diagnose LVB wordt niet altijd gesteld, waardoor deze jongeren niet de juiste zorg krijgen.

4 *Fricities*

Er zijn enkele fricties uit het onderzoek naar voren gekomen.

Huisvesting komt naar voren als een knelpunt, zeker voor jongvolwassenen. Onduidelijk is of er een tekort aan (begeleide) woonvormen is of dat het probleem meer zit in de uitsluiting van risicojongeren. Jongeren die niet worden geplaatst kunnen in het zwerfcircuit terecht komen.

De aansluiting met scholen vormt ondanks alle maatregelen nog steeds een probleem. Het knelpunt is hier een gebrek aan schoolsetting waarin deze jongeren goed gedijen. Doordat er al snel opnieuw problemen ontstaan, verlaten de jongeren weer snel de school (gedwongen). Ook het niet worden aangenomen voor een stage kan de toegang tot een school belemmeren.

Er zijn fricties geconstateerd in de nazorg aan jongvolwassenen en jongeren met een licht verstandelijke beperking.

Uit het onderzoek komt naar voren dat jongeren vooral behoefte hebben aan praktische begeleiding in de vorm van 'lichte begeleiding'; een meer coachende en pedagogische begeleiding bij praktische zaken zoals de juiste scholing, huisvesting, financiën en het ontwikkelen van een sociaal netwerk. De coach moet in staat zijn om 'de lijntjes te trekken' en te onderhouden naar de verschillende leefgebieden.

Het nazorgaanbod is in drie cirkels in te delen. In de binnenste cirkel bevinden zich de kerninstellingen. Dat zijn in elk geval de Raad voor de Kinderbescherming, jeugdreclassering, volwassenreclassering, JJI (Justitiële Jeugdinstelling) en gemeente. In de middencirkel staan organisaties en instellingen waar de gemeente direct contact mee heeft en producten bij afneemt. Dit kunnen ook gemeentelijke diensten zijn (de gemeente is dan uitvoerder). Daaromheen zit de schil van organisaties die wel bij nazorg betrokken kunnen worden, maar waar de gemeente niet direct mee te maken heeft. Dat kan bijvoorbeeld een kringloopbedrijf zijn waar de jongere stage loopt, geregeld door het JIT. Goede nazorg is alleen mogelijk als in alle schillen voldoende aanbod aanwezig is.

5 *Ketensamenwerking*

De samenwerking rond nazorg in Den Haag bevindt zich vooral op het uitvoerende niveau en is te typeren als informeel, met gemeenschappelijke belangen en onderling vertrouwen (de meer 'zachte' criteria). De nadruk op informele contacten heeft als nadeel dat het erg persoonsgebonden is: wanneer een individu van baan wisselt bestaat het risico dat het informele contact verloren gaat. Het NTB (Netwerk- en Traject Beraad) dat sinds 2009 bestaat, kan worden getypeerd als een formeel overleg van een aantal kernpartners (Raad voor de Kinderbescherming, Bureau Jeugdzorg, JJI en gemeente) dat het nazorgplan binnen een justitieel kader vaststelt. Deze instellingen hebben meer inzicht en afstemming in de nazorg dan de instellingen die hier buiten staan.

Als belangrijk knelpunt in de samenwerking met partners binnen de keten wordt de versnippering van de zorg genoemd. Ketenpartners zijn vaak onbereikbaar, er is te weinig daadkracht, en jongeren worden te laat aangemeld of de zorginstelling wordt helemaal niet opgezocht. Daarnaast noemt men het tekort aan huisvesting voor deze moeilijke doelgroep. Een ander ervaren knelpunt

is het gebrek aan diagnosticering: doordat bijvoorbeeld de LVB- diagnose niet wordt gesteld, zoeken instellingen die te maken krijgen met deze problematiek de gespecialiseerde zorg niet op. Een gevolg daarvan is een gebrek aan stageplaatsen, omdat werkgevers deze risicojongeren weigeren, en ook de plaatsing op scholen is een knelpunt.

Ook de informatievoorziening is nog niet op orde. Instellingen hebben behoefte aan brede informatie over de jongeren, namelijk op de gebieden: identiteit, verzekering, huisvesting, arbeid, scholing en inkomen, sociaal netwerk, vrije tijdsbesteding, veiligheidsbeleid van de gemeente. Ook is informatie gewenst over wie nog meer betrokken is bij de begeleiding van een jongere. Deze informatie kan voorkomen dat dubbel werk wordt gedaan. De inzet van de Regionale Verwijsindex Haaglanden zou hiervoor een mogelijkheid zijn, maar speelt nog geen rol van betekenis.

6 *Rol gemeente bij aansluiting vraag en aanbod*

De gemeente heeft vier verschillende rollen rond nazorg: beleidsregisseur, uitvoerder, coördinator en procesregisseur. De gemeente heeft als regievoerder een belangrijke taak in het ontwikkelen van beleid voor nazorg jeugd en als coördinator in het scheppen van voorwaarden voor de concrete uitvoering. De aansluiting tussen de zorgketen (gemeente) en de strafrechtketen (justitie) zal in het Veiligheidshuis structureel vorm krijgen.

Voor ketensturing is een aantal voorwaarden relevant, die samen hangen met 1. probleemanalyse en gevoelde urgentie, 2. samenwerking en 3. externe controle.

De eerste belangrijke voorwaarde is een gedeelde probleemanalyse, doelstelling en visie op de aanpak, en een gezamenlijk gevoelde urgentie. Zowel op uitvoerend niveau als op beleidsniveau lijken een gezamenlijke visie en probleemanalyse (nog) te ontbreken. De instellingen die (ook) verplichte nazorg leveren lijken meer gericht op gedragsverandering, terwijl de vrijwillige nazorg meer inzet op tijdige begeleiding. Dit verklaart de verschillende uitgangspunten van justitiële instellingen en zorginstellingen. Het is belangrijk om aan een gezamenlijke visie en probleemanalyse tijd te besteden, omdat dit belangrijke voorwaarden zijn voor een goede samenwerking. Dit geldt zeker voor de kerninstellingen (Raad voor de Kinderbescherming, Bureau Jeugdzorg, Reclassering Nederland, JJI en de gemeente) maar ook voor (enkele) instellingen in de middelste schil. Het Veiligheidshuis kan hierin een rol vervullen.

Ten tweede zijn samenwerking en sturing op de samenwerking gemakkelijker als er sprake is van onderlinge afhankelijkheid, informele en flexibele samenwerking en onderling vertrouwen, en er vaste deelnemers zijn. Dit aspect heeft voor de onderscheiden schillen een andere betekenis. Op uitvoerend niveau is er in de middelste schil weliswaar sprake van informele, persoonlijke samenwerking gebaseerd op vertrouwen, maar er is tussen de verschillende nazorginstellingen nauwelijks structureel overleg. Die is er wel in de kern, waar het NTB met vaste partners werkt via samenwerkingsafspraken. Sturing van de tweede en buitenste schil is lastiger. Nader onderzoek is nodig of er meer (flexibele) overlegvormen nodig zijn met bepaalde instellingen, bijvoorbeeld scholen, of dat een (digitaal) informatiesysteem in samenhang met casemanagement voldoende is om tot goede nazorg te komen. In elk geval is het belangrijk te investeren in de informatiefunctie van de gemeente naar de diverse instellingen.

Tot slot spelen mechanismen van externe controle en onderlinge verbondenheid een rol. Als deze directer en minder gefragmenteerd zijn, is sturing van een keten of netwerk gemakkelijker. De gemeente heeft voor de diverse instellingen verschillende sturingskracht; de eigen diensten kunnen worden aangestuurd, en er kan gestuurd worden via subsidies, maar voor andere instellingen geldt alleen de overtuigingskracht. De gemeente is dus beperkt in de aansturing. Bovendien is hier geen sprake van een zogenaamd *whole network*, waar onderlinge afhankelijkheid is op strategisch, tactisch en uitvoerend niveau. Voor de laatste voorwaarden (externe controle en onderlinge verbondenheid) is het belangrijk een duidelijk beeld te hebben van de kernpartners en welke instellingen in welke schil horen. Ook de verhouding tot andere relevante overlegvormen behoeft verheldering, zoals het jeugd casuoverleg (JCO), het Arrondissementaal Platform Jeugd (APJ) en het Arrondissementaal Justitie beraad (AJB), maar ook het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) of ZAT's (Zorg Advies Teams).

De gemeente Den Haag heeft het afgelopen jaar de nazorg voor de jeugd op de kaart gezet, maar deze rol is in de ketensamenwerking in Den Haag nog niet uitgekristalliseerd. De komende tijd zal de rol van de gemeente in relatie tot de strafrechtketen duidelijker worden in het Veiligheidshuis. Hierbij is het van belang om vanuit de drie cirkels een visie te ontwikkelen en beleid te formuleren. Daarnaast is het belangrijk te investeren in de informatiefunctie, zodat relevante instellingen hun rol in de nazorg naar behoren kunnen vervullen. Ook is investeren in 'lichte begeleiding' gewenst, afgaande op de behoeften van jongeren en de maatschappelijke ontwikkelingen. Scholen kunnen hierin een belangrijke rol vervullen.

1 *Inleiding*

1.1 *Achtergrond van het onderzoek*

Nazorg na jeugddetentie staat sinds enkele jaren op de politieke agenda. Binnen het programma Aanpak Jeugdcriminaliteit geeft het ministerie van Justitie extra aandacht aan nazorg na jeugddetentie. Met de instelling van een landelijk functionerend Netwerk- en Trajectberaad (NTB) en de komst van de Veiligheidshuizen heeft de integrale aanpak van verplichte en vrijwillige nazorg van jeugdige ex-gedetineerden een impuls gekregen.

Voor gemeenten is nazorg aan jeugdige ex-gedetineerden in de leeftijd van twaalf tot achttien jaar een betrekkelijk nieuw beleidsveld. Allerlei voorzieningen kunnen nodig zijn in een nazorgtraject, variërend van schuldhulpverlening tot begeleiding naar school of werk. Het doel van nazorg is de kans op positieve stabiele situaties met voldoende toekomstperspectief te vergroten en terugval in crimineel of ander ongewenst gedrag te voorkomen.¹ De gemeente Den Haag is de 'proeftuin' voor het ontwikkelen van een (landelijke) sluitende aanpak van de nazorg voor (ex-)gedetineerden. Onder nazorg voor ex-gedetineerde jongeren wordt in dit onderzoek verstaan: iedere vorm van begeleiding die plaatsvindt in aansluiting op een verblijf van een jeugdige of jongvolwassene in een Justitiële Jeugdinrichting (JJI). Daaronder valt ook preventieve hechtenis.² De definitie van het ministerie van Justitie is beperkter omdat deze de nazorg beperkt tot begeleiding door de (jeugd)reclassering: *Nazorg voor jeugdige ex-gedetineerden omvat iedere vorm van begeleiding door de (jeugd)reclassering, die plaatsvindt in aansluiting op een verblijf op strafrechtelijke titel (of preventieve hechtenis) van een jeugdige in een JJI* (Informatieblad Netwerk- en Trajectberaden).³ Het ministerie van Justitie rekent evenmin de scholing- en trainingsprogramma's (STP) tot de nazorg, omdat deze zijn aan te merken als de extramurale executie van een jeugddetentie of PIJ-maatregel (PIJ = Plaats in een Justitiële Jeugdinrichting). Begeleiding na een taakstraf of gedragsmaatregel valt volgens hun definitie evenmin onder nazorg (Verantwoordelijkheidskader Nazorg). In ons onderzoek nemen wij deze vormen van extramurale zorg wel mee als vormen van nazorg, omdat nazorginstellingen vaak direct of indirect betrokken zijn bij STP, taakstraffen of gedragsmaatregelen. Het gaat in dit onderzoek om de vraag naar en het aanbod van nazorgvoorzieningen en de rol van de

1 Zie ook: Gemeente Rotterdam (2008). *Uit de bak, aan de bak! "Kansen bieden, grenzen stellen"*. Actieprogramma nazorg na detentie aan jongeren tot 23 jaar.

2 Het gaat om jongeren tot 23 jaar. In de praktijk betreft het soms ook jongeren die ouder zijn in verband met een PIJ-maatregel.

3 www.justitie.nl

gemeente Den Haag. Het belangrijkste criterium is dat de jongere in detentie heeft gezeten, ook al was dit slechts korte tijd in voorlopige hechtenis.

1.2 Methodologische verantwoording

In een nazorgtraject kunnen allerlei voorzieningen nodig zijn, variërend van schuldhulpverlening tot woonvoorzieningen. Welke en vooral hoeveel van die voorzieningen nodig zijn, is niet precies bijgehouden. Dit was voor de gemeente Den Haag reden om nader te onderzoeken hoe de vraag en het aanbod van nazorg zich tot elkaar verhouden in Den Haag.

Doel van dit onderzoek is inzicht te geven in het aantal jeugdige ex-gedetineerden in Den Haag dat in aanmerking komt voor nazorg en hun wensen en behoefte aan nazorg, het inventariseren van het bestaande nazorgaanbod (zowel in het vrijwillige als onvrijwillige kader) en een analyse van de manier waarop de behoefte aan nazorg en het aanbod op elkaar (zouden moeten) aansluiten. Via een kwalitatief en beschrijvend onderzoek gaan we hierop in.

Onderzoeksdesign

Het onderzoek is opgebouwd rond vier deelonderzoeken:

1. Een kwantitatieve inventarisatie van ex-gedetineerde jongeren in Den Haag.
2. Een kwalitatieve inventarisatie van behoeften aan nazorg bij jongeren en hun ouders.
3. Een institutionele analyse van het nazorgaanbod.
4. Een overzicht van gewenste nazorgvoorzieningen.

Het eerste deelonderzoek levert een overzicht op van de doelgroep van jeugdigen die voor nazorg in aanmerking komen. Het tweede deelonderzoek levert inzicht op in de behoeften van jongeren en hun ouders aan nazorg door het houden van semigestructureerde interviews met 25 jongeren en acht ouders. Het derde deelonderzoek bestond uit een internetenquête onder de instellingen die in Den Haag nazorg aanbieden en een casusonderzoek. De resultaten van de enquête geven inzicht in het aanbod (vrijwillig en verplicht) en de samenwerking. Het casusonderzoek bestond uit een beknopte dossierstudie en interviews met begeleiders. Het biedt inzicht in de samenwerking en afstemming tussen verschillende instellingen rond nazorg bij complexe zaken. Tot slot is ingegaan op de gewenste nazorgvoorzieningen voor Den Haag via een potentieanalyse. Zie Bijlage 1 voor een uitgebreide verantwoording van de onderzoeksmethoden.

2 *Nazorg voor jeugdige ex-gedetineerden*

De integrale aanpak van verplichte en vrijwillige nazorg van jeugdige ex-gedetineerden heeft met het instellen van het landelijk functionerend Netwerk- & Trajectberaad (NTB) in 2008 en de komst van een landelijk dekkende infrastructuur van Veiligheidshuizen een impuls gekregen. In dit hoofdstuk gaan we in op de achtergrond van nazorg aan jeugdigen. Eerst verkennen we wat onder nazorg wordt verstaan. Vervolgens beschrijven we het NTB en we besluiten met de verantwoordelijkheid van de gemeente voor nazorg, in het bijzonder in de Haagse situatie.

2.1 *Nazorg – vrijwillig en verplicht*

In principe dienen alle jeugdigen in aansluiting op een verblijf in een JJI - jeugddetentie of PIJ-maatregel - nazorg te krijgen. Verblijf in een JJI wordt idealiter gefaseerd afgebouwd. Dit kan via STP (scholings- en trainingsprogramma) of proefverlof, maar ook via een gedeeltelijk voorwaardelijke jeugddetentie respectievelijk PIJ-maatregel, volgend op de tenuitvoerlegging van het onvoorwaardelijke gedeelte. Om tot een naadloze aansluiting tussen JJI en nazorgtraject te komen, dient de voorbereiding van de nazorg vóór de afsluiting van de detentie plaats te vinden (Verantwoordelijkheidskader nazorg).

Nazorg in een gedwongen kader moet worden onderscheiden van vrijwillige nazorg. Het ministerie van Justitie omschrijft verplichte nazorg als: 'een opdracht aan de (jeugd)reclassering tot het verlenen van 'Hulp en Steun' ter zake van de naleving van de bijzondere voorwaarden in het kader van een voorwaardelijke jeugddetentie, voorwaardelijke PIJ, voorwaardelijke invrijheidsstelling/voorwaardelijke beëindiging van jeugddetentie, dan wel van een PIJ, volgend op de tenuitvoerlegging van het onvoorwaardelijke gedeelte. De duur van de begeleiding is gelijk aan de proeftijd.' (Verantwoordelijkheidskader nazorg). Door de introductie van de gedragsbeïnvloedende maatregel (GBM) en de uitbreiding van de combinatiemogelijkheden van sancties zijn er meer mogelijkheden om in het vonnis rekening te houden met voorbereiding op de terugkeer in de samenleving.

Vrijwillige nazorg door de jeugdreclassering kan plaatsvinden op grond van de Regeling vrijwillige begeleiding jeugdreclassering (Besluit van de Minister van Justitie van 12 januari 2005) en gelet op art.77 hh lid 2 Wetboek van Strafrecht. Volgens deze bepaling kan de Raad voor de Kinderbescherming aan de jeugdreclassering de opdracht tot Toezicht en Begeleiding geven bij jongeren jonger dan 18 jaar. Daarnaast is vrijwillige nazorg mogelijk als de jongere daarvoor is gemotiveerd, eventueel na de verplichte nazorg (Verantwoordelijkheidskader nazorg).

In de praktijk blijken jongeren echter weinig tot geen gebruik te maken van nazorg op vrijwillige

basis. Daarom is er het voorstel tot wijziging van de Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen, zodat na een jeugddetentie van langer dan drie maanden of een PIJ-maatregel altijd verplichte nazorg plaatsvindt door begeleiding van de (jeugd)reclassering (Kamerstuk 31.915). Wanneer de jeugdige zich niet houdt aan de gestelde voorwaarden van de (jeugd)reclassering, kan hij of zij voor maximaal een jaar worden teruggeplaatst in een JJI. Wanneer de jeugdige achttien jaar wordt tijdens zijn verblijf in een JJI of tijdens de nazorg, zorgt volwassenenreclassering voor begeleiding van de jeugdige zodat de nazorg nog steeds kan worden aangeboden (www.dji.nl).

Het besluit tot invoering van verplichte nazorg is mede gebaseerd op de resultaten van het onderzoek naar de invloed van nazorg op recidive. Scholing en nazorg tijdens en na verblijf in een jeugdinrichting blijkt samen te gaan met lagere recidivecijfers (Algemene Rekenkamer, 2007). De eerste twee weken na vrijlating blijken cruciaal. De jongere heeft tijdens zijn/haar gevangenschap onder veel regels en beperkingen geleefd. Bij vrijlating valt de jongere in een gat van vrijheid. Het is nodig deze vrijheid te reguleren vanaf dag één. Indien dat niet gebeurt, is de kans groot dat de jongere zijn leven niet op de juiste wijze oppakt (Bouverne-De Bie et al., 2003). Hierbij spelen twee aspecten van nazorg een belangrijke rol voor een goed re-integratietraject: vertrouwen en een directe, actieve begeleiding na vrijlating. Om een vertrouwensband te creëren is het belangrijk dat een hulpverlener een jongere al tijdens zijn/haar detentie benadert. Het tussen de interne en externe actoren opgebouwde netwerk doet niet alleen dienst voor de jongere tijdens diens detentie, maar ook na vrijlating. Zonder vertrouwen in de begeleider kan de jongere niet beginnen aan de opbouw van een nieuw leven na detentie (Jonkman & Vandenbroucke, 2009). Deze tweede voorwaarde werd ook benadrukt in een interview met de directeur van een jeugdinrichting: *'De grootste problemen ontstaan al direct bij aankomst op het Centraal Station! Als er dan niks voor de jongeren is geregeld dan zullen zij snel weer de fout in gaan. Zij waren regelmaat gewend en kennen nu ineens volledige vrijheid.'*

2.2 *Netwerk- en trajectberaad*

In het kader van de sluitende aanpak Nazorg is op 7 november 2008 door de directies van Bureau Jeugdzorg Haaglanden & Zuid Holland, Forensisch Centrum Teijlingereind en de Raad voor de Kinderbescherming regio Haaglanden & Zuid Holland, een samenwerkingsovereenkomst getekend ten behoeve van het Netwerk- en Trajectberaad arrondissement Den Haag.

Doel van een Netwerk en Trajectberaad is een sluitende aanpak te realiseren voor alle jongeren die in een JJI zijn geplaatst (Uitvoeringskader Netwerk- en Trajectberaad, 2009). In Den Haag zijn, naast Bureau jeugdzorg, JJI en Raad voor de Kinderbescherming, ook Reclassering Nederland en de William Schrikkergroep deelnemers. Een individueel trajectplan wordt opgesteld voor iedere jeugdige, ter voorbereiding op terugkeer in de samenleving en om de kans op recidive te verminderen.

Wekelijks wordt er een zogenaamd netwerkberaad gehouden met Raad voor de Kinderbescherming, JJI's en jeugdreclassering onder voorzitterschap van de Raad voor de Kinderbescherming. Hier wordt relevante informatie over alle nieuw binnengekomen jeugdigen besproken. Het netwerkberaad vormt een belangrijke schakel tussen enerzijds de JJI, Raad voor de Kinderbescherming en de jeugdreclassering in de regio waar de jeugdige vastzit en anderzijds de Raad voor de Kinderbe-

scherming, de jeugdreclassering en de gemeente in de regio waar de jeugdige vandaan komt. Naast het uitwisselen van informatie maken de deelnemers aan het netwerkberaad een inschatting van de verwachte duur van de plaatsing. Daarnaast dient het netwerkberaad om tot heldere procedurele afspraken te komen tussen de ketenpartners.

Trajectberaden vinden binnen twee weken nadat de jongere is besproken in het netwerkberaad plaats in (de regio van) de gemeente waar de jongere vanuit de JJI naar uitstroomt. Deelnemers aan het trajectberaad zijn vertegenwoordigers van de ketenpartners: de Raad voor de Kinderbescherming in de persoon van de casusregisseur en tevens voorzitter van het beraad, een vaste vertegenwoordiger van Bureau Jeugdzorg, de vertegenwoordiger van de JJI en een contactpersoon van de gemeente. Anders dan bij het netwerkberaad zijn de deelnemers van de Raad voor de Kinderbescherming en Bureau Jeugdzorg en JJI bij het trajectberaad altijd afkomstig uit de regio waar de jongere vanuit de JJI naar uitstroomt.

In het trajectberaad vindt inhoudelijke afstemming plaats en worden afspraken gemaakt over de doelen van het trajectplan en over de begeleiding van de jeugdige en zijn ouders.⁴ De Raad voor de Kinderbescherming is verantwoordelijk voor de totstandkoming van het trajectplan. Hierin zijn opgenomen het perspectiefplan van de jeugdinrichting, gebaseerd op een screening van de leefgebieden en het nazorgplan van de jeugdreclassering. De Raad van de Kinderbescherming stuurt op de totstandkoming van het trajectplan en bewaakt de samenhang tussen wat er in de jeugdinrichting gebeurt en de vervolgstappen (Handreiking Nazorg 2009; Uitvoeringskader Netwerk- en Trajectberaad, 2009). Gemaakte afspraken tijdens het netwerk- en trajectberaad dienen te worden vertaald naar actiepunten voor de betrokken ketenpartners, inclusief een tijdpad voor de uitvoering van het actiepunt.

Het merendeel van de jongeren verblijft kort in een JJI en kan daarom vaak alleen in het netwerkberaad en het eerste trajectberaad worden besproken. Wanneer een jeugdige tot aan de terechtzitting in de JJI verblijft, worden in het tweede trajectberaad het strafadvies en de zittingsrapportage besproken. Voor jongeren aan wie een lange jeugddetentie of een PIJ-maatregel is opgelegd, vinden drie of zelfs vier trajectberaden plaats. Dit derde of vierde trajectberaad dient ter voorbereiding van de nazorg en vindt daarom plaats wanneer de straf of maatregel al geruime tijd loopt (Informatieblad Netwerk- en Trajectberaad; Uitvoeringskader Netwerk- en Trajectberaad, 2009).

In het arrondissement Den Haag functioneert sinds september 2008 wekelijks een netwerkberaad in de JJI Teijlingereind. Reclassering Nederland kan op afroep aanschuiven bij het netwerkberaad.

Vanaf januari 2009 tot en met september 2009 vonden de trajectberaden ook in de JJI Teijlingereind plaats, maar vanaf oktober 2009 worden deze beraden gehouden in de Veiligheidshuizen in Den Haag en Gouda en sinds 1 februari 2010 ook in Leiden. Sinds april 2009 vindt in het Veiligheidshuis Den Haag een trajectberaad specifiek voor de PIJ doelgroep plaats voor het gehele arrondissement, het zogenaamde PIJ-beraad. Vertegenwoordiging van de JJI Teijlingereind maken sinds najaar 2009 ook deel uit van dit beraad. Er is specifieke aandacht voor de overdracht van 18-

4 Een traject bestaat uit een intensieve begeleiding in de vorm van een op maat gesneden zorgtraject, vaak wanneer er sprake is van problematiek op verschillende gebieden (huisvesting, verslaving, werk en inkomen).

naar 18+ in het NTB (Eindrapportage NTB arrondissement Den Haag).

Het Nazorgplan wordt opgesteld in het NTB en als dit plan volledig is en de nazorg gewaarborgd is, wordt de zaak afgesloten en niet langer besproken. Blijken er zorgen voort te bestaan en is er geen nazorg in justitieel kader, dan wordt de zaak overgedragen (info-overdracht) vanuit het NTB naar de gemeente (RJO, Regionaal Justitieel Overleg), aldus een medewerker van de Raad voor de Kinderbescherming.

2.3 De rol van de gemeente

2.3.1 De verantwoordelijkheid van de gemeente voor nazorg

De gemeente is verantwoordelijk voor het lokale jeugdbeleid en in het kader van de Wet op de jeugdzorg hebben zij een preventieve en signalerende taak. Ook op basis van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) heeft de gemeente de verantwoordelijkheid zorg te dragen voor op preventie gerichte ondersteuning van jeugdigen en ouders. De zorg voor veiligheid is één van de kerntaken van de gemeente. De verantwoordelijkheid voor nazorg na detentie sluit hierop aan (Handreiking Nazorg, 2009). Dus hoewel de gemeente geen specifieke verantwoordelijkheid heeft voor nazorg aan jeugdige ex-gedetineerden, vloeit haar taak voort uit voorgaande meer algemene taken en verantwoordelijkheden (Verantwoordelijkheidskader Nazorg Jeugd).

In de periode dat nazorg wordt verleend onder justitiële titel, zijn zowel justitiepartners als de gemeente betrokken bij het verlenen van die nazorg. De Raad voor de Kinderbescherming is verantwoordelijk voor het proces van nazorg (zie vorige paragraaf over netwerk en trajectberaad) terwijl de jeugdreclassering een inhoudelijke verantwoordelijkheid heeft (casemanager). In die rol maakt de jeugdreclassering het nazorgplan en is ze eerstverantwoordelijk voor de uitvoering van dat plan (Handreiking Nazorg, 2009).

2.3.2 Vier rollen van de gemeente

De Handreiking Nazorg gaat uit van vier rollen die de gemeente heeft in de nazorg aan jeugdigen: beleidsregisseur, uitvoerder, coördinator en procesregisseur.

Als beleidsregisseur maakt de gemeente een beleidsplan, waarin het doel van de nazorg wordt geformuleerd, de partners die erbij worden betrokken en de middelen die moeten worden ingezet.

Uitvoerder is de gemeente als een gemeentelijke instelling of dienst een uitvoerende taak heeft in het (vrijwillige) nazorgtraject.

De gemeente treedt op als coördinator wanneer er op casuïstiekniveau verschillende gemeentelijke instellingen bij de nazorg zijn betrokken. Het gaat er dan bijvoorbeeld om dat de gemeente zich ervoor inspant dat de jeugdige ex-gedetineerde weer op een school terecht kan, een dak boven zijn hoofd heeft (bij de ouder(s)/opvoeder(s), of in een begeleid wonenproject) of dat de jeugdige direct (psychologische) hulp krijgt en niet op een wachtlijst wordt geplaatst. De (zorg)partners van de gemeente, zoals GGD, Jeugd Ggz, of verslavingszorg verlenen de daadwerkelijke hulp. Maar ook onderwijsinstellingen, de welzijnsorganisaties en woningcorporaties kunnen partners van de gemeente zijn in de nazorg aan jeugdige ex-gedetineerden. De gemeente is in dat netwerk dus een ware 'spin-in-het-web'.

Na beëindiging van de nazorg onder een justitiële titel kan de coördinatie van het lokale (zorg) netwerk doorlopen in een vrijwillig kader. Dan heeft de gemeente (naast de functie van coördinator) de verantwoordelijkheid van procesregisseur, omdat de Raad voor de Kinderbescherming en de jeugdreclassering dan geen verantwoordelijkheid meer hebben (Handreiking nazorg, 2009).

Deze verschillende rollen kunnen door verschillende mensen worden uitgeoefend. In Den Haag is de nazorg uitbesteed aan Palier. De coördinator nazorg is daar werkzaam. De beleidsregisseur is werkzaam in het Veiligheidshuis vanuit de afdeling Openbare Orde en Veiligheid van de gemeentelijke bestuursdienst.

2.3.3 De rol van de gemeente naar leefgebied

De nazorg betreft verschillende leefgebieden: onderwijs, werk/inkomen, huisvesting, identiteitspapieren en zorgvoorzieningen. Ook gezin en sociaal netwerk zijn belangrijke leefgebieden. De gemeente heeft op al die gebieden een taak. Hieronder geven we kort de taak van de gemeente naar leefgebied weer (Handreiking nazorg, 2009).

Onderwijs: Als het gaat om onderwijs en nazorg, heeft de gemeente vooral een taak in het handhaven van de leerplicht en het functioneren van het Regionaal Meld en Coördinatiepunt. De leerplichtwet biedt een handvat om af te dwingen dat jongeren geplaatst worden op een school.

Sinds augustus 2008 kunnen ouders of verzorgers van jongeren die uit een JJI stromen, op initiatief van het NTB, een zogenoemde 'cluster 4 indicatie' (Rec-4) aanvragen bij de Commissie voor Indicatiestelling. Met een Rec-4 kunnen jongeren naar het bijzonder onderwijs, maar het kan ook worden gebruikt voor het verkrijgen van een persoonlijk budget ter extra ondersteuning van ouders en/of school. In Den Haag krijgen bijna alle jongeren die de JJI verlaten een Rec-4.

Uitkering: De gemeente is verantwoordelijk voor het uitkeringsbeleid en zij kan hulp bieden bij schuldsanering en budgettering. Het jongerenloket, dat kan zijn ondergebracht bij het UWV Werkbedrijf (voorheen CWI), kan begeleiding bieden bij het vinden van een baan of school of een combinatie ervan.

Huisvesting: De gemeente is eveneens verantwoordelijk voor een passend aanbod van huisvesting. Via een verordening kan de gemeente een specifieke groep aanwijzen die voorrang heeft op een bepaald soort woonruimte. Voor de uitvoering van de verordening kan de gemeente een woningcorporatie mandateren.

Identiteitsbewijs: Iedere Nederlander moet vanaf veertien jaar een identiteitsbewijs (ID) hebben. Een ID kan worden aangevraagd bij de gemeente waar de burger staat ingeschreven. Als een jongere geen ID heeft terwijl hij of zij in detentie zit, kan de gemeente afspraken maken met de JJI over het laten inschrijven van de jongere bij de burgerlijke stand nog voor hij of zij vrijkomt, zodat tijdig het ID kan worden verkregen.

Regie op zorg: Het is op basis van de Wmo ook de verantwoordelijkheid van de gemeente om de zorg voor de ex-gedetineerde te coördineren door informatie te verzamelen, te signaleren en de jongere naar hulp toe te geleiden, waaronder licht pedagogische hulp en 'warme overdracht'.

Gezin en sociaal netwerk: Het gezin en het sociaal netwerk zijn van cruciaal belang. Deze twee leefgebieden hebben een grote invloed op de kans dat de jongere terugvalt in zijn of haar oude gedrag. De gemeente kan via voorzieningen als opvoedingsondersteuning of een gezinscoach bijdragen aan meer stabiliteit in het gezin. De Centra voor Jeugd en Gezin (CJG) spelen hierin een rol.

Daarnaast kan de gemeente voorwaarden scheppen om vrijetijdsbesteding van jongeren te stimuleren, mede in het kader van het opbouwen van een sociaal netwerk. Bijvoorbeeld door het financieel ondersteunen van (sport)verenigingen zodat probleemjongeren daar stage kunnen lopen of opgeleid kunnen worden tot teamleider of gewoonweg daar kunnen sporten of andere activiteiten verrichten.

2.4 *Nazorg jeugd in het Haagse Veiligheidshuis*

In Nederland bestaat sinds kort een landelijke structuur van Veiligheidshuizen. Een Veiligheidshuis richt zich op het voorkomen van strafbare feiten en het terugdringen van recidive, het reduceren en voorkomen van overlast en het verlenen van passende (na)zorg en slachtofferhulp. Om te komen tot een goede afstemming op casusniveau tussen preventie, repressie en nazorg, vindt casusoverleg plaats over ten minste de thema's jeugd, veelplegers en huiselijk geweld. Ook behoort er in de Veiligheidshuizen voldoende aandacht te zijn voor slachtoffers. Bovendien wordt met het Veiligheidshuis procesmatige efficiëntie beoogd, namelijk het versterken van de ketenregie en het fungeren als informatieknoppunt voor partners op veiligheidsgebied. In Veiligheidshuizen is sprake van een netwerkstructuur. Verschillende partners uit de sectoren bestuur, strafrecht en zorg werken samen in de aanpak van criminaliteit en overlast. Een netwerkstructuur moet flexibel zijn om adequaat op de verschillende soorten problemen te kunnen reageren. Wat betreft de jeugdproblematiek dienen er op lokaal niveau afspraken te worden gemaakt over de aansluiting tussen de Centra voor Jeugd en Gezin, Zorg- en adviesteams op scholen en de Veiligheidshuizen (www.veiligheidshuis.nl).

Het Veiligheidshuis in Den Haag is gericht op hardnekkige problematiek van overlast, probleemjeugd, geweld en criminaliteit. Het Haagse Veiligheidshuis bestaat uit vijf clusters: Volwassenen, Jeugd, Gebiedsgericht Werken, Huiselijk Geweld en Bureau Nazorg ex-gedetineerden. De gemeente heeft de algemene regie op het Veiligheidshuis, terwijl de regie op de strafrechtketen bij het Openbaar Ministerie ligt. De samenwerkingspartners van het Veiligheidshuis in Den Haag zijn gemeente, politie, Openbaar Ministerie, Raad voor de Kinderbescherming, Bureau Jeugdzorg, William Schrikker Groep, 3RO (de drie reclasseringsorganisaties) en zorg- en welzijnsorganisaties. Deze organisaties hebben allen een werkplek in het Veiligheidshuis. Hier wisselen zij informatie en expertise uit en starten ze gezamenlijk projecten die gericht zijn op het vergroten van veiligheid.

Het Bureau Nazorg van het Veiligheidshuis in Den Haag heeft verschillende werkwijzen voor volwassenen en jeugd. Voor de jeugd verkrijgt het Veiligheidshuis de inventarisatie van de nazorgbehoefte van een jongere via de 'netwerk- en trajectkaart'. Dit formulier komt meestal binnen twee weken na start detentie binnen. Het is de Raad voor de Kinderbescherming die de indicatiestelling doet en de verificatie van de indicatiestelling. De jongvolwassenen die als minderjarige een maatregel opgelegd kregen, blijven als jongvolwassene onder het jeugdregime vallen. Bureau Nazorg heeft geen

toegang tot allerlei informatie; alleen de Raad voor de Kinderbescherming en de jeugdreclassering hebben toegang tot alle informatie.

In geval van nazorg aan (jong)volwassenen heeft Bureau Nazorg een zelfstandige rol. Vanuit Bureau Nazorg vindt een check op volledigheid van de informatie plaats waarna de indicatiestelling volgt. Voor de volwassenen hebben de medewerkers van Bureau Nazorg wel toegang tot diverse informatiesystemen van de gemeente en van reclasseringsorganisaties om de indicatie na te gaan. Indien nodig vindt nadere verificatie plaats door navraag te doen bij de JJI of wordt aan een MJD-er (Materieel Juridische Dienstverlening) gevraagd de (jong)volwassene te bezoeken. Bureau Nazorg houdt een overzicht bij over de status, de routing en de aandachtsgebieden waarop nazorg nodig is. Ten slotte zet een medewerker acties uit bij betrokken ketenpartners. Daaraan zijn ook een deadline en een status gekoppeld. Op deze manier vindt ook monitoring van gerealiseerde nazorg plaats en worden knelpunten inzichtelijk (Werkorganisatie Veiligheidshuis Den Haag, versie 14 mei 2009).

Sinds oktober 2009 is de Regionale Verwijsindex Haaglanden operationeel. Deze index heeft tot doel signalen van (hulp)instellingen over risicojongeren samen te brengen. Signaleren in de verwijsindex geeft hulpverleners de mogelijkheid om regie op zorgcoördinatie onderling af te stemmen. De verwijsindex ondersteunt hiermee een sluitende zorgstructuur. Hierdoor blijft elk kind dat een bepaald risico loopt in beeld bij de hulpverlening, zodat het de hulp krijgt die nodig is. Wanneer zij zorgen over een jongere hebben, kunnen instellingen via de verwijsindex zien of er nog andere instellingen betrokken zijn bij die jongere. Instellingen kunnen toegang tot de verwijsindex bij de gemeente aanvragen.

De inzet van de verwijsindex in het Veiligheidshuis is in ontwikkeling. De verwijsindex zou een sluitende zorgstructuur als volgt kunnen ondersteunen en versterken: De hulpverlening rond een risicojongere komt direct in beeld in de screeningsfase van het Veiligheidshuis. Het Veiligheidshuis heeft hiermee informatie in handen om de regie op zorgcoördinatie te voeren. De verwijsindex is voor coördinerende partijen als het Veiligheidshuis dan een monitoringinstrument voor risicojongeren en zou bij kunnen dragen aan een effectief hulpverlenings- of nazorgtraject.

Daarnaast zou de verwijsindex voor instellingen die nazorg verlenen, een instrument kunnen zijn om te zien wie er allemaal betrokken zijn. Het systeem werkt echter alleen als alle instellingen die betrokken zijn bij een nazorgtraject van een jongere dit in het systeem kunnen melden en dat ook daadwerkelijk doen.

3 *Behoeftte aan nazorg onder jeugdige (ex-)gedetineerden*

3.1 *Inleiding*

Waar hebben jongeren behoefte aan als zij uit detentie komen en wat vinden hun ouders daarvan? In dit hoofdstuk staat de vraag naar nazorg centraal.

Als achtergrondinformatie geven we enkele cijfers over de uitstroom van jongeren na detentie naar de gemeente Den Haag en het aantal cliënten met een maatregel jeugdreclassering. Vervolgens geven we een kwalitatieve beschrijving van de behoefte aan nazorg bij jongeren in detentie en bij jongeren die in een nazorgtraject zitten. Per leefgebied geven we behoeften en knelpunten aan en wat volgens de ouders/verzorgers van belang is. Naast een beschrijving per leefgebied, besteden we ook aandacht aan eventuele verschillen naar leeftijd (tot 18 en 18-23 jaar) en of de jongere in detentie zit of op vrije voeten is. Het betreft een kwalitatieve duiding van behoeften en wensen van jongeren en hun ouders.

3.2 *Uitstroom jongeren na detentie*

Den Haag behoort samen met Rotterdam tot de top twee wat betreft het aantal jongeren dat na detentie terugkeert naar de stad (Amsterdam staat veruit aan kop).⁵ In deze paragraaf geven we een aantal achtergrondcijfers over 2007 en 2008 van jongeren die in detentie hebben gezeten en terugkeren naar Den Haag of zich in Den Haag vestigen.

3.2.1 *Uitstroom naar Den Haag*

In 2007 zijn 182 jongeren (165 jongens en 17 meisjes) uitgestroomd naar Den Haag. In 2008 waren het 187 jongeren (174 respectievelijk 13). Het aantal unieke personen is ongeveer 10% lager, dan wel 159 in 2008 en 163 in 2007 (zie onderstaande Tabel 1).

5 In 2007 was de uitstroom in Rotterdam 187 en in Amsterdam 350. Bron: VNG Handreiking Nazorg jeugdige ex-gedetineerden *Nazorg verzorgd*, 2009.

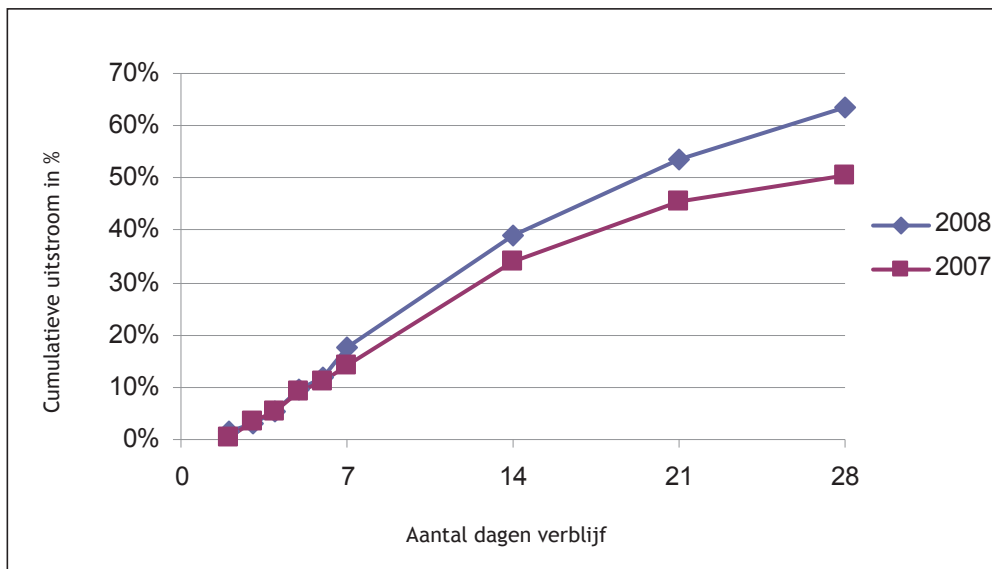
Tabel 1: Uitstroom naar Den Haag en duur gemiddeld verblijf voor 2007 en 2008⁶

	2008	2007
Totaal aantal jongeren	187	182
Jongens	174	165
Meisjes	13	17
Unieke personen	159	163
Duur gemiddeld verblijf	31	48
Totaal aantal dagen in JJI	5736	8813

Bron: Ministerie van Justitie, Programma Aanpak Jeugdcriminaliteit, Project Nazorg Jeugd

De gemiddelde duur van het verblijf is afgenomen van gemiddeld 48 dagen in 2007 naar 31 dagen in 2008 (zie bovenstaande Tabel 1). Doorgaans verblijven jongeren kort in detentie: binnen een week is 20% uitgestroomd en binnen vier weken is dat 50% in 2007 en 60% in 2008 (Figuur 1). Binnen een half jaar is nagenoeg iedereen uitgestroomd, waarbij nauwelijks verschil is tussen 2007 en 2008 (zie Figuur 2).

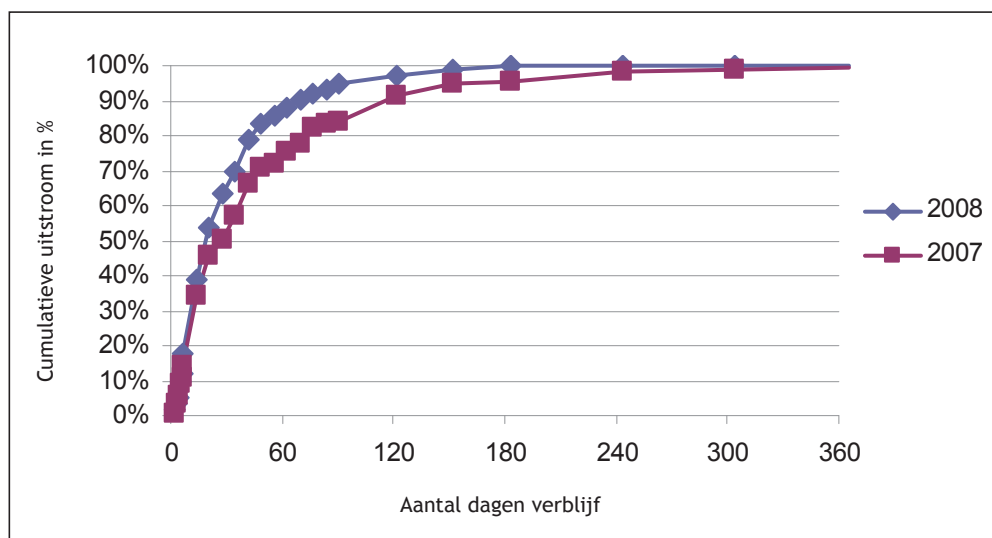
Figuur 1: Cumulatieve uitstroom uit JJI's in de eerste vier weken naar de gemeente 's-Gravenhage

Bron: Ministerie van Justitie, Programma Aanpak Jeugdcriminaliteit, Project Nazorg Jeugd

6 Ten tijde van het onderzoek waren geen gegevens over 2009 beschikbaar.

Figuur 2: Cumulatieve uitstroom uit JJI's in het eerste jaar naar de gemeente 's-Gravenhage

Bron: Ministerie van Justitie, Programma Aanpak Jeugdcriminaliteit, Project Nazorg Jeugd

Wat betreft de leeftijd, bestaat zowel in 2008 als in 2007 de grootste groep uit 17-jarigen (35%/36%), 16-jarigen (25%/27%) en 15-jarigen (18%/23%). De gemiddelde verblijfsduur naar leeftijd verschilt: de 17- en 18-jarigen hadden in 2008 gemiddeld genomen de hoogste verblijfsduur met respectievelijk 30 en 32 dagen (Zie Bijlage 2: Tabellen, Tabel 1).

Kijken we naar de verdeling autochtone - allochtone jongeren, zien we dat in 2007 24% en in 2008 27% van de totale populatie die uitstroomde naar Den Haag autochtoon was en 76% respectievelijk 73% niet-Nederlandse afkomst. De vier grootste groepen zijn: jongeren uit Marokko, Turkije, Nederlandse Antillen en Aruba en Suriname (Zie Bijlage 2: Tabellen, Tabel 2).⁷

Den Haag krijgt de meeste jongeren uit de JJI Teylingereind (in 2008 42% van de jongeren en in 2007 was dat 44%). Ook de Hartelborgt (17%/14%) Krimpen (17%/8%) en Eikenstein (11%/8%) leverden tientallen jongeren (zie Bijlage 2: Tabellen, Tabel 3).

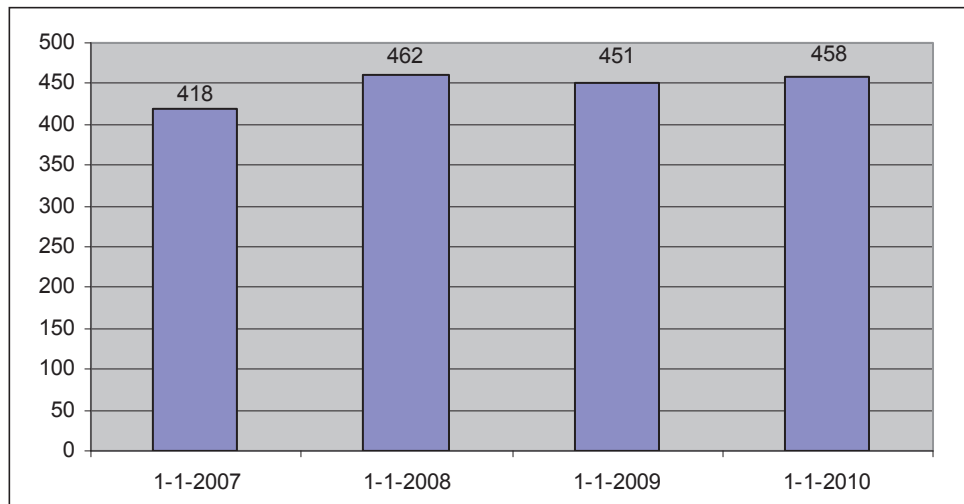
3.2.2 Cliënten Jeugdreclassering Den Haag

De jeugdreclassering speelt een belangrijke rol bij de nazorg in een verplicht kader. Er zijn geen cijfers beschikbaar van jongeren die (korte tijd) hebben vastgezet en vervolgens in een nazorgtraject zitten. Om enig idee te krijgen van het aantal cliënten met een maatregel in Den Haag, geven we de algemene cijfers van de jeugdreclassering weer. Dit betreft dus niet alleen jongeren die in detentie hebben gezeten. Het aantal cliënten bij jeugdreclassering Den Haag varieerde de afgelo-

⁷ Daarnaast heeft 7% resp. 6% van de uitstromende jongeren een Nederlandse vader of moeder in 2008 /2007. Het aandeel allochtone bewoners tot 25 jaar in Den Haag is 58% van het totaal aantal bewoners van die leeftijd, uitgaande van de definitie dat één van de ouders in het buitenland is geboren (143.655 op 1 januari 2009).

pen jaren tussen de 418 en 462 (zie Figuur 2).⁸ Per 1 januari 2010 was het aantal unieke cliënten met een maatregel Jeugdreclassering met als woongemeente Den Haag 458.

Figuur 3: Aantal unieke cliënten met een maatregel Jeugdreclassering op peildatum, met woongemeente 's-Gravenhage

Bron: Jeugdreclassering 's-Gravenhage

Het aantal jongens varieert tussen de 334 en 371, en het aantal meisjes tussen 69 en 110 (zie Bijlage 2: Tabellen, Figuur 1). De verhouding tussen allochtone en autochtone cliënten lijkt iets meer naar elkaar toe te groeien; het aandeel autochtonen stijgt en het aandeel allochtonen daalt licht (Bijlage 2: Tabellen, Figuur 2). Het aantal jongeren met een ITB Harde Kern maatregel of ITB Criem maatregel schommelt tussen 10 en 18 ITB Criem en 5 en 9 ITB Harde Kern (Bijlage 2: Tabellen, Figuur 3).

3.2.3 Conclusie

Er stromen een kleine tweehonderd jongeren uit de justitiële jeugdinrichtingen naar Den Haag: ongeveer 160 unieke jongeren verlaten (meerdere keren) na meestal een korte tijd de jeugdgevangenis om naar den Haag (terug) te keren. Ruim de helft van de jongeren heeft binnen vier weken de JJI weer verlaten. Binnen een half jaar is bijna iedereen uitgestroomd. Bijna drie kwart is van niet-Nederlandse afkomst.

Het aantal cliënten met een maatregel bij de Jeugdreclassering Den Haag varieert tussen 418 en 458 de afgelopen vier jaar.

⁸ De gebruikte cijfers zijn van Jeugdreclassering Den Haag en betreffen de unieke cliënten op vier peildata: 1-1-2007; 1-1-2008; 1-1-2009 en 1-1-2010. Een kanttekening hierbij is dat de laatste datum als indicatie moet worden gezien. Aantallen zijn exclusief LWI en Inclusief samenloop .

3.3 Achtergrond geïnterviewde jongeren en ouders

Om de nazorgbehoefte en het oordeel over eerder geboden nazorg van de jongeren en de ouders in kaart te brengen, zijn in de periode juli 2009 tot februari 2010 interviews gehouden met vijftien jongeren en met acht ouders/verzorgers. Voor een gedetailleerde beschrijving van de gehanteerde methoden verwijzen we naar de methodologische verantwoording in Bijlage 1.

Er zijn meer jongvolwassenen (n=17) geïnterviewd dan minderjarigen (n=8). Het waren bijna allemaal jongens (er zijn drie meiden geïnterviewd). De meerderheid was van allochtone herkomst (17). Ongeveer de helft zat in detentie tijdens het interview, namelijk in de JJI-en Teylingereind, Hartelborgt en Heuvelrug locatie Eikenstein. De jongeren zijn afkomstig uit regio Haaglanden, de meeste uit Den Haag of Zoetermeer.

Ook de mening van ouders over nazorg is van belang om inzicht te krijgen in de vraag naar nazorg; de gesprekken met de ouders laten zien dat zij goed de knelpunten kunnen verwoorden. Het zijn ouders van jongens, van wie er vijf in detentie zaten. De leeftijden van de jongeren wier ouders zijn geïnterviewd lopen uiteen van 16 jaar tot 23 jaar (voor meer inzicht in de groep geïnterviewde jongeren en ouders: zie Bijlage 1).

In de volgende paragraaf worden de resultaten van de interviews met de jongeren en ouders besproken, met betrekking tot het oordeel en de ervaringen in het algemeen en de specifieke wensen en behoeften per leefgebied. Hierbij gaan we - waar relevant - in op verschillen tussen jongeren qua leeftijd, geslacht, fase in het nazorgtraject (tijdens en na detentie) en etniciteit, om zo de diversiteit van de doelgroep en de wensen aan te geven. Dit kwalitatieve onderzoek geeft inzicht in de wensen en frustraties van jongeren, waar rekening mee kan worden gehouden in het aanbod. Het geeft geen representatief kwantitatief beeld van behoeften naar leefgebied.

3.4 Behoeften nazorg jongeren en ouders naar leefgebied

3.4.1 Inleiding

Veel van de jongeren hadden bij aanvang van het interview een gespannen of juist een (quasi-)onverschillige houding. Een deel van de jongeren leek ook sociaal wenselijk te antwoorden. In de loop van het gesprek werden de meeste jongeren meer open in hun antwoorden, al bleef een minderheid volharden in het geven van zeer korte antwoorden. Ongeveer een derde van de jongeren leek vanaf het begin van het interview helder en vrijuit te praten over wensen en verwachting op het gebied van nazorg.

Voordat is overgegaan tot de bespreking van de wensen en behoeften van jongeren per leefgebied, is eerst gevraagd naar de wensen van de jongeren in het algemeen en de ervaringen met de reeds ontvangen (na)zorg.

Ongeveer de helft van de jongeren zegt graag te willen starten met een opleiding of baan. Ook spreken veel jongeren die ten tijde van interviewen in detentie zaten, de wens uit zo snel mogelijk weer naar huis en hun familie te gaan. Het merendeel van de jongeren van 18 jaar en ouder wil graag zelfstandig gaan wonen.

Vooral de jongeren die ten tijde van het interview in een justitiële jeugdinrichting verbleven, willen graag een nieuwe start maken, met een dagbesteding en meer vrijheid. Voor sommige jongeren hoort daar geen contact met de reclassering bij, dit zien zij als ongewenste bemoeienis. Een aantal andere jongeren wil juist wel graag contact houden met reclassering, vooral als stok achter de deur zodat zij zich aan hun eigen afspraken blijven houden. Dit is het geval bij twee van de drie meisjes.

Een minderheid van de jongeren heeft geen duidelijk beeld van de toekomst. Een achttienjarige jongen met verplicht reclasseringscontact na voorlopige hechtenis in een justitiële jeugdinrichting zegt hierover: *'Voordat ik vrij kwam had ik geen idee wat er zou gaan gebeuren. Ik wist wel dat ik weer bij mijn ouders zou gaan wonen. Op het gebied van school wist ik het ook niet. Toen ik de vorige keer vrij kwam ging ik weer naar school, maar vrij snel daarna moest ik weer zitten. De jeugdreclassering heeft mij geholpen bij het regelen van mijn school. Een bijbaantje is natuurlijk altijd mooi meegenomen, maar ik had daar geen verwachting over. Voordat ik vast kwam te zitten, had ik wel een bijbaantje.'*

Een aantal jongeren benadrukt het belang van hulp door begeleiders bij het regelen van zaken als woonruimte of een baan. Een 21-jarige jongen in afwachting van mogelijk proefverlof van zijn PIJ-maatregel, vindt het volgende belangrijk: *'Hulp geven aan jongeren, niet vanuit een kantoor maar mee naar afspraken en sollicitaties. Helpen met de Belastingdienst, zorgtoeslag. Ik was zeventien toen ik vast kwam te zitten en op mijn twintigste kwam ik weer vrij, ik wist echt niet waar ik moest beginnen.'*

3.4.2 Leefgebied Identiteitsbewijs en inschrijving in de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA)

Zonder een inschrijving in de GBA en/of een identiteitsbewijs is het niet mogelijk om verzekeringen te regelen, een uitkering aan te vragen, een bankrekening te openen, een woning en werk te regelen, et cetera.

Bij een verblijf in een justitiële jeugdinrichting worden jongeren standaard ingeschreven in de GBA van de gemeente waar de JJI is gevestigd. Met uitzondering van twee jongeren heeft geen van de jongeren die zich in een JJI bevinden problemen en/of hulpvragen op dit leefgebied.

Van een zestienjarige jongen in voorlopige hechtenis is het identiteitsbewijs verlopen. Hij vermoedt dat de JJI dit nog niet weet aangezien zijn moeder het voor hem gaat regelen.

Voor een andere jongen geldt dat hij door het Kamertrainingscentrum (KTC) in Delft waar hij eerder verbleef ter voorbereiding op zelfstandig wonen, is uitgeschreven bij de gemeente Delft. Het is de vader van de jongen nog niet gelukt hem in te schrijven op het adres van zijn ouders. Inmiddels verblijft deze achttienjarige jongen in een justitiële jeugdinrichting, waar tot zijn frustratie in de stukken staat dat hij geen vaste woon- of verblijfplaats heeft.

De jongeren die zich niet in detentie bevinden, maar vrijwillige of verplichte nazorg en/of reclasseringscontact ontvangen, hebben op het moment van interviewen geen problemen of hulpvragen op dit leefgebied. Wel geven drie jongeren aan hier in het verleden problemen mee te hebben gehad.

Een meisje dat verplicht reclasseringscontact van Reclassering Nederland heeft bij JOVO geeft aan dat haar identiteitsbewijs is kwijtgeraakt toen zij van een politiecel naar de rechtbank is gebracht. Tijdens haar detentie had zij daardoor geen geldig legitimatiebewijs. Na haar vrijlating is zij

zelf bij het politiebureau langsgegaan en is haar identiteitsbewijs uiteindelijk weer gevonden. Ook een andere jongere geeft aan dat hij zijn identiteitsbewijs kwijtgeraakt is tijdens jeugddetentie. Deze 21-jarige jongen in afwachting van zijn proefverlof voor een PIJ-maatregel had toen nog wel zijn paspoort. Toen hij een aantal jaren later wederom werd opgepakt, verliep zijn paspoort tijdens detentie. Hij heeft toen vanuit detentie een nieuw paspoort en een identiteitskaart geregeld.

Een twintigjarige jongen die vrijwillige nazorg bij het JIT ontvangt na jeugddetentie, geeft aan dat hij voorafgaand aan detentie zijn paspoort is kwijtgeraakt, waarna een telefoonabonnement is afgesloten op zijn naam. Hij heeft dit zelf opgelost, waardoor het tijdens detentie geen probleem meer was.

Een derde jongere - een twintigjarige jongen die bij JIT en Reclassering Nederland nazorg ontvangt in het kader van zijn voorwaardelijke straf van twee jaar - heeft van JIT begeleiding gehad bij het aanvragen en ophalen van een identiteitsbewijs.

Afgaande op de gesprekken met de jongeren lijkt er relatief weinig sprake te zijn van problemen op dit leefgebied. Van de jongeren in detentie hebben slechts twee jongens (16 en 18 jaar) problemen op dit vlak; van de jongeren na detentie hebben drie jongeren problemen gehad op het leefgebied maar niet meer ten tijde van het interviewen (twee jongens, één meisje). Wat betreft etniciteit zien we geen verschillen tussen autochtone en allochtone jongeren.

Ouders over Leefgebied Identiteitsbewijs

In de gesprekken met de ouders, is er één ouder die problemen aangeeft op dit leefgebied. Het gaat om de vader van een 23-jarige jongen die al meerdere jaren in het kader van een (verlengde) PIJ-maatregel in een JJI verblijft. De jongen heeft in het interview zelf overigens geen problemen aangegeven op dit leefgebied. Uit het relaas van de pleegvader blijkt echter dat het om een schrijnende situatie gaat. De jongen had volgens pleegvader na een korte detentieperiode vrij moet komen, maar dit wordt tegengehouden door de Immigratie- en Naturalisatie Dienst (IND). De jongen zou volgens de IND niet over een geldige verblijfsvergunning beschikken. Het gevolg hiervan is dat de jongen op dit moment nog steeds vastzit;⁹ hij heeft een PIJ-maatregel opgelegd gekregen en deze wordt telkens verlengd. Pleegvader zegt hierover: *'Het is een procedure die op papier wordt uitgevochten. Er is niets menselijks meer aan.'* Bovendien heeft de jongen hierdoor zijn vertrouwen in de reclassering en advocaten verloren. De pleegvader: *'Ik houd mijn hart vast of er wel begeleiding zal zijn als hij vrij komt. Hij weet niet wat hij met zijn leven aan moet.'*

3.4.3 Leefgebied Wonen

Van de 25 jongeren woonden 14 jongeren voor hun detentie thuis. Zij willen na detentie ook weer thuis gaan wonen of hebben dit na detentie reeds gedaan. Een enkeling geeft aan op termijn - bijvoorbeeld na een paar jaar - een zelfstandige woning te willen zoeken. Een jongere is na detentie thuis bij zijn moeder gaan wonen, maar wil snel zelfstandig wonen omdat hij de buurt waarin het huis staat erg slecht vindt.

⁹ Dit wordt zo door de vader ervaren. Een PIJ-maatregel kan twee maal worden verlengd, afhankelijk van wat voor soort PIJ-maatregel is opgelegd. Een PIJ-maatregel kan niet worden verlengd op grond van het ontbreken van een identiteitsbewijs.

Van de twaalf jongeren die ten tijde van het interviewen in detentie zaten, woonden negen van hen voor detentie thuis bij hun ouder(s). Drie andere jongeren woonden begeleid: een 23-jarige jongen met een PIJ-maatregel woonde in een huis voor begeleid wonen van Cardea Jeugdzorg; een zestienjarige en een achttienjarige jongen, beiden in voorlopige hechtenis, woonden voor detentie in een kamer van een Kamertrainingscentrum (KTC).

Vrijwel alle jongeren in detentie willen na detentie terug naar hun oude woonsituatie, met uitzondering van drie jongens. Een 21-jarige jongen in afwachting van proefverlof van zijn PIJ-maatregel wil graag bij zijn broer gaan wonen na detentie in plaats van bij zijn ouders. Ook de twee jongens die in een KTC woonden willen iets anders: de zestienjarige jongen wil na detentie graag weer thuis wonen, de achttienjarige jongen wil graag eerst bij zijn ouders wonen en daarna begeleid wonen. Van de twaalf jongeren in detentie hebben twee jongeren een hulpvraag. De jongen die in een kamer van Cardea wil gaan wonen, zou in de toekomst hulp willen bij het vinden van een zelfstandige woonruimte.

Een negentienjarige jongen met een PIJ-maatregel heeft momenteel geen hulpvraag, maar is wel eerder naar tevredenheid geholpen door de maatschappelijk werker en gedragswetenschapper van de JJI met het bespreken van opties voor wonen: *'Ze willen zich er echt van verzekeren dat je in een goede woonsituatie terecht komt.'*

De beide meisjes die in detentie zitten (veertien en zeventien jaar oud), willen, net als voor de detentie, ook daarna weer bij hun ouder(s) wonen. Voor het ene meisje is de motivatie dat het bij haar moeder een rustige woonomgeving is waar haar oude vrienden niet wonen, terwijl dit voor het andere meisje juist niet geldt: zij mist haar ouders en oude vrienden en wil graag weer bij hen in de buurt wonen. Naar etniciteit zijn er geen opvallende verschillen.

Van de dertien jongeren die niet meer in detentie zitten, wonen acht jongeren bij hun ouder(s) of bij een ander familielid. Drie jongens zijn dakloos; één meisje woont zelfstandig en één jongen woont begeleid bij DUWO Foyer. De jongeren die niet meer in detentie zitten, hebben meer hulpvragen dan de jongeren die vastzitten. Dit kan er op wijzen dat de jongeren in detentie mogelijke problemen bij het vinden van een woonlocatie en/of het weer thuis wonen onderschatten.

Een negentienjarige jongen met een verstandelijke beperking die nazorg ontvangt bij de William Schrikker Groep, geeft aan hulp te willen bij het zoeken naar een zelfstandige woning. De wijk waar hij nu woont - de Schilderswijk - vindt hij te onrustig. Zijn zus, bij wie hij nu woont, heeft hem geholpen met het invullen van een woonpas om in aanmerking te komen voor sociale huurwoningen. De drie dakloze jongeren hebben de meest urgente hulpvragen; zij ontvangen allen nazorg via JIT. Een negentienjarige jongen die vrijwillige nazorg ontvangt bij JIT heeft moeite met de daklozenopvang; het is er vies en onrustig en er zijn teveel regels. Al toen hij in detentie zat, schreef hij zich in bij de woningbouw, maar dit is nog op niets uitgelopen. Bovendien is hem verteld dat hij niet in aanmerking komt voor een urgentieverklaring. Een andere dakloze jongen van twintig die nazorg ontvangt bij JIT heeft moeite met het vinden van huisvesting omdat hij niet bij zijn vader kan wonen in verband met diens alcoholprobleem. Een 21-jarige dakloze jongen geeft aan dat hij hulp nodig heeft bij het vinden van een woning, maar dat het JIT hem daar niet bij kan helpen: *'Ze kunnen alles, ook helpen bij gezinsrelatieproblemen maar dat hoeft bij mij niet, behalve huisvesting regelen, dat kunnen ze niet.'* Er wordt hem verteld dat hij zich moet aanmelden, maar het duurt volgens hem drie jaar voordat je in aanmerking komt. Begeleid wonen is voor hem geen optie,

aangezien hij dan zijn (daklozen)uitkering verliest.¹⁰ Hij slaapt nu af en toe bij zijn moeder of bij vrienden.

De jongeren die in detentie zitten, lijken weinig problemen te hebben; meestal verlangen ze naar de woonsituatie van voor de detentie en voorzien ze daar geen problemen. Voor de jongeren die niet meer in detentie zijn, blijkt de realiteit toch wat weerbarstiger. Hier worden meer hulpvragen geconstateerd, bijvoorbeeld bij het zoeken naar een woning. Deze hulp wordt in de meeste gevallen niet of niet voldoende geboden in de beleving van de jongeren. Vooral bij dakloze jongeren kan dit tot schrijnende situaties leiden.

Ouders over wonen

De meeste ouders van de jongeren geven aan dat hun kind gewoon weer thuis komt wonen na de periode in detentie. Twee ouders hebben specifieke wensen op dit gebied. Een moeder vindt het belangrijk dat haar zoon na afloop van zijn detentieperiode in een beschermde woonomgeving terecht komt. Er sluiten echter maar weinig woonvormen aan bij zijn problematiek (meervoudige persoonlijkheidsstoornis, PDD-nos en een antisociaal profiel). Omdat zijn ouders hem niet meer aankunnen, is het niet mogelijk dat hij na afloop van zijn detentie weer bij zijn ouders komt wonen. Een andere ouder geeft aan dat het belangrijk is dat zijn zoon wordt geholpen bij het vinden van een woning. Na lange tijd hebben de ouders en hun zoon een kamer voor hem gevonden. Hun zoon wil echter liever in een echte woning wonen.

3.4.4 Leefgebied Werk en school

Vrijwel alle jongeren hebben een dagbesteding voor ogen; in de meeste gevallen is dit een vmbo-opleiding, zoals techniek, maar ook horeca- en fitness beroepsopleidingen worden genoemd. De overgrote meerderheid heeft daar in meer of mindere mate hulp bij ontvangen van begeleiders en/of behandelaars. De meeste jongeren geven aan dat zij hulp nodig hebben of hadden bij het uitzoeken van een passende opleiding, maar vooral bij het regelen van de praktische zaken zoals contacten met de school en aanmelding. Problemen waar de jongeren naar eigen zeggen tegenaan lopen zijn dat zij soms niet terecht kunnen op hun oude school of het instroommoment; zij kunnen pas in september starten en moeten wachten tot het schooljaar begint.

De jongeren in detentie kunnen vrij concreet aangeven hoe zij hun dagbesteding gaan inrichten na detentie; qua opleiding, werk en vrije tijd. De meeste jongeren geven aan dat zij hulp hebben gehad bij het uitzoeken van een passende opleiding, maar vooral bij het regelen van praktische zaken zoals contacten met de school en aanmelding. De keuze voor de opleiding of gewenst beroep maken de jongeren vaak zelfstandig. Gewenste beroepen zijn onder meer lasser, sportleraar, secretaresse, militair, schilder en advocaat.

In de regel zijn de jongeren tevreden over de geboden hulp van de instellingen, op een uitzondering na. Zo is een jongen niet blij dat hij tijdelijk op een ZMOK-school geplaatst wordt zodat zijn gedrag geobserveerd kan worden, want *'Dat is een school voor domme kinderen.'*

Sommige jongeren ervaren meer algemene problemen op dit leefgebied, los van de nazorg. Proble-

¹⁰ Dit wordt zo door de jongere ervaren. Hij verliest weliswaar zijn daklozenuitkering, maar er staat andere financiering tegenover.

men waar de vier jongeren in detentie tegenaan lopen is dat zij soms niet meer terug kunnen naar hun oude school, waaronder beide meisjes (veertien en zeventien jaar) die in detentie zaten en twee jongens van vijftien en zestien. Een ander knelpunt dat een jongere aangeeft is het feit dat hij geen vmbo niveau 2 kan volgen in de JJI waar hij verblijft; dit heeft hij nodig voor zijn beoogde baan. Daarnaast zegt een jongere dat hij zich had opgegeven voor de opleiding Sport en Beweging, maar dat deze opleiding niet meer werd aangeboden wegens te weinig deelnemers. Ook is het instroommoment voor een zestienjarige jongen, die in voorlopige hechtenis zit, een probleem. Door zijn detentie heeft hij zijn eindexamen gemist, waardoor hij pas enkele maanden later (na de zomervakantie) het schooljaar opnieuw kan volgen.¹¹

De jongeren moeten een bijbaan regelen om hun dagbesteding rond te krijgen. Dit varieert van helpen in een garage of werken in callcenter tot een veiling of een krantenwijk. Voor sommige jongeren zijn de bijbaantjes voor hen geregeld door begeleiders, anderen hebben dit zelf geregeld, via vrienden. Soms mogen ze terugkeren bij hun bijbaan van voor detentie. Een jongen legt uit waarom hij zelf een bijbaan gaat regelen: *'Anders zoeken zij zo'n rotbaantje voor je uit.'*

Bij de jongeren die niet meer in detentie zitten, is de aanwezige problematiek ernstiger dan bij de jongeren in detentie. Sommige jongens lijken moeite te hebben met het nemen van eigen verantwoordelijkheid om de nodige zaken te regelen voor een opleiding of werk. Vijf jongens gaven ten tijde van het interviewen aan geen opleiding te volgen of te werken en hier ook nauwelijks uitzicht op te hebben; twee jongens gingen al meer dan een jaar niet naar school. Eén jongen was na het krijgen van een Wajong-uitkering niet meer naar school geweest en heeft ook niet gewerkt. Een andere jongen zegt niet aanmerking te komen voor een opleiding omdat hij alleen de basisschool heeft afgerond. Daarnaast zijn er twee jongens die geen interesse hebben om de nodige zaken te regelen om een opleiding te kunnen volgen. Een jongen die al anderhalf jaar niet naar school was geweest moest voor aanmelding bij een ROC bewijsstukken van eerdere tentamens en werkstukken van de afgelopen twee jaar overleggen. Hij had echter geen zin om deze stukken op te zoeken en heeft uiteindelijk niet doorgezet. Inmiddels staat hij ingeschreven voor een andere opleiding. Een andere jongen zegt: *'Ik ben niet echt van school. Als ik werk leuk vind dan kan ik altijd een avondopleiding doen of cursussen.'*

De drempel om weer een opleiding te gaan volgen na een aantal jaren zonder opleiding blijkt hoog. Een jongere heeft een sollicitatiegesprek voor een baan in de bouw, maar hij denkt niet dat hij het gaat volhouden om elke dag om zeven uur 's ochtends te beginnen: *'Ik ga al jaren niet meer school, ik kan het nooit een jaar volhouden.'* Hulpvragen die jongeren na detentie hebben over werk en school, liggen vooral op het bieden van praktische hulp bij het aanmelden voor een opleiding en bijvoorbeeld het meegaan naar uitzendbureau.

Ouders over werk en opleiding

De ouders lijken zich meer zorgen te maken over dit leefgebied dan hun kinderen. Bijna alle ouders ervaren problemen met betrekking tot school. De jongeren zijn achtergeraakt door hun detentie en een aantal ouders vraagt zich af of hun kind nog wel op zijn oude school terecht kan. Ouders spreken de hoop uit dat hun kind zijn opleiding afmaakt. Ouders zien het volgen van een opleiding

¹¹ Scholen zijn verplicht om een oplossing te vinden voor het niet kunnen deelnemen aan het eindexamen.

als de belangrijkste dagbesteding voor hun kind. De meeste ouders vinden dat de verschillende partijen, zoals leerplichtambtenaren of jeugdreclasseringmedewerkers, te weinig begeleiding hebben geboden of dat het schoolaanbod binnen de justitiële jeugdinrichting te wensen over liet. Tevens ontbreekt in sommige gevallen begeleiding bij het maken van een weloverwogen opleidingskeuze. Een aantal ouders benadrukt het belang van een (bij)baan.

3.4.5 *Leefgebied Financiën (schulden en uitkering)*

Schulden

Bij veertien van de vijftientig jongeren is er geen sprake van schulden. Van deze veertien jongeren zitten er negen in detentie en ontvangen vijf nazorg na detentie. Qua leeftijd valt op dat geen van de jongeren tot en met zeventien jaar (acht jongeren in totaal) problemen of hulpvragen hebben op dit gebied. Binnen de groep 18 tot en met 22 jaar hebben relatief veel jongeren, ongeveer tweederde van de jongvolwassenen, (forse) schulden.

In totaal geven elf jongeren aan schulden te hebben; oplopend van dertig euro of wat kleine boetes tot grote schulden bij meerdere schuldeisers.¹² In niet alle gevallen lukt het de jongeren om een betalingsregeling bij de schuldeiser te krijgen. Wanneer dit wel lukt, hebben de jongeren hier meestal hulp bij ontvangen van hun begeleider of behandelaar. Van de jongeren met schulden die niet meer in detentie zitten krijgt de helft hier naar eigen zeggen goede hulp en begeleiding bij; de andere helft heeft geen hulp.

Van de jongeren met schulden zijn de meeste jongeren actief bezig om de schuld in korte tijd af te lossen, bijvoorbeeld door te proberen van een zo krap mogelijk weekbudget rond te komen zodat de rest naar de aflossing kan gaan. Bij een jongen met een licht verstandelijke beperking is het voorsnog nodig dat zijn begeleider zijn geld voor hem beheert en hem wekelijks voorziet van een budget. Een bijkomend knelpunt bij het hebben van schulden is, volgens een jongen die in een JJI verblijft, dat hij naar eigen zeggen niet op proefverlof mag omdat hij nog drie schuldeisers heeft waar nog geen betalingsregeling tot stand is gekomen.¹³

Niet alle jongeren met schulden lijken dit overigens als een serieus probleem te zien. Een jongen met schulden waarvan hij zelf de precieze hoogte niet wist, vertelt dat hij met een dilemma zit. Hij heeft die maand geld over van zijn uitkering en weet niet of hij deze 'bonus' moet gebruiken om zijn schuld verder af te lossen of dat hij een nieuw paar schoenen van 220 euro zal kopen. Een andere jongen geeft aan niet precies te weten waar hij zijn schulden heeft gemaakt: *'Ik zie wel hoe dat loopt, ik zit ze wel uit. Ik kan ze nu niet betalen, dan moet ik het geld ergens anders vandaan halen.'*

Ouders over geld

Volgens de ouders hebben de meeste jongeren geen problemen op het gebied van geld. Twee ouders benadrukken echter wel dat een cursus in het leren omgaan met geld voor hun kind belangrijk is. Hun kinderen moeten leren om niet te snel en te veel geld uit te geven. Zij moeten leren sparen.

12 De jongeren hoefden tijdens het interview geen bedragen te noemen en gedetailleerde informatie over de schulden te geven; sommige jongeren deden dit echter uit zichzelf.

13 Het hebben van schulden kan in feite geen reden zijn om niet op proefverlof te gaan, maar het wordt wel zo ervaren.

Eén ouder geeft aan dat het voor haar zoon belangrijk is dat hij op dit terrein begeleiding krijgt, omdat hij veel openstaande boetes heeft.

Een andere ouder wijst erop dat zij nu de schulden van hun pleegzoon moeten afbetalen. De justitiële jeugdinrichting heeft geprobeerd een regeling met hun pleegzoon te treffen, maar dat is mislukt. Aangezien de pleegzoon tijdens de periode in detentie onder voogdij van zijn pleegouders staat, moeten zij alles betalen. De pleegouders hebben dit aangekaart bij de JJI, maar de enige reactie die zij kregen was: *'We zoeken het uit.'* Tot op heden is dit echter niet gebeurd.

Uitkering

Jongeren die in een JJI verblijven, kunnen ten tijde van hun verblijf geen uitkering ontvangen. Ook hebben jongeren onder de 18 jaar in principe geen recht op een uitkering. Een Wajong-uitkering is bestemd voor jongeren die al op jonge leeftijd (vanaf 17 jaar) arbeidsongeschikt geworden zijn; deze uitkering is niet gekoppeld aan het hebben van een dagbesteding.

Van de vijftientig jongeren ontvangen er vier een uitkering: de twee dakloze jongeren ontvangen een daklozenuitkering; een jongen met een licht verstandelijke beperking ontvangt een Wajong-uitkering en een meisje ontvangt een bijstandsuitkering. Met uitzondering van de jongen met de Wajong-uitkering, regelen de jongeren de praktische zaken rondom hun uitkering zelf. Zij hebben wat dit betreft geen hulpvraag. De overige 21 jongeren ontvangen geen uitkering.

3.4.6 Leefgebied Geestelijke en lichamelijke gezondheid

Wanneer een jongere medische of psychische problemen heeft na detentie, wordt hij of zij door de behandelaar van de instelling (Jeugdreclassering of Reclassering Nederland, JIT, WSG) in principe doorverwezen naar bijvoorbeeld de huisarts. Wordt binnen de JJI geconstateerd dat een jongere psychische problemen of een persoonlijkheidsstoornis heeft, dan kan men al in de JJI beginnen met de behandeling van de jongere of een behandeling maakt specifiek deel uit van het vervolgtraject.

Op het leefgebied van lichamelijke en geestelijke gezondheid komt een gevarieerd beeld naar voren. Van alle jongeren geven er elf aan dat zij in goede gezondheid verkeren, geen behandeling krijgen of kregen en dat er geen sprake was van alcohol- en/of drugsproblematiek. Wij hebben het idee dat een deel van de jongeren hier sociaal wenselijk antwoorden gaf, deels door tegenstrijdige signalen van begeleiders (bijvoorbeeld dat er sprake was van overmatig softdrugsgebruik terwijl er volgens de jongere geen enkel probleem was) en deels doordat sommige jongeren bij deze vragen korte(re) antwoorden gaven en niet wilden uitweiden over het onderwerp.

Sommige jongeren in detentie geven lichamelijke en psychische klachten aan. Ook zeggen vier jongeren regelmatig te hebben geblowd of andere drugs gebruikt. Twee jongens geven aan dat zij voor detentie veel blowden en hier in de JJI behandeling voor kregen; de ene vindt dit een positieve en nuttige ondersteuning bij het stoppen, de andere jongen vindt het onzin en geeft aan dat hij zelf *'toch al was gestopt'*. Een jongen in detentie heeft stressgerelateerde klachten: hij piekert veel en voelt *'steken'* in zijn lichaam. Hij heeft hierover gesproken met de huisarts maar is hier niet tevreden over. Ook een andere jongen is niet tevreden over de artsen van de JJI; zij hebben zijn knieblesure niet serieus genomen, terwijl achteraf een operatie nodig bleek. Daarnaast vertelt een jongen in detentie dat het gevolg van de uitkomst van zijn psychiatrisch onderzoek was dat een PIJ-maatregel is opgelegd. Hij geeft aan geen idee te hebben wat dit allemaal gaat inhouden.

Een deel van de jongeren is negatief over de behandeling die zij hebben gehad in detentie. Zij geven aan dat de behandeling niets voorstelde of dat zij vaak niets te doen hadden, dan wel dat de behandelaar geen concreet programma had en zij zelf met een voorstel over de inhoud moesten komen.

Drie jongeren die niet meer in detentie zitten, geven in meer of mindere mate iets aan over psychische problematiek. Een negentienjarige jongen met een verstandelijke beperking die vrijwillige nazorg ontvangt bij de William Schrikker Groep, geeft aan dat hij moeite heeft met autoriteit en snel agressief reageert. Een 21-jarige jongen die bij JIT nazorg ontvangt, geeft aan dat hij in het verleden suïcidaal was en door ADHD snel agressief werd; hij gebruikte softdrugs als medicijn tegen zijn ADHD. Hij heeft geen behoefte aan hulp hierbij.

Trainingen of cursussen kunnen ondersteunend zijn. Drie jongeren vertellen over specifieke trainingen of cursussen die zij hebben gevolgd: de negentienjarige jongen die moeite heeft met autoriteit, heeft dankzij het programma Equip beter leren omgaan met autoriteit en minder impulsief leren handelen. Een andere jongen van achttien met verplichte jeugdreclassering na jeugd detentie is zeer te spreken over een training Psychodrama die hij volgt, waarbij delicten worden nagespeeld en er aandacht is voor de consequenties van een delict en de emoties die erbij komen kijken. Hij vond dit heel leerzaam. Een andere jongere geeft aan dat hij vindt dat de reclassering niets doet met de jongeren.

Ouders

Net als een deel van de jongeren, zijn ook sommige ouders negatief over de begeleiding en behandeling van de problematiek op het leefgebied van de geestelijke en lichamelijke gezondheid. De helft (vier) van de ouders vindt dat deze begeleiding en behandeling voorafgaand, tijdens of na de detentieperiode niet goed of niet toereikend is geweest.

Een moeder van een jongere geeft aan dat haar zoon tot aan zijn komst in de justitiële jeugdinrichting verkeerd is gediagnosticeerd. Omdat haar zoon geadopteerd is uit het buitenland, werd zijn problematiek jarenlang als een hechtenisstoornis beoordeeld. Zij heeft het gevoel dat zij en haar man jarenlang van het kastje naar de muur zijn gestuurd met de vraag of hun zoon onderzocht kon worden. Uit psychiatrisch en psychologisch onderzoek in de justitiële jeugdinrichting blijkt dat zijn problematiek veel ernstiger is dan altijd is gedacht. De psychiater heeft de diagnoses meervoudige persoonlijkheidsstoornis, PDD-nos (vorm van autisme) en een antisociaal profiel vastgesteld. Haar zoon heeft na zijn vrijlating permanente één op één coaching nodig van iemand die sterk in zijn schoenen staat. De hulp van een coach is op dit moment nog niet voor hem georganiseerd en het is maar de vraag of hij deze hulp überhaupt krijgt. Een vader van een andere jongere geeft aan dat de problematiek van zijn zoon jarenlang en door verschillende instanties niet goed is opgepakt. Deze aanpak beschrijft hij als: *'pappen en nathouden'* en *'veel woorden, geen daden'*. Het ontbreken van hulpverlening heeft er volgens vader voor gezorgd dat de zaak is geëscaleerd. Een andere ouder kaart min of meer hetzelfde probleem aan: *'Er is van alles beloofd, maar er is maar weinig nageleefd.'* Volgens deze ouder heeft dit te maken met de vele personeelwisselingen die in de hulpverlening plaatsvinden. Zijn pleegzoon is hierdoor erg wantrouwend geraakt en wilde niet keer op keer zijn verhaal doen. Pleegvader geeft aan dat zijn zoon psychisch kapot is gemaakt doordat hij het grootste gedeelte van zijn leven vast heeft gezeten. Een moeder van een andere jongere ziet deze problematiek ook. Zij vindt het jammer dat er niet meer met de psychische gesteldheid

wordt gedaan, omdat een periode in de gevangenis zeer traumatisch kan zijn en het zelfbeeld van een jongere kan beïnvloeden. Op dit gebied zou zij daarom graag meer nazorg willen. Tot slot geeft een pleegvader aan dat zijn zoon is geopereerd aan een knieblessure. De medische dienst van de justitiële jeugdinstelling heeft hem volgens vader te lang laten lopen met een gescheurde knieband.

3.4.7 *Leefgebied Familie en thuissituatie*

De meerderheid van de jongeren - waaronder alle jongeren in detentie - geeft aan een goede band te hebben met minimaal één van de ouders of andere naaste familieleden. Negen jongeren geven aan dat er sprake is van een goede thuissituatie en een prettige band met beide ouders. Daarnaast geven zes jongeren aan dat zij altijd bij hun moeder terecht kunnen en een fijne band met hun moeder onderhouden. Bij deze zes jongeren is de vader niet of minimaal in beeld. Een andere jongere zegt een goede band te hebben met zijn pleegouders; zijn eigen ouders wonen niet in Nederland.

Twee jongeren die na detentie niet meer bij hun ouders wonen, geven aan dat zij niet bij hun vader terecht kunnen omdat deze een drankprobleem heeft. Eén van hen zegt: *'Mijn vader is altijd dronken, dus daar komt niks zinnigs uit.'* Ook een andere jongen geeft aan een problematische relatie met zijn vader te hebben; na de scheiding van zijn ouders heeft hij een goede band gehouden met zijn moeder. Zijn vader is na een periode van afwezigheid nu weer in beeld. De jongen heeft het hier moeilijk mee.

Ook zijn er twee jongens (een negentienjarige PIJ'er in een JJI en een zestienjarige met een geschorste voorlopige hechtenis) die juist aangeven een positieve band met hun vader te hebben. Bij laatstgenoemde was eerst sprake van een moeizame relatie tussen vader en zoon, maar dit is inmiddels sterk verbeterd. Ook Jeugdzorg en De Waag hebben zich ingezet om de relatie tussen vader en zoon te verbeteren, maar volgens de jongen heeft dit niets bijgedragen: *'Die praten alleen maar en stellen je vragen.'*

Tot slot er is een meisje dat bij JOVO hulp heeft ontvangen bij een eerdere situatie van geweld door haar partner. Inmiddels woont zij zelfstandig en is er een omgangsregeling getroffen met de vader van haar kinderen. De steun van haar familie die zij hierbij heeft ontvangen, ziet zij als onmisbaar.

Ouders

Geen van de ouders heeft specifieke wensen in de omgang met hun kind. De meeste ouders geven aan dat het contact tussen hen en hun kind goed is. Eén ouder geeft aan dat het contact met hun pleegzoon te lijden heeft onder het feit dat zijn pleegouders moeten opdraaien voor de kosten voor zijn kleding en advocaat. Omdat hun pleegzoon dit erg vervelend vindt, doet hij de laatste tijd bijna geen beroep op hen. Een andere ouder geeft aan dat haar zoon een tijdje in een KTC heeft gewoond na detentie, maar dat hij hier is weggelopen. Hierdoor heeft hij twee maanden buiten rondgezworven. Af en toe kwam hij bij zijn ouders langs, maar zij mochten hem naar eigen zeggen niet binnen laten van het KTC. Zijn ouders hebben daarom hem een keer eten op de stoep gegeven. Door deze situatie is het contact met hun zoon verslechterd. Moeder: *'Hij heeft het gevoel dat wij hem ook niet meer willen.'*

De moeder van een ander jongen ziet haar zoon op dit moment weinig, omdat zij twee jonge kinderen heeft en zij de hele dag moet reizen om haar zoon te zien. De bezoeken van de JJI zijn namelijk aan het begin van de middag en moeder woont er relatief ver vandaan. Zij zou graag willen dat het mogelijk was om haar zoon op andere tijden te bezoeken, zodat ze hem vaker zou kunnen zien.

3.4.8 Leefgebied Vrijtijdsbesteding en sociaal netwerk

De vriendenkring die men heeft en het bredere sociale netwerk waar men deel van uitmaakt, zijn van invloed op de terugkeer in de maatschappij. Dit kan zowel een positieve invloed zijn (gesteund door familie) als een negatieve (contact met oude 'foute' vrienden).

Gewenste vrijetijdsbesteding

De jongeren in detentie en na detentie is gevraagd welke vrijetijdsbesteding zij graag zouden willen doen of al doen.

Vooraf de jongeren in detentie hebben concrete ideeën over wat zij willen doen; de invulling van de toekomstige dagbesteding is dan een aandachtspunt in detentie. Veel jongeren (zes jongens en een meisje) in detentie geven aan dat zij graag aan fitness doen.

Eén van hen geeft aan dat hij hier hulp bij nodig heeft van de jeugdreclassering, maar dat hij dit niet heeft gekregen. Een andere jongen geeft aan dat hij op zich wel zou willen fitnessen, maar dat het vinden van een vrijetijdsbesteding voor hem nu geen prioriteit heeft. Hij vindt het veel belangrijker eerst een opleiding en een baan te regelen. Vijf jongens geven aan te willen voetballen. Eén van hen gaat zelf het lidmaatschap bij een vereniging regelen; een ander geeft aan dat hij geen hulp nodig heeft van de JJI omdat zijn vader het voor hem gaat regelen. Ook andere sporten worden genoemd: Thai boxing (één jongen, na detentie), zingen (één meisje) en basketbal (één jongen in detentie).

Drie jongens in detentie hebben geen concrete ideeën over een vrijetijdsbesteding; ze geven aan: 'gewoon buiten zijn' of 'hangen met vrienden', maar ook: 'Als ik het wist zou ik het doen, ik zou mijn best doen'.

De praktijk onder jongens na detentie laat een iets minder gunstig beeld zien qua sport: veel van de jongeren hebben na detentie nog geen sport geregeld. Bijna alle jongeren geven aan te willen sporten, maar eenmaal uit detentie komt daar weinig van terecht.

Soms is het leven zo dichtgetimmerd volgens een jongere, dat er geen ruimte is voor vrijetijdsbesteding buiten school en huis. Een zestienjarige jongen die vanwege de schorsing van zijn voorlopige hechtenis direct van school naar huis moet, heeft hierdoor geen zeggenschap over zijn vrijetijdsbesteding buiten thuis. Hij ervaart deze voorwaarde van zijn schorsing als vervelend.

Ouders

Bijna alle ouders benadrukken het belang van sport. Een moeder geeft aan dat sporten goed is voor haar zoon. Het probleem is echter dat hij het niet vol kan houden. Een één op één begeleider zou haar zoon hierbij moeten helpen. Deze zou constant tegen hem moeten zeggen dat hij moet gaan, want als hij zelf te veel keuze krijgt, dan haakt hij af. Een andere moeder benadrukt dat het be-

langrijk is dat haar zoon vanuit de voorziening waar hij na zijn verblijf in de JJI gaat wonen, een sport kan regelen.

Vriendenkring

Ongeveer een derde van de jongeren heeft nog contact met een deel van zijn of haar vrienden van voor detentie, waaronder vier jongens en één meisje in detentie en drie jongens na detentie. Dit hoeven overigens niet noodzakelijkerwijs 'foute' vrienden te zijn.

Een jongen geeft aan dat zijn vrienden niet betrokken waren bij het delict en hier ook niets van weten. Een andere jongen geeft aan dat hij nog steeds omgaat met oude vrienden, maar dat hij niet te beïnvloeden is. Een andere jongen heeft momenteel met één vriend contact, een vriend van voor detentie. Hij legt uit dat zijn overige vrienden allen in detentie zitten: *'De rest zit nog binnen'*.

Verder geeft een jongen aan dat hij niet om zijn oude vrienden heen zou kunnen, zelfs al zou hij dat willen. De vrienden wonen immers dicht bij hem in de buurt. Hij zegt: *'Bij de jeugdrichting hebben ze liever dat je liegt, dan dat je zegt dat je met je oude vrienden omgaat.'* Volgens hem moet de omgang met vrienden de verantwoordelijkheid van de jongere zelf zijn.

Drie jongeren hebben op het moment van interviewen helemaal geen vrienden; twee ervan zeggen hier ook geen behoefte aan te hebben.

Vier jongeren geven aan geen enkel contact meer te willen met hun oude vrienden. Eén van de jongens heeft zijn oude vrienden na detentie verteld dat hij een andere weg wil inslaan: *'Hun reactie was 'ze hebben hem gehypnotiseerd, gebrainwasht', maar ze zagen dat ik serieus was geworden.'*

Drie jongens zeggen één of twee goede vrienden te hebben. Een andere jongen heeft wel veel vrienden, maar eigenlijk niemand die hij kan vertrouwen. Ook maken de jongeren soms vrienden in de JJI. Een jongen geeft aan dat hij het goed kan vinden met een aantal 'boys' van de afdeling. Geen van de jongeren geeft aan dat zij hulp nodig hebben bij het maken van (nieuwe) vrienden. Een meisje zegt: *'Ik kan zelf goed nieuwe vrienden maken'*, een jongen: *'Vrienden komen vanzelf'*. Twee jongeren vertellen dat zij zelf een nieuwe vriendenkring hebben opgebouwd na detentie.

Ouders

Drie ouders benadrukken het belang van het sociale netwerk. Zij doelen hierbij voornamelijk op vrienden, maar soms ook op andere familieleden buiten het gezin. Een aantal ouders vindt het belangrijk dat hun kind op dit gebied begeleiding krijgt. Zo zegt een ouder dat haar zoon zeer gevoelig is voor negatieve invloeden van buitenaf. Een ander andere ouder verwoordt het: *'Het is wel verstandig om hem te helpen om niet meer met verkeerde vrienden om te gaan, omdat hij anders weer gekke dingen gaat doen. Hij trekt verkeerde vrienden aan en hij denkt dat iedereen iets goeds in de zin heeft, terwijl dit niet altijd zo is.'* Of haar zoon op dit terrein in de JJI of na detentie hulp krijgt aangeboden, maakt moeder niet uit. Belangrijk is dat het gebeurt.

Vertrouwenspersonen

Iets minder dan de helft van de jongeren kan terecht bij naaste familie wanneer zij met iemand willen praten. Dit geldt relatief vaker voor de jongeren in detentie, in de leeftijd tot en met zeventien jaar. Qua etniciteit zien we hier geen duidelijke verschillen. Vooral één of beide ouders worden genoemd als vertrouwenspersonen.

Geen van de jongeren geeft aan dat zij begeleiders of behandelaars in vertrouwen willen nemen, met uitzondering van een negentienjarige jongen met een PIJ-maatregel.

Een enkeling zegt dat hij met problemen terecht kan bij de andere jongens in de JJI, maar hij zou nooit de medewerkers van de JJI in vertrouwen nemen.

Verder worden andere personen (een oud-lerares, een gezin waarmee de jongen bevriend is) genoemd als vertrouwenspersonen voor de jongeren.

Een jongen geeft aan dat hij niet spreekt over zijn problemen: *'Ik praat meestal niet over mijn problemen. Het zijn mijn problemen en die gaan voor de rest niemand wat aan.'*

3.4.9 Oordeel over (na)zorg

Onder de jongeren zijn de meningen verdeeld over de geboden nazorg. Ongeveer de helft van de jongeren is tevreden of zelfs blij met (onderdelen van) de geboden zorg in detentie en na detentie.

Zo zeggen twee jongeren (een zestienjarige jongen en een zeventienjarig meisje) in detentie blij te zijn met het vooruitzicht dat er intensief contact met de jeugdreclasseringswerker zal zijn na detentie; dit is een stok achter de deur, een soort extra controle dat zij op het rechte pad zullen blijven. Ook geeft een aantal jongeren aan graag hulp te willen bij het vinden van een opleiding, werk of woning of blij te zijn met geboden hulp op deze thema's. Daarnaast zegt een jongere dat hij blij is dat hij hulp krijgt bij zijn schulden.

Drie jongeren noemen specifiek hun tevredenheid met hun reclasseringswerker; het gaat om twee jongens met verplichte jeugdreclassering en een meisje met verplicht reclasseringscontact van Reclassering Nederland. Eén van de jongens stelt: *'De hulp van jeugdreclassering was goed. Ze waren goed op de hoogte en ik vond het goed dat ze echt iets wilden regelen.'* Het meisje geeft aan: *'Zij is voor mij een grote steun. Ik zie haar twee keer in de twee weken. Ik heb op vrijwillige basis hulp gevraagd aan de reclassering. Het is goed dat zij een oogje in het zeil houdt en mij advies kan geven. Ik probeer te voorkomen dat ik weer een geweldsdelict of een ander delict pleeg. Je weet nooit wat je kan overkomen. Wat ik vooral nodig heb is steun en vertrouwen.'* Ook de twee andere meisjes (beide in detentie) willen graag begeleiding van de reclassering.¹⁴

De jongeren die nazorg bij JIT ontvangen zijn zonder uitzondering positief. Ze zijn blij met de begeleiding en de hulp bij het regelen van bijvoorbeeld een daklozenuitkering. Een jongen vertelt dat hij geen verwachtingen had van JIT; hij had niet verwacht dat ze hem zo goed zouden helpen: *'Je moet het zelf doen, maar ze helpen je om dingen op te lossen.'*

Een jongere was positief over de nazorg van de William Schrikker Groep. Hij is blij met het traject; ze helpen hem beter na te denken voordat hij handelt.

Tegelijkertijd is ook een deel van de jongeren negatief over de geboden begeleiding door de Jeugdreclassering of Reclassering Nederland. Zo is een jongen met verplicht reclasseringscontact teleurgesteld omdat de reclasseringswerker tot twee keer toe een afspraak heeft afgebeld. Een andere jongen voelt zich in de maling genomen: zijn jeugdreclasseringswerker had hem verteld dat er geen uithuisplaatsing zou worden geadviseerd maar dit is tot zijn ontzetting wel gebeurd. Een meisje geeft aan dat de reclasseringswerker haar niet goed genoeg heeft geïnformeerd over de mogelijkheden van hoger beroep; zij vindt dat zij te zwaar is gestraft.

14 Dit zou erop kunnen wijzen dat meisjes eerder hulp accepteren dan jongens.

Ook meer algemene negatieve punten zijn genoemd. Een jongen omschrijft zijn verblijf in detentie als volgt: *'In de gevangenis krijg je het gevoel dat je vergeten bent. Wat je nodig hebt komt niemand je daar vragen. Er is niemand die vraagt of je nog leeft.'*

Een vijftienjarige jongen in detentie gelooft niet in verplichtingen nadat de detentie is afgerond: *'Vrij is vrij, dan moet het gewoon klaar zijn.'* Twee andere jongeren in detentie zijn relatief onverschillig over de nazorg. Zij willen het liefst zo snel mogelijk verder met hun leven en het leven in de JJI achter zich laten.

Ongeveer de helft van de twaalf jongeren in detentie geeft aan dat zij verwachten veel hulp en begeleiding van de reclasseringswerker te krijgen wanneer zij vrij komen. Blijkend uit de interviews met de jongeren na detentie, kan deze begeleiding tegenvallen, vooral als het gaat om praktische begeleiding, zoals het regelen van huisvesting en aanmelding bij school.

Oordeel ouders

De manier waarop de ouders de geboden (na)zorg en begeleiding beoordelen, vertoont behoorlijke verschillen. Eén ouder is over het algemeen positief, drie ouders beoordelen de nazorg negatief, drie ouders zijn zowel positief als negatief en één ouder geeft geen oordeel.

De ouder die over het algemeen positief is, waardeert het contact met de reclasseringsmedewerker. Ook is zij blij dat de reclasseringsmedewerker bij de rechtszaken aanwezig is.

De drie ouders die negatief zijn over de geboden (na)zorg, vinden dat de begeleiding niet voldoende is en dat de problemen van hun kind onderschat zijn. De eerste ouder vertelt dat zijn zoon tegen de medewerker van de reclassering heeft gemeld dat de situatie tussen hem en een andere jongere in de voorziening voor begeleid wonen uit de hand dreigde te lopen. Helaas is dit volgens vader totaal niet opgepakt, waardoor de situatie toch is geëscaleerd. De tweede ouder geeft aan dat er binnen de verschillende instanties geen duidelijkheid is over wie de hulp moet bieden aan haar zoon. De jeugdreclassering wijst naar de JJI en andersom. Ook heeft haar zoon een tijd een gezinsvoogd gehad, maar omdat deze geen grip meer op hem had en haar zoon volgens de gezinsvoogd niet meer gemotiveerd was, kon zij niet de hulp bieden die nodig was en moest zij de hulp naar eigen zeggen beëindigen.¹⁵ De derde ouder geeft aan dat de maatschappelijk werker veel beloofde, maar weinig afspraken nakwam. *'Toen mijn zoon in de justitiële jeugdinrichting kwam, zeiden ze dit en dat, maar toen hij vrij kwam gebeurde er niks: 'kom morgen maar terug...over 14 dagen....' Tot twee jaar lang hebben ze dit volgehouden en toen hield de begeleiding op. We hebben geen vertrouwen meer in de reclassering.'*

De drie ouders die zowel positief als negatief zijn over de (na)zorg, zijn óf tevreden over het uitgestippelde (na)zorgtraject óf over een deel van de geboden (na)zorg. Eén ouder benadrukt dat de gebrekkige financiële middelen bij de verschillende instanties ervoor zorgen dat afspraken niet worden nagekomen. Het gaat hierbij zowel om de voorwaarden die door de rechter zijn opgelegd als om afspraken over het verlov. Zo vertelde een ouder dat de reclasseringswerker afspraken niet nakwam en het verlov van zijn zoon op het laatste moment werd ingetrokken. Dit werd verantwoord met: *'Hij moet met teleurstelling om leren gaan.'* De ouder vindt dit grote onzin. Het niet nakomen van afspraken heeft volgens hem een zeer nadelig effect op jongeren zoals zijn zoon: *'Zij voelen*

¹⁵ Het is niet mogelijk dat dit een reden is om de civiele maatregel op te heffen, wel dat er een andere gezinsvoogd is gekomen.

zich teleurgesteld en niet serieus genomen.’ Pas nadat vader een gesprek met de directeur van de JJI had aangevraagd, zijn er enkele aanpassingen gedaan. *‘Hij moest wel toen ik daar kwam klagen’*, vertelt de ouder. Het nakomen van afspraken is volgens hem een van de basisvereisten van goede nazorg. De ouder is nu wel tevreden over het afgesproken nazorgtraject, maar: *‘Je moet als ouder alert blijven.’* Een andere ouder is positief over de geboden systeemtherapie, maar vindt het wel jammer dat er weinig aandacht wordt besteed aan de psychische gesteldheid van haar zoon. *‘Het is belangrijk dat de jeugdreclassering niet alleen kijkt naar de terugkeer in de maatschappij, maar ook naar de persoon.’*

Tot slot is de derde ouder positief over het vele telefonisch contact dat hij heeft gehad met de medewerkster van de jeugdreclassering. Ook is de ouder positief over de training inlevingsvermogen in het slachtoffer die zijn zoon volgt bij een ggz-instantie. De ouder vindt echter dat bij een ITB harde kernmaatregel te veel verantwoordelijkheid bij de ouders wordt gelegd. Jongeren met deze maatregel moeten op gezette tijden thuisblijven. Het zou goed zijn als vanuit de jeugdreclassering ook steekproeven worden gehouden om te kijken of de jongere daadwerkelijkheid thuis is. *‘Nu moesten wij als ouders steeds met onze zoon in discussie over het thuis blijven. Volgens mijn zoon zou er toch niemand komen controleren, dus zou hij net zo goed naar zijn vrienden toe kunnen gaan.’* Ook deze ouder benadrukt dat professionals afspraken niet altijd nakomen. Zo zouden hij en zijn vrouw het voorlopige verslag van de Raad voor de Kinderbescherming nog toegestuurd krijgen, zodat zij hier hun commentaar op konden leveren. Dit is uiteindelijk niet gebeurd, waardoor zij pas in de rechtbank hoorden wat de conclusies waren. Het gevolg hiervan was dat bepaalde opmerkingen verkeerd zijn geïnterpreteerd.

De ouder die het moeilijk vindt om de (na)zorg te beoordelen, geeft aan dat haar zoon nu een tijdelijke voogd heeft en een mentor vanuit de JJI. Met de tijdelijke voogd heeft zij een paar weken geleden een kennismakingsgesprek gehad en met de mentor heeft zij geen contact. Zij vindt het daarom moeilijk om een oordeel te geven.

3.4.10 Verbeterpunten rondom nazorg en begeleiding

Aan de jongeren is gevraagd of zij nog punten ter verbetering hebben ten aanzien van de nazorg voor jeugdige ex-gedetineerden. Veel jongeren maakten van de gelegenheid gebruik om suggesties te geven. De suggesties zijn zeer divers.

Bejegening en Omgang

Een aantal jongeren maakt opmerkingen over hoe omgegaan zou moeten worden met jeugdige gedetineerden. *‘Jeugdzorg zou meer aandacht moeten geven aan jongeren in detentie. Ze zouden meer voor je moeten betekenen en je moeten helpen na de periode in detentie.’* En: *‘Iemand moet serieus luisteren naar wat iemand nodig heeft en zelf aangeeft. Je moet naar iemands situatie en leefomgeving kijken. Dat is meer dan de gedragsproblemen alleen. Je moet kijken naar de oorzaak.’* Een derde jongen zegt: *‘Een goede dagbesteding is belangrijk. Anders ga je slechte dingen doen. Het regelen van school en werk is ook erg belangrijk. Ook is het belangrijk dat jongens niet de hele dag thuis zitten.’*

Nazorgtraject algemeen

Sommige jongeren maken opmerkingen over het nazorgtraject in het algemeen. Een jongen benadrukt treffend het belang van een sluitend nazorgtraject na het einde van detentie: *'Toen ik in de gevangenis zat, dacht ik dat ik het nooit meer zou doen. Als je terugkomt uit de gevangenis, in je oude kring, vergeet je alle positieve dingen en gaat het weer fout. Als je uit de gevangenis komt, zou het het beste zijn als iemand je gelijk helpt. Bijvoorbeeld bij wat je overdag doet.'*

Een andere jongen geeft aan dat nazorg alleen in een vrijwillig kader aangeboden zou moeten worden. *'Nu is het alleen maar praten, praten, praten.'* Wel zou er volgens hem een soort meldpunt moeten zijn waar de jongere op eigen initiatief naar toe kan gaan met vragen of als hij hulp nodig heeft.

Volgens een andere jongen in detentie is de stap van detentie naar werken of zelfstandig wonen nog te groot. De JJI zou jongeren hier beter op kunnen voorbereiden: *'Ik heb gemerkt dat de stap voor sommige jongens te groot is en dat zij makkelijker terugvallen.'*

Ook wordt het meer betrekken van de ouders genoemd: *'Ik vind dat voordat jongeren vrijkomen uit de gevangenis meer met de ouders moet worden besproken. Ik vind het wel belangrijk dat dit zowel tijdens de periode in de gevangenis als daarna gebeurt. Mijn ouders was niet eens verteld wanneer ik vrij zou komen. Ze konden zich daarom ook niet goed voorbereiden.'*

Een jongere vertelt dat hij graag zou zien dat JIT uitbreidt, aangezien hij zeer positief is over de werkwijze van JIT en de hulp die zij hem hebben gegeven.

Verder wijzen een paar jongeren op verbeterpunten voor de JJI: *'De medische dienst hier is niet goed, als er iets met je is, doen ze niets'*, en: *'De inspectie zou eens langs moeten gaan om de situatie in de isoleercel te zien.'*

Ondersteuning door begeleiders bij bijvoorbeeld sollicitaties kan volgens een andere jongere ook verbeteren: *'Als hulp wordt aangeboden moet dat betekenen letterlijk en figuurlijk bijstaan, meegaan en niet advies geven vanuit een kantoor. Als je als jongere een slechte reputatie hebt, dan word je anders bekeken, ga je stotteren en dan lukt een sollicitatie niet. Dan ben je kansloos.'*

Verder wordt nog genoemd dat het niet goed is dat je niet vrijuit kunt spreken met je reclasseringwerker; alles wat je zegt wordt volgens de jongen door de begeleider gerapporteerd aan justitie.

Ouders

Op de twee ouders na die de (na)zorg en begeleiding positief beoordelen of het moeilijk vinden om een oordeel te geven, zien alle ouders verbeterpunten. Ze zijn hierover eensgezind. De aange dragen verbeterpunten richten zich vooral op de bejegening van ouders. Genoemd worden: meer naar de ouders luisteren, regelmatig contact opnemen met de ouders en hen voldoende informeren en hen de mogelijkheid bieden om ergens te praten. Het belang van de mogelijkheid om als ouder van een gedetineerde jongere ergens te praten, verwoordt een moeder als volgt: *'Je kind zit niet alleen in de gevangenis, maar zelf zit je dat ook.'* Een vader zegt: *'Je kunt als ouders eigenlijk bij niemand terecht met je verdriet.'*

Tot slot draagt een ouder als verbeterpunt aan dat één contactpersoon eindverantwoordelijk zou moeten zijn voor de (na)zorg. Deze zou ook de lijnen moeten uitzetten. Nu zijn allerlei mensen deels verantwoordelijk voor de jongere. Dit leidt ertoe dat deze mensen in hun doen en laten beperkt zijn. De eindverantwoordelijke contactpersoon zou ook het gezag moeten krijgen om in te grijpen. *'Als er een dergelijk persoon was geweest, was de hulp voor mijn zoon misschien eerder van de grond gekomen.'*

3.5 *Conclusie: Behoeften aan nazorg*

Jongeren in detentie hebben een duidelijk beeld voor ogen over hun toekomst na detentie. Zij kunnen vrij concreet aangeven hoe zij hun dagbesteding gaan inrichten na detentie; qua opleiding, werk en vrije tijd. Dat zij hierover een duidelijk beeld hebben, is mede te danken aan de aandacht hiervoor binnen de JJI. Deze jongeren hebben minder hulpvragen dan jongeren na detentie. Uit de gesprekken met jongeren die niet meer in detentie zitten, komt naar voren dat het leven in vrijheid weerbarstiger is dan verwacht tijdens detentie. De drempel om weer een opleiding te gaan volgen na een aantal jaren zonder opleiding blijkt hoog. Maar ook het daadwerkelijk invulling geven aan vrijetijdsbesteding is lastiger dan gedacht tijdens de detentieperiode. Sommige jongens lijken moeite te hebben met het nemen van eigen verantwoordelijkheid om de nodige zaken te regelen voor een opleiding of werk of haken vroegtijdig af bij sportdeelname. Jongvolwassenen zijn bovendien vaker 'hulpmoe' en willen zelf hun leven vormgeven zonder toezicht en regels van hulpverleners; alleen op vrijwillige basis. Andere jongeren willen graag ondersteuning en gaan zelf (met praktische begeleiding) aan de slag.

Vrijwel alle jongeren in detentie hebben een dagbesteding in de vorm van opleiding of werk voor ogen. De overgrote meerderheid heeft daar in meer of mindere mate hulp bij ontvangen van begeleiders en/of behandelaars.

De meeste jongeren geven aan dat zij hulp nodig hebben of hadden bij het uitzoeken van een passende opleiding, maar vooral bij het regelen van praktische zaken zoals contacten met de school en aanmelding. De keuze voor de opleiding of gewenst beroep maken de jongeren vaak zelfstandig.

Een probleem waar de jongeren tegenaan lopen, is dat zij soms niet kunnen terugkeren naar hun oude school en pas aan de start van een schooljaar kunnen instromen bij een opleiding.

Vooraf jongeren die niet meer in detentie zitten, hebben hulpvragen rond huisvesting; de jongeren in detentie verwachten doorgaans weer bij hun ouder(s) te kunnen gaan wonen. Dit kan erop wijzen dat de jongeren in detentie mogelijke problemen bij het vinden van een woonlocatie en/of het weer thuis wonen onderschatten.

Geen van de minderjarigen had hulpvragen over financiën; er was hier geen sprake van schulden. Van de jongvolwassenen had de meerderheid schulden, soms zeer hoge schulden. Er zijn af en toe hulpvragen over het identiteitsbewijs. Wat betreft het leefgebied lichamelijke en geestelijke gezondheid geven elf jongeren aan dat zij in goede gezondheid verkeren, geen behandeling krijgen of kregen en dat er geen sprake was van alcohol- en/of drugsproblematiek. We hebben echter het idee dat jongeren hier vaker een sociaal wenselijk antwoord geven dan op de andere leefgebieden. Uit de interviews komt naar voren dat een deel van de jongeren die problemen ervaart hier goede hulp voor krijgt, of goede trainingen, terwijl anderen zich niet serieus genomen voelen of de behandeling te vrijblijvend vinden.

De meerderheid van de jongeren geeft aan een goede band te hebben met minimaal één ouder of andere naaste familieleden. Wanneer één ouder in beeld is, is dit in de meeste gevallen de moeder. Ongeveer een derde van de jongeren heeft nog contact met een deel van de vrienden van voor detentie. Iets minder dan de helft van de jongeren kan terecht bij naaste familie wanneer hij of zij met iemand willen praten. Dit geldt relatief vaker voor de jongeren in detentie, in de leeftijd tot en met zeventien jaar. Desondanks heeft geen van de jongeren hierover hulpvragen.

In sommige gevallen blijkt dat jongeren tijdens detentie te weinig inzicht hebben in mogelijke knelpunten na detentie. De verwachtingen die de jongeren van nazorg hebben, liggen vooral op het vlak van (praktische) ondersteuning en begeleiding; in werkelijkheid komt dit niet altijd overeen met wat de instellingen kunnen bieden. Daarnaast springt huisvesting na detentie er uit als niet vervulde hulpvraag als de jongere niet meer bij de ouders terecht kan.

Het was verrijkend om ook met ouders te spreken over nazorg. In sommige gevallen bestaat een discrepantie tussen wat de jongeren hebben verteld en wat hun ouders vertellen. Zo schatten de jongeren hun problematiek vaak minder ernstig in dan hun ouders doen. Vooral op het gebied van werk, school, huisvesting en sociale context lijken ouders zich meer bewust van mogelijke risico's of knelpunten.

Bijna alle ouders ervaren problemen met betrekking tot opleiding. De jongeren zijn achter geraakt door hun detentie en het is lastig aansluiting bij scholen te vinden. Ook wijzen enkele ouders op ontoereikende begeleiding en behandeling voorafgaand, tijdens of na de detentieperiode op het leefgebied lichamelijke en geestelijke gezondheid. Daarnaast wijzen ouders op het belang van het sociale netwerk, doelend op vrienden, maar soms ook op andere familieleden buiten het gezin. Een aantal ouders vindt het belangrijk dat hun kind op dit gebied begeleiding krijgt. Ook wijzen enkele ouders erop dat het goed zou zijn als hun kind wordt begeleid in het omgaan met geld.

Ouders zouden graag meer betrokken willen worden bij de nazorg, dat wil zeggen, zij willen dat er meer naar de ouders wordt geluisterd en dat er regelmatig contact wordt opgenomen met de ouders om hen voldoende te informeren. Bovendien willen ze meer meedenken en verantwoordelijkheid nemen voor nazorg, zonder alleen politieagent te zijn. Ook komt de behoefte naar voren om over hun eigen gevoelens ten gevolge van de strafrechtelijke procedure en detentie te praten. Het lijkt erop dat ouders niet altijd de weg kennen in 'zorgland' en daardoor minder weten wat de mogelijkheden zijn. Tot slot komt de behoefte aan één eindverantwoordelijke voor de zorg naar voren uit de interviews met ouders.

4 *Nazorgaanbod in Den Haag*

4.1 *Inleiding*

De nazorg aan jeugdige ex-gedetineerde in de leeftijd van twaalf tot drieëntwintig jaar is voor gemeenten een betrekkelijk nieuw beleidsveld. De gemeente Den Haag heeft behoefte aan meer informatie en kennis over deze specifieke doelgroep én het Haagse nazorgaanbod dat beschikbaar is voor deze doelgroep. Daarbij is het niet alleen van belang om te inventariseren *welke instellingen een aanbod hebben* als het gaat om de doelgroep. Ook de *afstemming en samenwerking met het justitiële en niet-justitiële veld* is noodzakelijk om recidive te verminderen en terugkeer in de samenleving te bevorderen. In dit hoofdstuk gaan we in op het zorgaanbod in de gemeente Den Haag. In het hoofdstuk 5 gaan we in op de ketensamenwerking.

Welke verplichte en vrijwillige interventies zijn er beschikbaar? Door welke instellingen c.q. aanbieders worden deze geboden c.q. uitgevoerd? Nadat we hierop zijn ingegaan, gaan we in op twee specifieke doelgroepen, namelijk jongeren tussen achttien en drieëntwintig jaar en licht verstandelijk beperkte jongeren (LVB). We besluiten dit hoofdstuk met voorwaarden voor een goede nazorg voor jongeren op instellingsniveau.

4.1.1 *Respondenten*

We baseren ons op de resultaten van de enquête die is afgenomen in het voorjaar 2009. In totaal zijn 31 Haagse instellingen¹⁶ benaderd die nazorg bieden aan ex-gedetineerde jongeren, zoals de jeugdreclassering en wooncorporaties. We hebben gegevens van 26 respondenten: 25 verschillende instellingen, waarvan een instelling (het Leger des Heils) de vragenlijst door twee verschillende afdelingen heeft laten invullen¹⁷. In Bijlage 3 staan alle instanties en de functie van de respondent genoemd. De respondenten zijn beleidsmedewerkers, projectcoördinatoren en professionals.

In de tabel hieronder zien we de verdeling van de respondenten naar maatregelhouders, uitvoerders schorsende voorwaarden, tweedelijnszorg, woonvoorzieningen, onderwijsinstellingen en specialisten

¹⁶ Voor een overzicht van de Haagse instellingen die nazorg leveren, zie bijlage 6.

¹⁷ Deze aantallen zijn zodanig klein dat we geen harde uitspraken kunnen doen over verschillen tussen instellingen onderling. De in dit hoofdstuk gepresenteerde percentages moeten voorzichtig geïnterpreteerd worden.

voor LVB-problematiek, volgens de indeling van de gemeente Den Haag. In de tabel staat ook welke van deze respondenten naar eigen zeggen zorg bieden binnen het vrijwillige en/of justitiële kader.

	Vrijwillig	Verplicht	Beiden	Totaal
Maatregelhouders	1	1	5	7
Uitvoerders schorsende / bijzondere voorwaarden	0	1	2	3
Tweedelijnszorg	5	0	3	8
Woonvoorzieningen	3	0	0	3
Onderwijsinstellingen	1	0	1	2
Specialisten LVB	2	0	1	3
Totaal	12	2	12	26

4.2 *Verplichte nazorgactiviteiten*

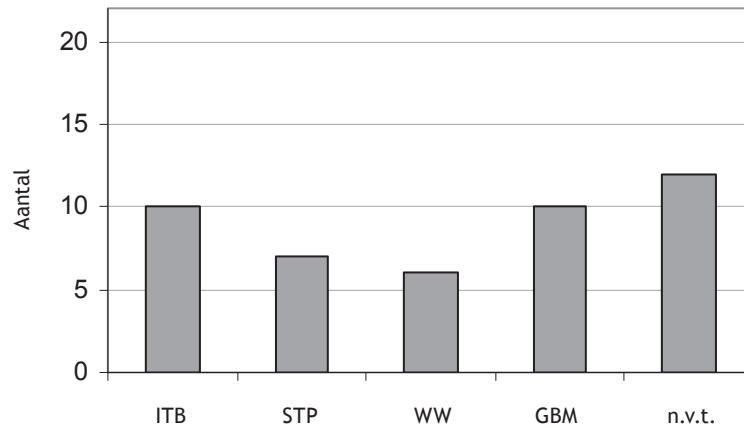
Voor de gemeente Den Haag is het van belang goed inzicht te hebben in welke verplichte (opgelegde maatregelen door Openbaar Ministerie/kinderrechter, zie ook de inleiding op dit rapport) en vrijwillige interventies beschikbaar zijn en welke instellingen ze aanbieden. Twaalf respondenten die nazorg bieden doen dit zowel vrijwillig als binnen een justitieel kader (verplichte nazorg), slechts twee respondenten alleen binnen een justitieel kader en de rest (ook twaalf) biedt alleen vrijwillige nazorg.

De nazorg kan onderdeel zijn van een aantal vanuit justitie verplicht opgelegde maatregelen of programma's: Maatregel Hulp en Steun, de gedragsbeïnvloedende maatregel (GBM), individuele trajectbegeleiding (ITB), scholings- en trainingsprogramma (STP) of WorkWise (WW). In figuur 1 zien we dat in Den Haag iets vaker nazorg gegeven wordt als onderdeel van een GBM of ITB, dan binnen een STP¹⁸ of WW¹⁹. Instellingen geven ook nazorg binnen een combinatie van justitiële maatregelen. Alle combinaties van maatregelen (ITB en STP; STP en WW, et cetera) komen even vaak voor in de gemeente Den Haag. De instellingen die aangeven dat deze vraag niet op hen van toepassing is, bieden vooral vrijwillige nazorg (acht respondenten). Het Nidos biedt uitsluitend vanuit justitie verplicht opgelegde nazorg, maar niet binnen één van de hier genoemde justitiële maatregelen. Het Nidos is namelijk belast met de uitvoering van de voogdij over jongeren die zonder gezagshouder in Nederland verblijven.

18 STP's moeten voldoen aan vastgestelde richtlijnen en erkend zijn volgens de Regeling Erkenning scholings- en trainingsprogramma's. Hoewel werkgevers, scholen en (jeugd)instellingen zelf programma's kunnen aanbieden binnen STP maakt dit vereiste het lastig om binnen STP te vallen (www.dji.nl).

19 Workwise-trajecten vallen binnen STP onder begeleiding van een Individueel Trajectbegeleider (ITB-er) van de inrichting.

Figuur 1: Aantal instellingen in Den Haag dat nazorg biedt binnen een justitiële maatregel (N = 26)

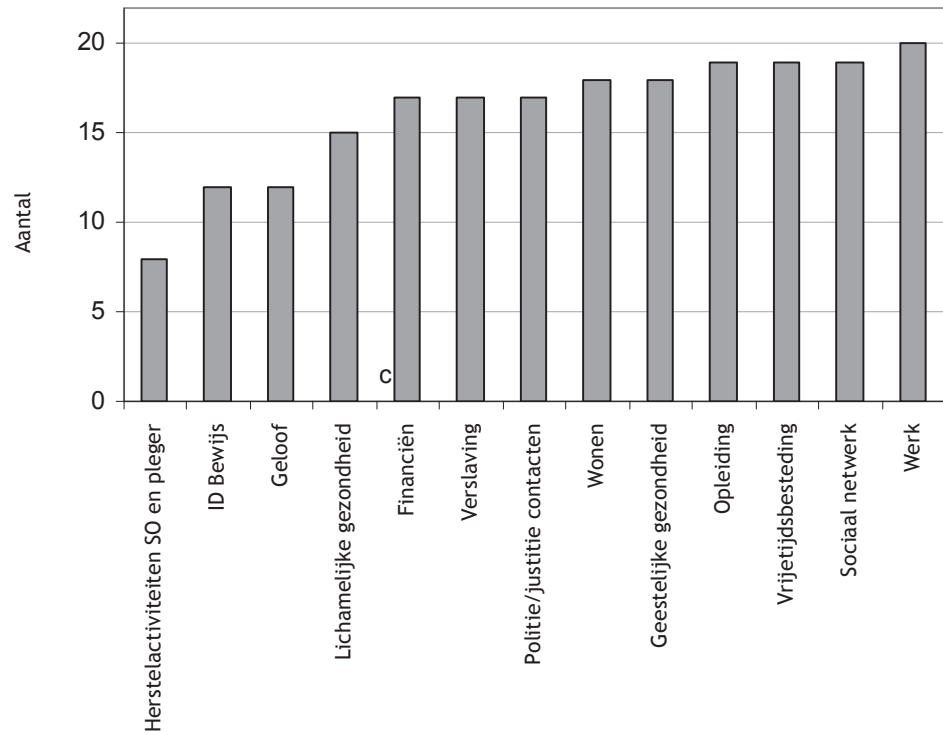

4.3 Leefgebieden en trainingen

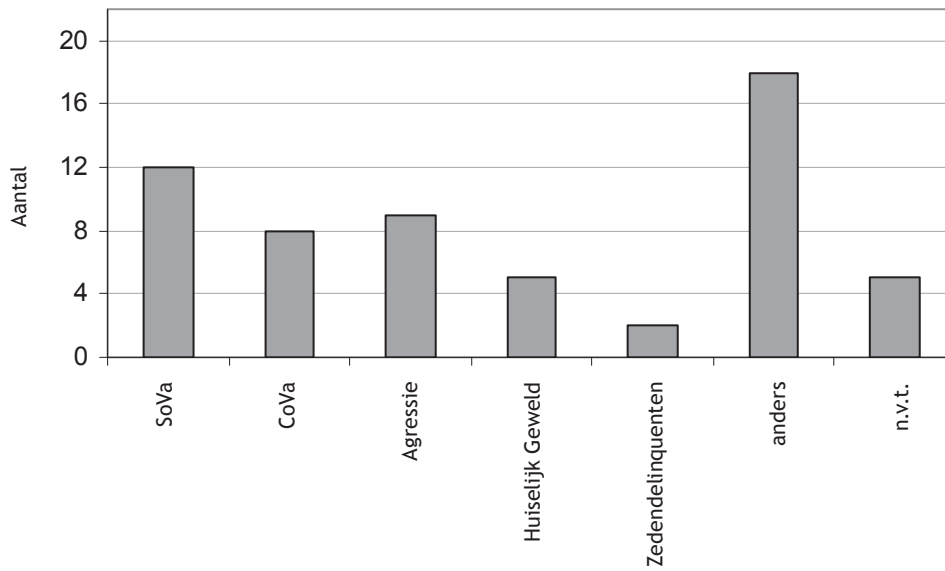
4.3.1 Soort aanbod

De resultaten van de enquête laten zien dat nazorg vooral wordt geboden op de leefgebieden werk, opleiding, vrijetijdsbesteding en sociaal netwerk (zie figuur 2A). Minder aandacht is er voor hulp rondom het identiteitsbewijs, lichamelijke gezondheid, geloof en herstelgerichte praktijken. Een veel gegeven training is de sociale vaardigheidstraining en de agressie regulatietraining (zie figuur 2B).

Figuur 2A: Aantal nazorginstellingen in Den Haag naar leefgebied

Figuur 2B: Aantal nazorginstellingen in Den Haag naar trainingsvariant

De meeste instellingen werken met een persoonlijke coach (negentien respondenten). Vooral aanbieders van 'gespecialiseerde hulp' zoals woonvoorzieningen, LVB en onderwijs, maken gebruik van persoonlijke coaches.

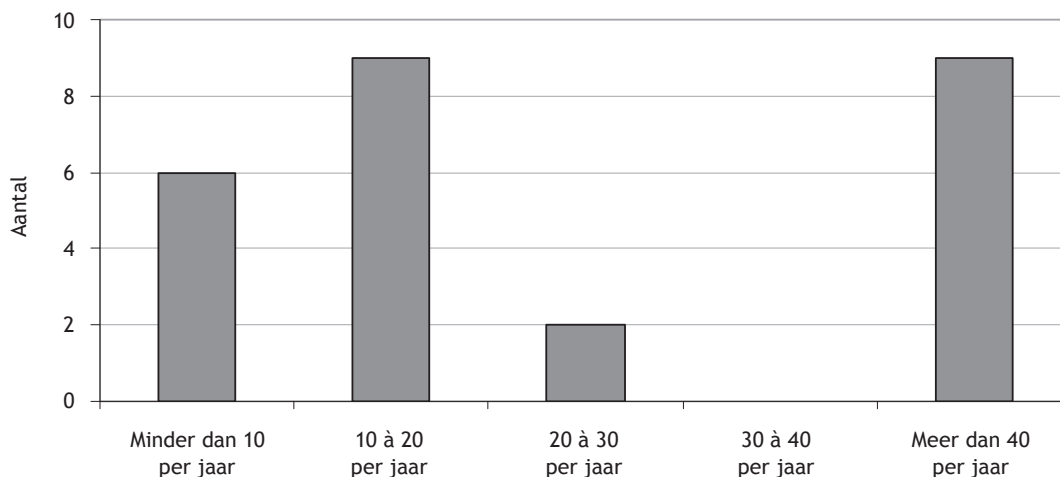
Onduidelijk blijft of de verschillende coaches weet hebben van elkaar en of dit voor de jongere verwarrend is. In feite zou Bureau Nazorg hier inzicht in moeten hebben, volgens deelnemers aan de expertmeeting. De Raad voor de Kinderbescherming kan de regie hebben over de minderjarige, terwijl jeugdreclassering ook de feitelijke begeleiding kan doen. De Jeugdreclassering (of Reclasse- ring Nederland in geval van jongvolwassenen) heeft het casemanagement in geval van verplichte nazorg. De persoonlijk begeleider zou in principe aanwezig moeten zijn bij de gesprekken die de jongere met verschillende andere instanties heeft (waar ook een coach bij is). Dit riep de vraag op tijdens de expertmeeting of er wel zoveel mensen bij de jongere betrokken moeten zijn. Hier was geen eenduidig antwoord op; in feite ontbreekt kennis over de aanwezigheid van en eventuele knelpunten door te veel coaches in de nazorg aan jongeren.

4.3.2 Aantal cliënten

Den Haag kent veel instellingen die nazorg bieden en voor de gemeente kan het hierdoor lastig zijn om beleid uit te stippelen: welke instellingen hebben het grootste bereik en zijn alle instellingen relevant om nazorg bij uit te zetten?

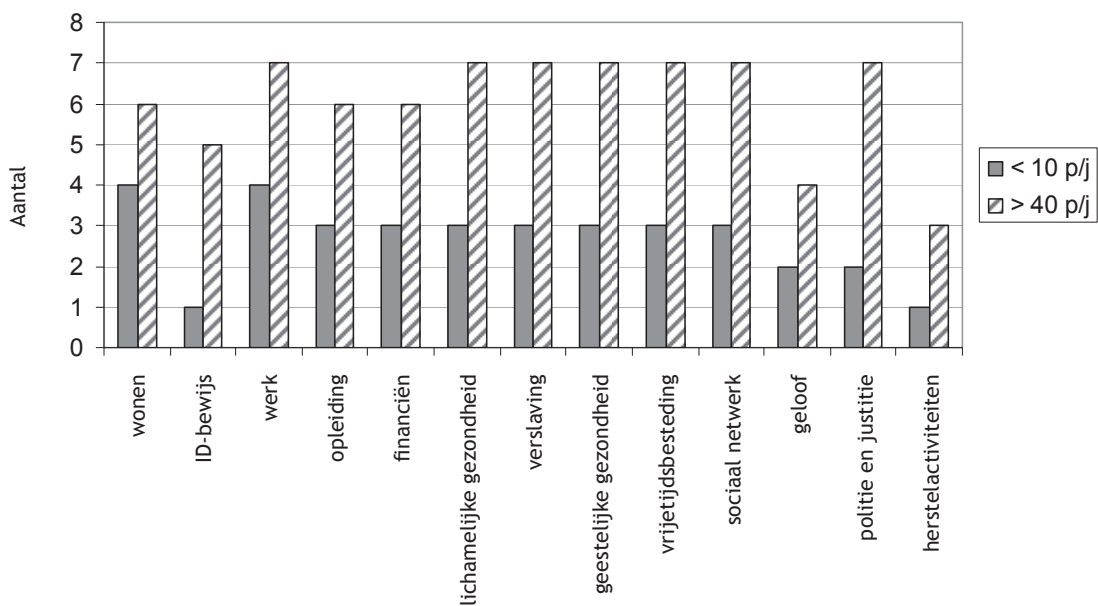
In Den Haag bieden zes instellingen aan minder dan tien cliënten per jaar nazorg (het gaat hier om Humanitas, Ipse de Bruggen, Nidos, Schroder, DUWO en stichting Luna). Negen instellingen begeleiden meer dan 40 nazorgcliënten per jaar (dat zijn Brijder verslavingszorg, GGD Den Haag, GGZ Palier, JIT, MDFT Palmhuis De Jutters, Reclassering Nederland, ROC Mondriaan, de Steinmetz Compaan en Bureau Jeugdzorg). (Zie figuur 3)

Figuur 3: Aantal nazorginstellingen in Den Haag naar gemiddeld aantal cliënten per jaar

Een verschil tussen de grote en kleine aanbieders is dat onder de groep met een grote clientèle iets meer uitvoerders van schorsende voorwaarden vallen. Beide groepen richten zich echter op alle leefgebieden (zie figuur 4). Wel vallen onder de groep met een kleine clientèle een (relatief groot) aantal belangrijke aanbieders van woningen en opvang, namelijk stichting DUWO, stichting Luna en Nidos. Daarnaast richten instellingen met een kleine clientèle aan ex-gedetineerden, zoals Ipse de Bruggen en Schröder, zich op jongeren met een verstandelijke beperking. Ook Humanitas is een instelling met weinig cliënten.

Figuur 4: Aantal nazorginstellingen in Den Haag naar gemiddeld aantal cliënten per jaar begeleid, opgesplitst naar leefgebied

Zijn deze instellingen met weinig cliënten noodzakelijk voor het nazorgaanbod? Ja zeker! De aanbieders van woningen en opvang zijn van groot belang voor de jongeren die (begeleid) zelfstandig willen gaan wonen. De zorgaanbieders met een kleine clientèle aan ex-gedetineerde jongeren richten zich op jongeren met een verstandelijke beperking. Een relatief groot deel van de jongeren in detentie heeft een licht verstandelijke beperking en daarom zijn ook dit belangrijke spelers in de nazorg. De laatste 'kleine' aanbieder met een bijzondere vorm van nazorg is Humanitas: deze instelling richt zich op ex-gedetineerde (jonge) moeders en de omgang met hun kinderen. Gezien de unieke doelgroep is het wenselijk dat ook Humanitas ondersteuning blijft krijgen in haar werkzaamheden. Het aantal cliënten blijkt daarom niet zo veel te zeggen over de relevantie van de instelling voor de nazorg. Tijdens de expertmeeting werd het belang van verschillende aanbieders op een leefgebied naar voren gebracht; op die manier zijn er alternatieven. Als de jongere het heeft verbreed bij de ene woonvoorziening is er een mogelijkheid bij een andere. Voorkomen moet dan wel worden dat onderlinge afspraken ertoe leiden dat de jongere nergens meer wordt toegelaten.

4.3.3 Contact met de jongere

Voor jongeren die in detentie zitten is het belangrijk dat zij een eerste contact met de nazorgbegeleiders tijdens detentie hebben, zodat een band wordt opgebouwd. Ook is direct contact met de begeleider na vrijlating van belang en zijn activiteiten van belang om te voorkomen dat jongeren in een 'gat van vrijheid' vallen (Jonkman & Vandenbroucke, 2009). Wordt in Den Haag aan deze voorwaarden voldaan volgens de Haagse instellingen?

Alle Haagse instellingen geven aan dat zij al tijdens detentie contact hebben met de jongeren. Wat wij niet uit deze enquête kunnen opmaken is de kwaliteit van dit eerste contact: zien de begeleider en de jongeren elkaar tijdens detentie face-to-face of gaat het bijvoorbeeld om 'contact' op papier (een contract, brief, et cetera)?

Op de vraag wanneer de eerste activiteit plaats vindt en hoe vaak de instellingen de jongeren zien, geven de respondenten geen eenduidig antwoord. Voor sommigen geldt dat dit sterk varieert (bijvoorbeeld Steinmetz de Compaan), anderen hebben niet primair de nazorgtaak voor ex-gedetineerden, maar krijgen jongeren doorverwezen en zien hen daarom vaak pas later, zoals Brijder verslavingszorg en de GGD. Het komt vaker voor dat instellingen afhankelijk zijn van doorverwijzers, zoals het Leger des Heils: *'Zo snel mogelijk, als we al contact tijdens detentie hadden, en anders op uitnodiging en dan zijn ze vaak al langer buiten.'* Ten slotte hangt het ook af van de fase van het strafproces waarin een jongere zich bevindt: *'Bij voorlopige hechtenis soms/ vaak al op dag één van de voorgeleiding. Na voorlopige hechtenis en bij een juridische maatregel binnen enkele weken, et cetera'*, aldus Reclassering Nederland.

Welke activiteiten de organisaties die eerste keer ondernemen, hangt af van het type instelling. Werkbegeleiders en scholen gaan aan de slag met de inhoud van het werk of de opleiding, terwijl Stichting Exodus bijvoorbeeld een bredere aanpak heeft: *'Naast de vaste begeleidingsthema's zijn er persoonlijke (leer)doelen en deze worden bijna meteen na opname in het programma opgestart. De eerste dagen zijn de activiteiten veelal praktisch (uitwerking aanvragen en inschrijven et cetera).'* Anderen richten zich meer op voorkomen van recidive, zoals de William Schrikker Groep en Nidos: *'Kennismaken, contact leggen en een eerste analyse van criminogene factoren.'* Ook het JIT richt zich op in kaart brengen van de criminogene factoren. Wat enkele instellingen met elkaar gemeen hebben, is dat zij zich in eerste instantie richten op praktische zaken, zoals huisvesting, werk en inkomen.

Een redelijk groot deel van de instellingen heeft (meer dan) eens per week contact met de jongeren, namelijk elf instellingen. Het gaat dan om Stichting Exodus Den Haag, Stichting Trix, de J. C. Pleysierschool, Dienst Haeghe Groep, William Schrikker Jeugdreclassering, MDFT (MultiDimensionele Familie Therapie) van het Plamhuis van De Jutters, JIT, Stichting Luna, Stichting DUWO, Ipse de Bruggen en Limor. Een bijna even groot deel (twaalf organisaties) geeft aan dat de frequentie van het contact sterk varieert en onder meer afhangt van de behoeften van de jongeren en de zwaarte van de problematiek. De organisaties die dit aangeven, zijn Stichting Sleutelen met Jongeren, Humanitas, GGD Den Haag, ROC Mondriaan, Schroeder, Brijder verslavingszorg, Reclassering Nederland, Steinmetz de Compaan, Leger des Heils, jeugdzorg en reclassering, Bureau Jeugdzorg en MEE.

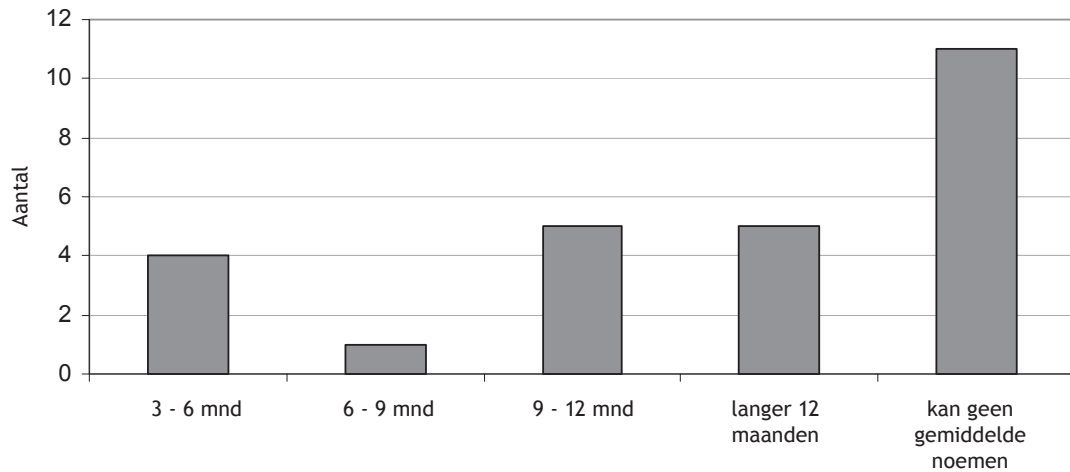
Geconcludeerd kan worden dat in de gemeente Den Haag deels aan de hiervoor aangegeven voorwaarden voor goede nazorg wordt voldaan. De meeste instellingen hebben tijdens detentie contact

met de jongeren, hoewel de kwaliteit en inhoud van dit contact niet bekend is. De eerste activiteit is vaak praktisch van aard, wat goed is om de jongeren de regelmaat en structuur te bieden die zij tijdens detentie gewend waren. De tweede belangrijke voorwaarde, namelijk direct contact na vrijlating, blijkt moeilijker te realiseren omdat vooral tweedelijnsinstellingen, maar ook uitvoerders van schorsende voorwaarden, de jongeren krijgen doorverwezen van derden. De frequentie van het contact lijkt in eerste opzicht voldoende. Een groot deel van de organisaties heeft (meer dan) eens per week contact met de jongeren of stemt dit af op de behoeften van de jongeren.

4.3.4 Duur van een traject

Een groot deel van de organisaties (elf) kan niet aangeven hoe lang een nazorg traject gemiddeld duurt. Dit geldt voor alle LVB-instellingen en voor de meeste instellingen die sociale vaardigheidstrainingen geven. Voor de rest van de organisaties geldt dat de duur van de nazorg varieert van drie tot twaalf maanden of langer (zie figuur 5).

Figuur 5: Aantal nazorginstellingen in Den Haag naar gemiddelde duur van een traject

Het bieden van 'zorg op maat' is ook binnen de nazorg belangrijk. Een verplicht nazorgtraject kan in een vrijwillig nazorgtraject overgaan: de kans bestaat dat de nazorg nog niet is afgerond na een vastomlijnd (en vaak kortdurend) vanuit justitie opgelegd traject. Dat het daarom moeilijk is om een gemiddelde duur te noemen, is niet verwonderlijk.

4.4 Specifieke doelgroepen

We staan stil bij de doelgroep achttien- tot drieëntwintigjarigen en de jongeren met een licht verstandelijke beperking.

4.4.1 Doelgroep achttien- tot drieëntwintigjarigen

Jeugdigen die tijdens detentie achttien worden vallen van de ene op de ander dag onder andere regelingen. Dit kan tot problemen in de nazorg leiden. Passende zorg voor deze doelgroep ontbreekt vaak en het is soms moeilijk om de juiste hulp te bieden (zie Steketee, Vandenbroucke & Rijkschroeff, 2009). In hoeverre hebben nazorginstellingen in Den Haag specifieke aandacht voor (de behoeften van) deze groep ex-gedetineerden en ervaren zij knelpunten?

Bij drieëntwintig van de vijftientwintig instellingen komen achttien- tot drieëntwintigjarigen in aanmerking voor nazorg die de instelling biedt. Respondenten geven aan dat achttien- tot drieëntwintigjarigen andere zorgbehoeften hebben dan jongeren onder de achttien jaar. In onderstaande tabel staan de specifieke behoeften van achttien- tot drieëntwintigjarigen beschreven, zoals aangegeven door de medewerkers van de Haagse nazorginstellingen.

Behoeften van achttien- tot drieëntwintigjarigen anders dan jongeren tot en met zeventien jaar	Instellingen die deze verandering in behoeften constateren
Begeleiding naar <u>zelfstandigheid</u> , wonen en werk	Stichting Sleutelen met jongeren, Brijder verslavingszorg, Reclassering Nederland, William Schrikker Groep, Steinmetz de Compaan, Palmhuis, JIT, Leger des Heils
<u>Verantwoordelijkheid</u> komt bij jongere te liggen	DUWO, Reclassering Nederland, Leger des Heils
De <u>rechtspositie</u> verandert, bijvoorbeeld wanneer deze jongeren geen verblijfsvergunning hebben worden ze vanaf deze leeftijd eerder terug gestuurd naar hun land van herkomst	JIT, Nidos
De zorginstellingen kunnen deze jongeren niet <u>plaatsen</u> , zoals het ZMOK die een leeftijdsgrens van 20 jaar kennen	J.C. Pleysierschool
Ondersteuning op <u>sociaal-emotioneel vlak</u>	Iipse de Bruggen, Reclassering Nederland, William Schrikker Groep, Limor

Vooraf de behoefte aan begeleiding naar zelfstandigheid, een eigen woning en werk verandert volgens de respondenten wanneer jongeren achttien jaar worden. Een tweede belangrijke verandering die zorginstellingen zien is de ondersteuning op sociaal-emotioneel vlak. Door hun meerderjarigheid komt meer verantwoordelijkheden bij de jongeren te liggen. De vraag is of jongeren het vergroten van de eigen verantwoordelijkheid zelf ook wenselijk achten, of dat het een uitgangspunt is van de hulpverlening. Een grote verscheidenheid aan zorginstellingen (vrijwillig, verplicht, eerste en tweedelijns, maatregelhouders, et cetera) noemt deze veranderingen in behoeften ten opzichte van minderjarigen. Dit geldt niet specifiek voor een bepaalde sector.

Nagenoeg alle instellingen ervaren knelpunten bij het bieden van zorg aan deze doelgroep. Een veel voorkomend probleem bij zorginstellingen is de verandering in wet- en regelgeving (jongvolwassenen komen bijvoorbeeld niet meer voor bepaalde typen kamertraining in aanmerking). Een ander probleem is het ontbreken van voldoende passend zorgaanbod: gevaar van het behoud van de uitkering naast een baantje (omdat de uitkering niet voldoende is), gebrek aan (goedkope) huisvesting en fricties rond de overdracht van zorg van 18- naar 18+.

Problemen bij nazorg aan jongvolwassenen (achttien- tot drieëntwintigjarigen)	Instellingen die deze problemen ervaren
<u>Wet en regelgeving en zorgaanbod verandert</u> met het bereiken van de achttienjarige leeftijd of beperkt hen in hun mogelijkheden.	Sleutelen met jongeren, Humanitas, GGD, GGZ Palier, Palmhuis, Leger des Heils, JIT, Bureau Jeugdzorg, MEE
<u>Psychosociale problemen</u> Zij hebben meer aandacht en structuur nodig dan 'volwassenen': <i>'Wij ervaren vaak dat ze te makkelijk losgelaten worden, waar toezicht en coaching door de reclassering nodig is.'</i>	Stichting Exodus, ROC Mondriaan, Steinmetz de Compaan
<u>Motivatie</u> Motiveren (hulpverleningsmoeheid) voor nazorg wordt moeilijker, vooral bij PIJ. Deze jongeren komen moeilijk afspraken na.	Stichting DUWO, Ipse de Bruggen, Reclassering Nederland, Leger des Heils
<u>Grotere schulden</u> , waardoor er weer huisvestingsproblemen ontstaan, verzekeringen.	Leger des Heils
<u>Overig</u> : contact met ouders kan alleen na toestemming cliënt ²⁰	Leger des Heils

De specifieke psychosociale problemen van deze jongeren vormen een knelpunt voor de zorginstellingen. De benodigde zorg is anders dan die voor 'volwassenen' terwijl jongeren ouder dan achttien wel vaak in het volwassenencircuit terecht komen of als volwassene behandeld worden. Daarbij veranderen de problemen ook: gedragsproblemen nemen toe, psychiatrische problemen worden meer zichtbaar en ook ontstaan er nieuwe problemen bijvoorbeeld doordat er wordt samengewoond met een partner.

Een laatste veelgenoemd knelpunt is dat de jongeren na hun achttiende vaak minder gemotiveerd zijn om zorg te ontvangen. Ze zijn moe van de hulpverlening. Ook de invloed van 'verkeerde' vrienden gaat een grotere rol spelen wanneer er geen dwangregels zijn.

Deze knelpunten worden door een grote verscheidenheid aan zorginstellingen (vrijwillig, verplicht, eerste en tweedelijns, maatregelhouders, et cetera) genoemd en zijn dus niet specifiek voor een bepaalde sector.

²⁰ Dit geldt voor jongeren vanaf 16 jaar.

4.4.2 Jongeren met een licht verstandelijke beperking (LVB)

Cijfers over aantallen jongeren in detentie met een licht verstandelijke beperking zijn niet voorhanden, voor zover wij weten. Brand en Van den Hurk (2008) rapporteren wel over de IQ-scores bij jongeren met een PIJ-maatregel. Hieruit blijkt dat 11% een IQ score heeft onder 70, en 28% zwakbegaafd is (score tussen 70 en 85). De rest is normaal of hoog begaafd (score 85 of hoger). Bijna vier op de tien PIJ-ers (39%) is verstandelijk beperkt (11%), dan wel zwakbegaafd (28%). Voor de Nederlandse jeugd liggen deze percentages beduidend lager, namelijk 15 op de honderd is verstandelijk beperkt (1%) of zwak begaafd (14%). Deze cijfers geven aan dat het percentage LVB-jongeren onder jongeren met een PIJ-maatregel beduidend hoger ligt dan onder de Nederlandse jeugd in het algemeen.

Wij hebben instellingen gevraagd of de nazorginstellingen specifieke aandacht of programma's hebben voor jongeren met een LVB. In totaal geven veertien respondenten²¹ in Den Haag aan dat dit inderdaad het geval is. LVB-jongeren krijgen vooral speciale aandacht bij maatregelhouders en uitvoerders van schorsende voorwaarden, minder bij de tweedelijnszorg. Dit is een relatief grote (de helft van de ondervraagde zorginstellingen) en gevarieerde groep zorgaanbieders, waaronder ook specialisten voor LVB-problematiek, namelijk Ipse de Bruggen, MEE, Steinmetz de Compaan en de William Schrikker Groep.

4.5 Voorwaarden voor nazorg op instellingsniveau

Zijn er op instellingsniveau problemen waar men tegenaan loopt in de nazorg aan jongeren en wat zijn voorwaarden voor een goede nazorgbegeleiding?

4.5.1 Knelpunten binnen de eigen instelling

De belangrijkste knelpunten binnen de instelling zelf die respondenten noemen (zie figuur 6) zijn:

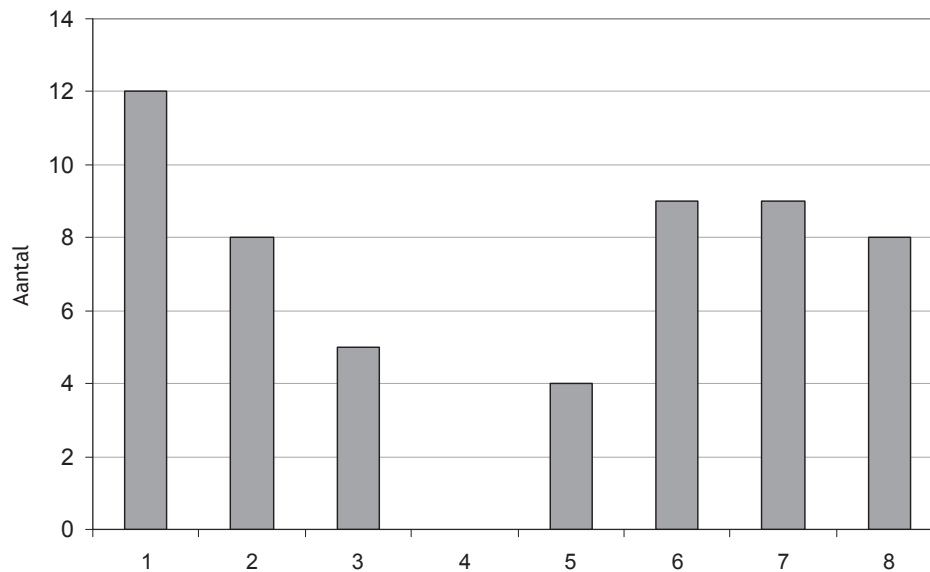
1. Tekort aan financiële middelen.
2. Onduidelijkheid over welke instanties nog meer betrokken zijn bij (de nazorg voor) een jongere²².
3. Knelpunten in de aansluiting tussen verplichte en vrijwillige nazorg; zoals een respondent zegt: *'De opdrachtgevers van verplichte en vrijwillige nazorg zijn anderen, namelijk justitie en gemeente. Dit maakt het soms lastig om een jongere de zorg te bieden die hij nodig heeft of om een soepele aansluiting tussen de twee vormen te vinden.'*

Weinig respondenten noemden een gebrek aan bestuurlijk of politiek draagvlak binnen de instelling.

21 Het gaat hier om Stichting Sleutelen met Jongeren, Stichting Luna, GGD, Brijder verslavingszorg, Ipse de Bruggen, William Schrikker Groep, GGZ Palier, J.C. Pleysier, Steinmetz de Compaan, het Palmhuis, de Waag, Stichting MEE, Leger des Heils.

22 In hoofdstuk 5 gaan we hier nader op in.

Figuur 6: Knelpunten die respondenten ervaren binnen de eigen instelling

Uitleg nummering bij figuur 6

- 1 - Tekort aan financiële middelen.
- 2 - Tekort aan menskracht.
- 3 - Te hoge case load.
- 4 - Onvoldoende bestuurlijk draagvlak binnen instelling.
- 5 - Onvoldoende politiek draagvlak.
- 6 - Onduidelijkheid over welke instanties nog meer betrokken zijn bij (de nazorg voor) een jongere.
- 7 - Knelpunten in aansluiting tussen verplichte en vrijwillige nazorg.
- 8 - Anders.

4.5.2 Voorwaarden voor goede nazorg m.b.t. begeleiding

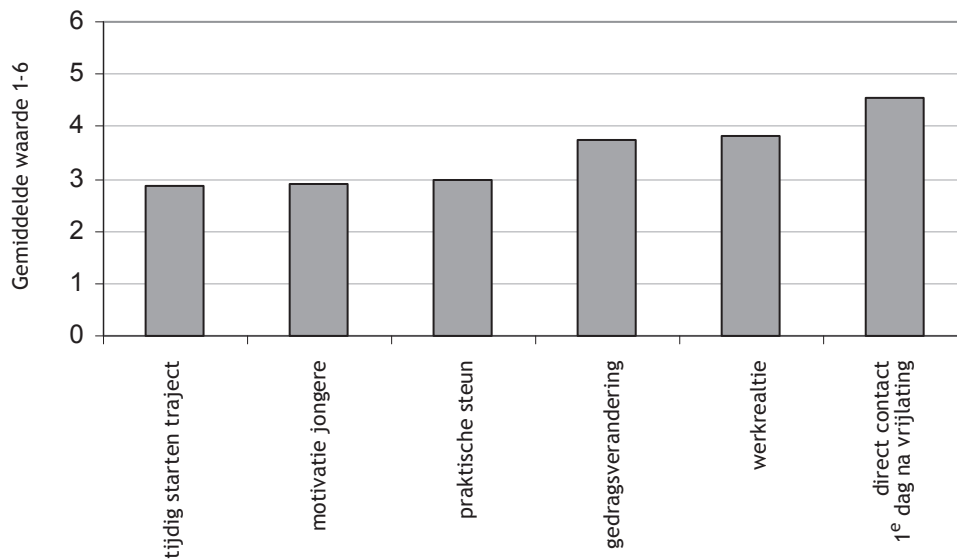
Het tijdig starten van een traject, motiveren van de jongeren en praktische steun vinden de respondenten het meest belangrijk.²³ Gedragsveranderingen teweeg brengen en een goede werkre-
latie vinden zij minder belangrijk en contact op de eerste dag na vrijlating wordt het minst hoog
gewaardeerd door de respondenten.

Instellingen die zowel binnen een justitieel kader als in een vrijwillig kader nazorg bieden,
vinden het iets minder belangrijk om tijdig te starten met een traject dan instellingen die alleen
vrijwillige nazorg bieden. Aan de andere kant vinden instellingen die beiden typen nazorg bieden
gedragsveranderingen belangrijker. De verschillen in het belang dat men hecht aan gedragsverand-
eringen en tijdige begeleiding kunnen verklaard worden vanuit het onderscheid tussen vrijwillige en
verplichte nazorg: één van de doelen van bijvoorbeeld de (jeugd)reclassering is om gedragsveran-

²³ De respondenten konden met een score van 1 tot 6 de rangorde aangeven in verschillende aspecten (zoals
weergegeven op de y-as van figuur 7) van nazorg die zij het belangrijkste vonden. Twee respondenten
hadden de vraag niet goed begrepen en zijn niet meegenomen in de resultaten zoals weergegeven in figuur 7.

deringen bij ex-gedetineerden teweeg te brengen om zo de maatschappij veilig te stellen bij terugkeer in de samenleving. Vrijwillige nazorgtrajecten zijn er meer op gericht om ex-gedetineerden te ondersteunen in de dagbesteding.

Figuur 7: Voorwaarden voor goede nazorg naar rangorde: waarde 1 = meest belangrijk, waarde 6 = minst belangrijk

4.6 Conclusie: Zorgen in het aanbod

Den Haag kent een gevarieerd aanbod van nazorg. Er is vooral aanbod op de leefgebieden werk, opleiding, vrijetijdsbesteding en sociaal netwerk, terwijl er minder aandacht is voor lichamelijke gezondheid, geloof en herstelgerichte praktijken. Slechts twee instellingen bieden alleen binnen een justitieel kader nazorg aan, de andere instellingen bieden of alleen vrijwillige nazorg (12) of zowel vrijwillig nazorg als nazorg in een verplicht kader. In Den Haag wordt iets vaker verplichte nazorg gegeven als onderdeel van een GBM of ITB, dan binnen een STP of WW.

Een ruime meerderheid van instellingen werkt met persoonlijke coaches, wat een positief effect kan hebben op de vertrouwensband. Onduidelijk is of jongeren na detentie te maken krijgen met meerdere coaches (vanuit verschillende instellingen). De lengte van nazorgtrajecten verschilt per instelling. Relatief veel instellingen kunnen geen gemiddelde tijdsduur noemen, omdat er maatwerk wordt geleverd. De frequentie van het contact hangt af van de instelling en de soort activiteit. Elf instellingen hebben wekelijks contact met de jongeren.

Bijna alle instellingen hebben aandacht voor de jongvolwassenen als specifieke doelgroep. Onderkend wordt dat deze groep andere zorgbehoeften heeft dan minderjarigen. Het bieden van de juiste zorg aan deze doelgroep levert echter problemen op. Daarnaast is er bij de helft van de

instellingen aandacht voor de doelgroep van licht verstandelijk beperkte jongeren. De tweedelijnszorg lijkt hier minder aandacht voor te hebben.

Den Haag kent niet alleen een gevarieerd aanbod, maar ook een veelheid aan aanbieders, waarbij sommigen minder dan tien cliënten per jaar heeft. Onder de groep met een kleine clientèle zit een (relatief groot) aantal belangrijke aanbieders van woningen en opvang, twee zorgaanbieders die zich richten op jongeren met een verstandelijke beperking en een instelling die zich richt op ex-gedetineerde (jonge) moeders en de omgang met hun kinderen. Ook instellingen met weinig cliënten zijn noodzakelijk voor het nazorgaanbod.

Als belangrijkste voorwaarden voor goede nazorg worden beschouwd: het tijdig starten van het traject, motivatie van de jongere en praktische ondersteuning. Direct contact na vrijlating wordt minder belangrijk geacht. Door het wegvallen van de dagstructuur en regelmaat is direct contact na vrijlating essentieel om te voorkomen dat jongeren terugvallen in hun oude patroon.

Uit het onderzoek komt naar voren dat instellingen die zowel nazorg in een justitieel als vrijwillig kader bieden meer belang hechten aan gedragsverandering. Instellingen die alleen nazorg in een vrijwillig kader bieden, hechten meer belang aan tijdige begeleiding. Beide aspecten zijn belangrijke voorwaarden voor effectieve nazorg.

De belangrijkste knelpunten in het aanbieden van nazorg zijn het ontbreken van voldoende financiële middelen, onvoldoende aansluiting tussen verplicht en vrijwillige nazorg en onduidelijkheid over wie allemaal betrokken zijn bij de jongeren. Op dit laatste aspect gaan we in het volgende hoofdstuk nader in.

5 *Ketensamenwerking*

5.1 *Inleiding*

In dit hoofdstuk staan de samenwerking en afstemming tussen de verschillende instellingen centraal. In een nazorgtraject kunnen allerlei voorzieningen nodig zijn, variërend van schuldhulpverlening en sociale begeleiding tot woonvoorzieningen. Op elk van deze domeinen zijn verschillende instellingen actief. Dit betekent dat er schakels tussen de domeinen gerealiseerd moeten worden, vooral als het gaat om de combinatie van vrijwillige en verplichte nazorg. Als één van de schakels niet goed functioneert, heeft dit effect op de andere schakels.

Om dit na te gaan hebben wij gebruik gemaakt van een toetsingskader voor het succesvol functioneren van ketensamenwerking. Dit kader omvat aspecten als strategie, samenwerking, samenwerkingspartners en het systeem (zie bijlage 4). Voor het huidige onderzoek hebben wij ons beperkt tot de dikgedrukte toetsingscriteria van het toetsingskader. Hier hebben wij gericht naar gevraagd in de enquête.

Wij concentreren ons op het (informele) ketenoverleg op het uitvoerend niveau en het beleidsniveau tussen ketenpartners. Wat is er nodig om een effectieve ketensamenwerking in de nazorg te realiseren?

We baseren ons op de resultaten van de enquête en het casuonderzoek. Ook zijn de resultaten van de expertmeeting hierin meegenomen.

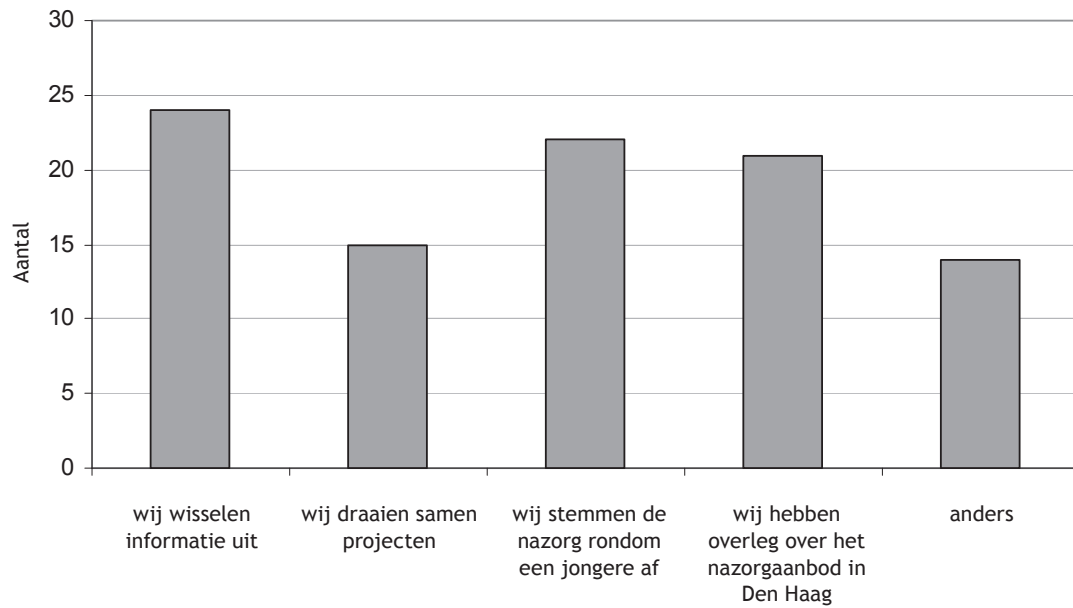
5.2 *Samenwerking tussen de instellingen*

De samenwerking tussen instellingen, de knelpunten en de criteria voor een goede samenwerking staan hier centraal. Daarnaast gaan we in op de informatie-uitwisseling.

5.2.1 *Samenwerking tussen instellingen*

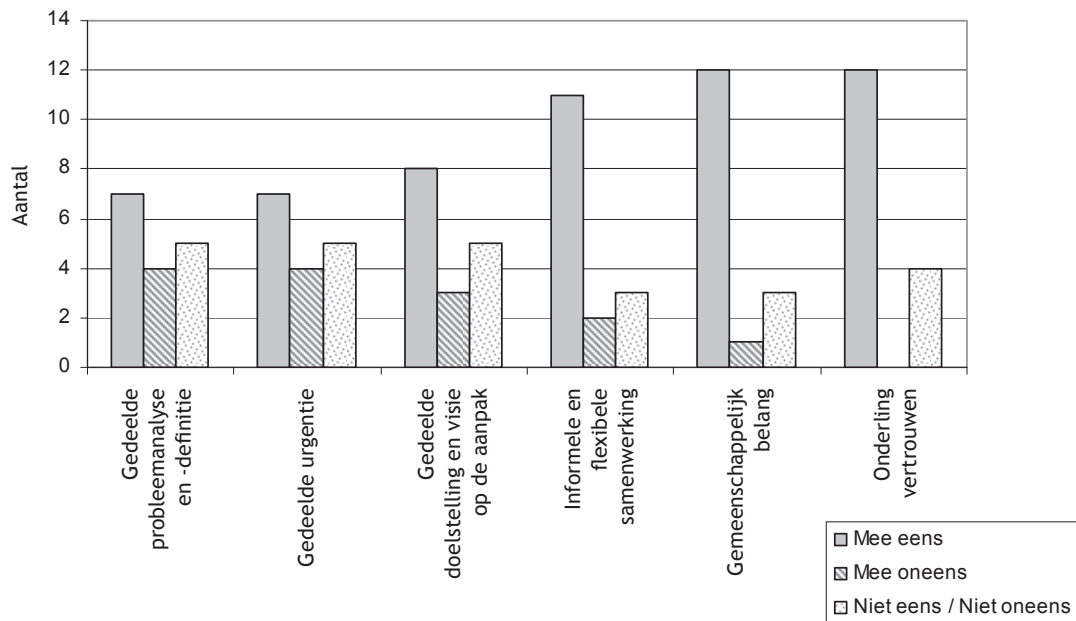
Instellingen geven aan dat het bij samenwerking vooral gaat om het uitwisselen van informatie en het afstemmen van de nazorg op individueel niveau. Daarnaast is er overleg over het nazorgaanbod in Den Haag in algemene zin en worden gezamenlijk projecten gedraaid (zie figuur 1).

Figuur 1: Manieren waarop instellingen met elkaar samenwerken

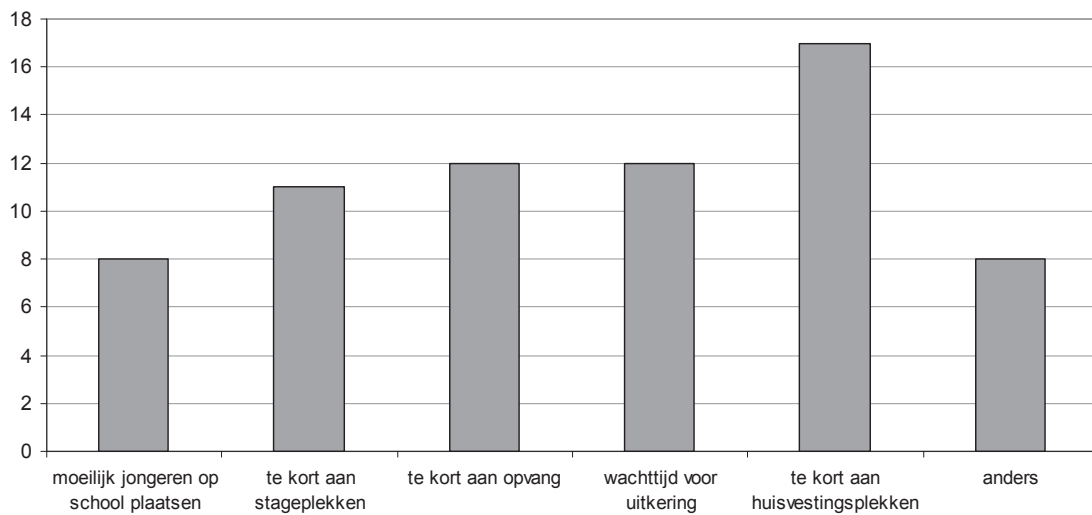
Volgens de respondenten is de samenwerking informeel, met gemeenschappelijke belangen en onderling vertrouwen (zie figuur 2). De probleemanalyse, urgentie en doelstellingen zijn echter niet altijd eenduidig voor alle partijen. De meer 'zachte' criteria, zoals vertrouwen en informele samenwerking lijken goed aanwezig binnen de ketens. Dit komt ook uit de interviews met betrokken professionals naar voren: zij hebben vaak hun eigen netwerk en contacten waarbinnen zij veel gedaan krijgen. Zo werken de begeleiders van het JIT ook samen met 'De Kringloopwinkel' voor het vinden van dagbesteding of hebben hulpverleners contacten met uitzendbureaus, terwijl Stichting Schroder hiervoor de voor de gemeente bekende partner is. Nadruk op informele contacten heeft echter als nadeel dat het erg persoonsgebonden is: wanneer iemand van baan wisselt, bestaat het risico dat het informele contact verloren gaat.

Figuur 2: Criteria voor een goede ketensamenwerking

De knelpunten die de respondenten ervaren in het voor elkaar krijgen van de nazorg binnen de keten is in de eerste plaats een tekort aan huisvesting of opvang die aansluit bij de doelgroep en ten tweede problemen met de wachttijd voor een uitkering (figuur 3). Acht respondenten geven aan dat het moeilijk is om jongeren op een school te plaatsen.

Figuur 3: Knelpunten die respondenten ervaren binnen de nazorgketen

Als belangrijk knelpunt in de samenwerking met partners binnen de keten wordt de versnippering van de zorg genoemd. Respondenten geven aan dat de ketenpartners vaak onbereikbaar zijn, te weinig daadkracht vertonen, jongeren te laat aanmelden of dat de zorginstelling helemaal niet opgezocht wordt.

Ook hier komt het tekort aan huisvesting weer naar voren. Respondenten geven aan dat huisvesting vanuit detentie beter georganiseerd zou moeten worden. Jongeren en ouders constateren hier ook knelpunten (hoofdstuk 3). Tijdens de expertmeeting wordt erop gewezen dat wellicht niet het probleem is dat er te weinig (begeleide) woonplekken zijn, maar dat de ex-gedeteneerde jongeren niet worden geplaatst omdat het risicojongeren zijn. Instellingen willen niet te veel van deze jongeren. Ook speelt mee dat er geen bijzondere regeling voor deze jongeren is, dus zij moeten als elke inwoner van Den Haag vijf tot zeven jaar wachten nadat ze zich hebben ingeschreven. Er is daarom een groep jongeren die adresloos is en die in een schimmig circuit verkeert. Een aantal vrienden heeft dan bijvoorbeeld een huis gehuurd waar ze regelmatig slapen en als ze geld hebben gaan ze een nachtje in een goedkoop hotelletje. Dakloosheid kwam ook uit de interviews met de jongeren naar voren (hoofdstuk 3).

Respondenten brengen een gebrek aan diagnosticeren van de problemen bij de jongeren als een knelpunt naar voren. Bijvoorbeeld als het gaat om drugsverslaving, maar ook bij het vaststellen van LVB-problematiek. Onjuiste of onvolledige diagnosticering heeft bijvoorbeeld tot gevolg, aldus Steinmetz de Compaan, dat instellingen die te maken krijgen met jongeren met LVB-problematiek, de gespecialiseerde zorg niet opzoeken.

Knelpunten in de samenwerking met partners uit de keten	Instellingen die deze problemen ervaren
<u>Versnipperde zorg</u>	Stichting Exodus, Stichting DUWO, Reclassering Nederland, J.C. Pleysierschool, Palmhuis, Leger des Heils, JIT, Bureau Jeugdzorg
<u>Tekort aan huisvesting</u>	Stichting Exodus, Stichting DUWO, JIT
<u>Moeilijk diagnosticeren</u>	Reclassering Nederland, Steinmetz de Compaan, Palmhuis

Uit de expertmeeting komt naar voren dat het vinden van stageplekken een echt probleem is: alle bedrijven waar gevraagd wordt om stageplekken zeggen nee. Het is onduidelijk wiens verantwoordelijkheid het is om dit te doorbreken. Daarnaast is ook toegang tot scholen een probleem, zeker in de loop van het schooljaar, ondanks de Haagse regeling dat scholen kinderen niet mogen weigeren. Formeel worden kinderen dan toegelaten, maar feitelijk wordt hen de toegang tot school ontzegd. Ook kan het gebrek aan een stageplek het probleem vormen omdat dit de voorwaarde is om de opleiding te kunnen volgen. Maar er speelt nog een ander probleem. De zorg wordt op maat geleverd, maar de opleiding is niet op maat. Deze jongeren verzuipen vaak in grote instituties en kunnen zich niet voegen in de (grote) groep waar het onderwijs niet voldoende op hen is toegesneden. De rol van de gemeente is hierin beperkt. In feite kan de gemeente alleen via de leerplichtwet sturen op verzuim. De gemeente heeft geen opdrachtgeversrol en in die zin geen invloed op het beleid van scholen (zie ook: Steketee, Vandenbroucke en Rijkschroeff, 2009).

5.2.2 Informatieoverdracht

Informatieoverdracht is een belangrijk aspect van samenwerken en afstemmen. Welke informatie is volgens professionals noodzakelijk om een juist aanbod te kunnen genereren? De landelijke werkgroep 'Informatieoverdracht aan gemeenten ten behoeve van de nazorg voor jeugdigen' beschrijft in haar advies (Nazorg vraagt om informatie, 2009, p. 10) dat professionals informatie nodig hebben die hen ondersteunt in het maken van de analyse (c.q. het stellen van de diagnose) en het bepalen van maatregelen (c.q. behandeling). De informatie moet tevens dubbel werk in de keten voorkomen evenals tegenstrijdige maatregelen of behandeling. De informatie moet gaan over de identiteit, verzekering, huisvesting, arbeid, scholing en inkomen, sociaal netwerk, vrijetijdsbesteding en veiligheidsbeleid van de gemeente.

De gemeente speelt een belangrijke rol bij het verschaffen van (een deel van) deze informatie, namelijk door het verschaffen van informatie uit het Elektronisch Kind Dossier, de gemeentelijke verwijssystemen (zoals het Haags Registratiesysteem) de leerplichtambtenaar en de Onderwijs Trajectkaart. De justitiële partners die informatie kunnen uitwisselen met de gemeente zijn de Raad voor de Kinderbescherming, de jeugdreclassering en de JJI.

De instellingen hebben behoefte aan veel informatie: informatie vanuit justitie en (jeugd) reclassering, maar ook vanuit onderwijs (ook over de periode voor detentie) en van andere zorginstellingen. Professionals willen daarbij altijd weten wie nog meer bij een cliënt betrokken is. Ook informatie vanuit de JJI is van belang, net als informatie over het sociale en familienetwerk.

Sommige instellingen hebben specifieke informatie nodig. Gezin in balans vraagt om informatie over opvoedings- en gezinsondersteuning. LIMOR en Stichting Exodus willen informatie over het delict en het vonnis. Ipse de Bruggen noemde nog informatie over psychodiagnostiek. Er zijn ook instellingen die zo min mogelijk informatie over het verleden willen, zoals Stichting Trix: *'Zo min mogelijk over het verleden! Na uitgebreid open overleg met de jongeren, zo nodig met de ouders en hulpverlener, komt het dikwijls tot een perfecte oplossing. (...) Als je jongeren zelf leert nadenken over een echte toekomst kom je tot de beste oplossingen voor alle problemen.'*

Veel instellingen krijgen wel eens informatie aangeleverd van de Raad voor de Kinderbescherming (vijftien instellingen), de jeugdreclassering (zestien instellingen) en/of de JJI (zeventien instellingen). Deze informatie vindt men over het algemeen nuttig. Daarnaast noemden de respondenten in een open vraag nog de ggz, vluchtelingenwerk, de Haagse Verwijsindex, het JIT (genoemd door Stichting Sleutelen met jongeren), de politie, de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid, onderwijs, sportinstellingen, zorgaanbieders en werkprojecten (bijvoorbeeld Stichting Trix) als belangrijke informatiebronnen.

Vooraf van de JJI-en en de jeugdreclassering zou rond de 70% van de zeventien respondenten vaker informatie willen ontvangen. Instellingen geven aan (in een open vraag) dat zij behoefte hebben aan informatie van het nazorgloket van de gemeente Den Haag, van de verwijzende instantie en alle zorgaanbieders, van scholen vóór detentie, van de WSG en van psychiatrische instellingen.

Ook vroegen wij naar de mogelijke toegang tot informatie uit het Haags Registratiesysteem (HRS), de Onderwijstrajectkaart (OTK) of gegevens van de leerplichtambtenaar. Weinig respondenten (tussen de nul en vier) geven aan dat zij de mogelijkheid hebben één van deze bronnen te

raadplegen. Wij kunnen hier nog niet uit opmaken of de behoefte er wel is om van deze informatie-systemen gebruik te maken.

We kunnen concluderen dat respondenten behoefte hebben aan brede informatie over de jongeren, namelijk op de gebieden zoals die beschreven zijn door de landelijke werkgroep informatie voorziening (Nazorg vraagt om informatie, 2009): identiteit, verzekering, huisvesting, arbeid, scholing en inkomen, sociaal netwerk, vrijetijdsbesteding en veiligheidsbeleid van de gemeente. Aanvullend willen de respondenten informatie over wie nog meer betrokken is bij de begeleiding van een jongere. Deze informatie kan dubbel werk voorkomen. De informatie wordt in de praktijk ook aangeleverd door de Raad voor de Kinderbescherming, de jeugdreclassering en JJI-en, maar van de jeugdreclassering en JJI-en' willen respondenten vaker informatie ontvangen. De vraag is echter welke informatie, want de mogelijkheid om informatie uit te wisselen is voor JJI en jeugdreclassering beperkt. De instellingen binnen de juridische keten (Raad voor de Kinderbescherming, jeugdreclassering, NIFP en JJI) zetten informatie op JD-online en alleen instellingen met recht op inzage hebben toegang tot de informatie. De jeugdreclassering mag alleen met toestemming van de ouders informatie geven aan bijvoorbeeld de school.

Het HRS, de OTK en de leerplichtambtenaar zijn niet vaak een bron van informatie voor de respondenten. Dit was wel het advies van de landelijke werkgroep informatievoorziening. Het is nog onduidelijk of de behoefte aan deze informatie er in de praktijk wel of niet is.

Tegenwoordig spelen de netwerk- en trajectberaden een belangrijke rol in het ondervangen van bovenstaande knelpunten in de informatie uitwisseling en in het voorkomen van tegenstrijdige maatregelen of behandeling. Dit neemt niet weg dat de vele instellingen die nazorg verlenen maar niet deelnemen aan de netwerk en trajectberaden, een andere positie hebben en vaker tegen bovenstaande knelpunten lijken aan te lopen.

5.3 Nazorgketens in Den Haag

In deze paragraaf staan we stil bij de verschillende overlegvormen en de regierol van de gemeente.

5.3.1 Overlegvormen

Zestien²⁴ van de 26 respondenten nemen deel aan een ketenoverleg dat zich richt op nazorg. Het gaat enerzijds om meer formele overlegvormen zoals beschreven in onderstaand kader en anderzijds om meer informele overlegvormen. De formele overlegvormen vinden deels plaats in het Veiligheidshuis Den Haag.

24 Het betreft de volgende instellingen: GGD Den Haag, GGZ Palier, Gezin in Balans Humanitas, JIT, Leger des Heils Jeugzorg en Reclassering afdeling Reclassering, Leger des Heils Jeugdzorg en Reclassering, MDFT (MultiDimensional family therapy) van het Palmhuis van De Jutters, Reclassering Nederland, Steinmetz De Compaan, Stichting Bureau Jeugdzorg Haaglanden, Stichting DUWO, Stichting Exodus Den Haag, Stichting Sleutelen met jongeren, Stichting Trix, William Schrikker Jeugdreclassering, J.C. Pleysierschool locatie Transvaal College.

RJO overleg²⁵: Dit overleg is niet specifiek voor ex-delinquenten. Het overleg wordt georganiseerd door de bestuursdienst van de Gemeente Den Haag. Instellingen die eraan deelnemen:²⁶ Gemeente Den Haag, OCW-Jeugdregisseur, OM, Leerplicht/VoortijdigSchoolVerlaten, Bureau Jeugdzorg, Politie, Halt, Reclassering Nederland en Raad voor de Kinderbescherming.

Netwerkoverleg zwerfjongeren: Dit overleg is niet specifiek voor ex-delinquenten. Instellingen die eraan deelnemen: GGD, Parnassia, Jeugdformat, BJZ, Jeugd Interventie Team, Leger des Heils, gemeente Den Haag, Kessler Stichting, Stichting Anton Constance, Jongeren Informatie Punt, Loket jonge moeders, Stichting Luna (er is ook een casuoverleg zwerfjongeren)

Trajectberaad: Aansturing door de Raad van de Kinderbescherming. Instellingen die eraan deelnemen: Raad voor de Kinderbescherming, Bureau Jeugdzorg, Reclassering Nederland, gemeente Den Haag, Forensisch Centrum Teylingereind en William Schrikker Groep.

Naast bovenstaande formele overlegvormen komen uit de enquête ook informele overlegvormen naar voren, waar de gemeente niet bij is betrokken, zoals het overleg tussen Bureau Jeugdzorg, Leger des Heils, William Schrikker Groep, Palmhuis, Palier ggz-reclassering en JIT-NPT. Ook zijn er informele rondetafelgesprekken, georganiseerd door de J.C. Pleysierschool, met instellingen waarmee de school nauw samenwerkt, zoals de gezinsvoogdij, jeugdreclassering en behandelaars

In de meeste overlegvormen is het duidelijk wie het overleg aanstuurt. Vaak is dat de gemeente, namelijk de bestuursdienst. Maar niet in alle gevallen stuurt de gemeente het overleg aan. In het Trajectberaad heeft bijvoorbeeld de Raad voor de Kinderbescherming de regie. Sommige respondenten geven aan dat zij de aansturing niet voldoende achten.

Ten tijde van de enquête stond het NTB nog in de kinderschoenen en was er behoefte aan meer aansturing.

Daarnaast brengt de J.C. Pleysierschool naar voren dat zij aansturing mist: *'Als je niet uitkijkt doet ieder 'zijn ding' en stemt niemand met elkaar af. Wij moeten teveel de keten zien te sluiten en dat is niet onze primaire taak. In het belang van de leerling doe je dit wel. De aansturing is dus onduidelijk.'* De school suggereert dat de gemeente het voortouw moet nemen om de ketenpartners aan te sturen in dit soort gevallen.

Tijdens de expertmeeting ontstond over de rol van scholen een discussie. Scholen vallen buiten de overlegvormen, tegelijkertijd hebben zij een belangrijke rol in de (na)zorg. Opleiding is één van de beschermde factoren ter voorkoming van recidive (Steketee, Vandenbroucke & Rijkschroeff, 2009). Volgens een vertegenwoordiger van de gemeente hebben scholen een ZAT-team dat de aansturing van relevante ketenpartners op zich kan nemen. De vraag is of de ZAT-teams hier momenteel voldoende voor geëquipeerd zijn. Vooralsnog functioneren deze teams meer als signaleringspunten en ontbreekt een goede aansluiting met de zorgstructuur (Steketee, Vandenbroucke & Rijkschroeff, 2009).

25 Deze overlegvorm is de opvolger van het JIO. In het RJO worden alle jongeren tot en met 23 jaar zonder lopende strafrechtelijke maatregelen besproken, die ondanks inspanningen van verschillende instanties dreigen af te glijden. 18-23 jarigen worden alleen besproken indien er sprake is van een voorgeschiedenis in de jeugdhulpverlening. Wanneer zij geen voorgeschiedenis hebben, komen zij terecht in de volwassenenaanpak.

26 De genoemde deelnemers zijn door de gemeente aangevuld, dit is dus niet (alleen) gebaseerd op de enquête.

5.3.2 De (verwachte) rol van de gemeente

De gemeente heeft vier verschillende rollen in het proces van nazorg: beleidsregisseur, uitvoerder, coördinator en procesregisseur (zie hoofdstuk 2). Behalve dat de gemeente de verschillende instellingen uit de nazorgketen aanstuurt, speelt zij vaak een rol in het kader van financiering, bijvoorbeeld bij het inkopen van producten van instellingen. De (inhoudelijke) invloed van de gemeente op een nazorgtraject is minder evident. Gemeentelijke diensten zijn ook uitvoerder in de nazorg, bijvoorbeeld de dienst SoZaWe voor het regelen van de uitkering of de leerplichtambtenaar.

Respondenten hebben vooral verwachtingen van de gemeente in de hoedanigheid van regievoerder. Eén van de respondenten geeft duidelijk aan dat de gemeente de regierol zou moeten hebben: *'Hierin stelt zij (de gemeente) in samenwerking met de partners, vooraf doelen voor de langere termijn. Afhankelijk hiervan stelt zij doelen voor de inhoudelijke en getalsmatige begeleiding van nazorgtrajecten voor de kortere termijn. Op basis van bovenstaande samenwerking en inventarisatie draagt zij actief bij aan het samenwerken een traject (door het benoemen van één hoofdverantwoordelijke of zorgcoördinator) en faciliteert zij zoveel mogelijk in de praktische ondersteunende zaken (werk, geld, school, huis, et cetera).'*

Bovendien vinden respondenten dat de gemeente erop moet toezien dat de basisvoorzieningen voor de jongeren beschikbaar zijn, onder andere de versnelde mogelijkheid tot het krijgen van een uitkering, beschikbaarheid van huisvesting, toeleiding naar arbeid en scholingstrajecten. De gemeente dient bijvoorbeeld (tijdelijk) te investeren in het stimuleren van initiatieven voor nieuwe doelgroepen of de ontwikkeling van nieuwe methodieken.

Daarnaast verwacht men van de gemeente dat deze de knelpunten in de keten en de samenwerking oplost. De gemeente kan dat volgens respondenten doen door harder op te treden tegen 'falende' partners, de regierol op zich te nemen zodat afspraken beter op elkaar afgestemd kunnen worden en door uitzonderingen op algemene regels te maken voor deze speciale doelgroep van jongeren, bijvoorbeeld als het gaat om huisvesting en aanvragen van een uitkering.

In een enkel geval verwachten instellingen dat de gemeente protocollen opstelt waarin geregeld is dat een jongere naar de juiste plaats wordt doorverwezen na detentie. Doorzettingsmacht (ingrijpen indien nodig) is een wens van een respondent.

Tot slot ziet men de gemeente als toegangspunt tot relevante informatie, zoals informatie over voortijdig schoolverlaten. Er is behoefte aan een aanspreekpunt waar professionals terecht kunnen met vragen over nazorg voor de doelgroep.

Meer praktisch gezien verwachten verschillende nazorginstellingen van de gemeente dat zij voldoende (gezien de doelgroep: langdurige) trajecten blijft inkopen en jongeren naar hen doorverwijst (dit is meer de rol van coördinator).

5.3.3 Rol gemeente in ontwikkeling

De rol van de gemeente in de ketensamenwerking is in Den Haag nog niet uitgekristalliseerd. De verwachtingen zijn hooggestemd: als regievoerder dient de gemeente lange en korte termijnbeleid te maken, voorwaarden te scheppen voor een toereikend aanbod, knelpunten op te lossen in de keten en te functioneren als informatiepunt voor de instellingen. Daarnaast dient de gemeente als coördinator te zorgen voor op elkaar afgestemde nazorgvoorzieningen.

De komende tijd zal de rol van de gemeente in relatie tot de strafrechtketen zich verder ontwikkelen in het Veiligheidshuis. Belangrijk is het Bureau Nazorg te plaatsen in de al bestaande structuur van jeugdoverlegvormen en criteria te ontwikkelen waaraan dit bureau moet voldoen.²⁷

5.4 *Afstemming en overleg in de praktijk*

5.4.1 *Inleiding*

Hoe gaat nu de afstemming en samenwerking in de praktijk, met wie wordt er in complexe zaken samengewerkt, welke problemen spelen er in de uitvoering van de nazorg op casusniveau? Wat zijn randvoorwaarden voor goede nazorg? Om die vraag te beantwoorden hebben we dertien dossiers bekeken, zeven bij de jeugdreclassering en zes bij JIT. Vervolgens zijn er vier casussen nader onderzocht door gesprekken met medewerkers bij de jeugdreclassering en JIT.

In de dossiers van de jeugdreclassering en JIT was de beschikbare informatie in de meeste gevallen vrij beknopt. In bijlage 4 is een overzicht opgenomen van de betrokken partijen per individuele casus. Het aantal betrokken instellingen rond de jongere waarvan melding is gemaakt in het dossier varieert van drie tot acht, waarbij in vier gevallen de ouder(s) als betrokken partij is genoemd.²⁸ Dit betekent overigens niet dat in de andere gevallen de ouders niet betrokken waren, daarvan zijn alleen geen aantekeningen gemaakt. Ook kunnen er meer instellingen dan staan vermeld bij het dossier betrokken zijn geweest.

We wilden ook inzicht in de samenwerking in geval van jongeren met een LVB-problematiek, maar bij de William Schrikker Groep waren naar zeggen geen casussen beschikbaar waarbij meerdere partijen met elkaar samenwerken. Dit bevreemdt ons, gezien de resultaten van de enquête waaruit naar voren komt dat meerdere partijen zorg bieden aan jongeren met een LVB-problematiek. Betekent dit dat de verschillende partijen niet samenwerken als het gaat om deze specifieke doelgroep?

In onderstaand kader beschrijven wij kort vier casussen. We schetsen een beeld van het type nazorgtrajecten dat jongeren volgen, gaan nader in op de samenwerking en geven het oordeel van de begeleider over het nazorgtraject weer.

27 Hoe de rol van de gemeente nader kan worden ingevuld, valt buiten het kader van ons onderzoek.

28 In vijf casus waren zes partijen betrokken, acht, vijf en vier partijen waren elk in twee casus betrokken en er was een casus met zeven partijen en een casus met drie betrokken partijen.

Casus A Jeugdreclassering

VERLOOP CASUS

De jongen vertoont problematisch gedrag sinds het overlijden van zijn zieke moeder. Hij blowt dagelijks. Hij woont al geruime tijd niet meer bij vader en woont nu onder begeleiding. Hij zou graag een sociale opleiding willen volgen of als dat niet lukt schilder worden van beroep.

Aangezien er een persoonlijkheidsonderzoek is afgenomen bij de jongere, is de Raad voor de Kinderbescherming betrokken als partij. De Raad is verantwoordelijk voor het opstellen van de rapportage. In principe moet de begeleider de uitkomsten van het persoonlijkheidsonderzoek afwachten. Ze geeft echter aan dat je als reclasseerder wel alvast zaken kunt regelen op de verschillende leefgebieden; in dit geval met name wonen, dagbesteding en behandeling van het blowgedrag. Door afstemming met de opsteller van het persoonlijkheidsonderzoek heeft de begeleider geregeld dat de jongen al voor de uitkomsten deel kon nemen aan een behandelprogramma voor zijn blowgedrag.

Zodra de strekking van het advies duidelijk was, heeft de begeleider zelf zo snel mogelijk alle relevante partijen bij elkaar gebracht: Workwise, het Palmhuis, Jeugdformaat, Teylingereind, de Raad voor de Kinderbescherming en de vader van de jongen. De begeleider geeft aan zeer tevreden te zijn over het uiteindelijk gekozen nazorgtraject. Het was in haar ogen het best haalbare traject en alle betrokkenen hadden zich hier aan gecommitteerd. Er waren dan ook geen knelpunten in het hele proces.

ORDEEL NAZORGPROCES ALGEMEEN

Afstemming tussen alle betrokken partijen is volgens de begeleider van groot belang. Er kan een sluitende aanpak en een taakverdeling worden afgesproken. De begeleider ervaart soms knelpunten bij de nazorg. De knelpunten worden volgens haar meestal veroorzaakt door de jongeren zelf: *'Zij verpesten het soms voor zichzelf door weer de fout in te gaan of zich niet aan afspraken te houden. Plaatsen waar zij voor werk, school of woning terecht konden, willen hen dan niet meer hebben.'* Meestal verloopt het nazorgproces op informele wijze; betrokken partijen leggen telefonisch contact en stemmen de taakverdeling af.

ORDEEL ROL GEMEENTE

De gemeente zou volgens de begeleider nog meer kunnen inzetten op het realiseren van een breed aanbod aan dagbesteding. Het aanbod van technische opleidingen is vaak voldoende, maar voor overige opleidingen (bijvoorbeeld handel) is dit niet het geval.

RANDVOORWAARDEN

Voorwaarden voor een succesvol en efficiënt verloop van een nazorgtraject liggen in deze casus in het waar mogelijk anticiperen op komende werkzaamheden in het nazorgtraject; het nemen van initiatief om alle partijen om de tafel te krijgen en vervolgens gezamenlijk een traject af te spreken. Afstemming tussen de relevante partijen en een goede communicatie tijdens het hele traject is in de ogen van de begeleider essentieel. Tot slot is het van belang dat het aanbod aan dagbesteding goed aansluit bij de wensen en mogelijkheden van de jongeren.

Casus B Jeugdreclassering

VERLOOP CASUS

De jongere was vanwege een geweldsdelict gestart met het programma Tools4U. Vervolgens werd hij opgepakt voor handel in drugs. Na schorsing van de voorlopige hechtenis ging zijn leerstraf in. Aangezien hij nu voor een andersoortig delict was opgepakt, heeft de begeleider samen met de uitvoerder van Tools4U het initiatief genomen om af te stemmen hoe zij de intensieve leerstraf het beste opnieuw konden inrichten. Door de meewerkende en flexibele opstelling van Tools4U kon aan de leerstraf een nieuwe, bij de veranderde situatie passende, invulling worden gegeven. Doordat er onderling vertrouwen was ontstaan, kon de begeleider rechtstreeks met de trainer van Tools4U (in plaats van eerst met de coördinator) afstemmen wat de nieuwe insteek van het programma zou worden. De begeleider heeft dit vervolgens teruggekoppeld naar de Raad voor de Kinderbescherming en de ouders van de jongere; ook zij droegen volgens de begeleider door hun flexibele en positieve opstelling bij aan het soepel verlopen van het nazorgtraject.

De begeleider vindt het gekozen nazorgtraject ook het meest wenselijke: de jongen gaat weer naar school en hangt niet meer op straat. Ook de ouders zijn tevreden met het gekozen traject. In deze casus was dan ook geen sprake van knelpunten volgens de begeleider.

ORDEEL NAZORGPROCES ALGEMEEN

Een belangrijk knelpunt bij nazorgtrajecten in algemene zin zijn de wachtlijsten. Het is niet altijd mogelijk om jongeren te plaatsen. Wanneer jongeren bijvoorbeeld als gevolg van gedragsproblemen moeten stoppen met dagbehandeling, is de enige optie vaak gesloten opvang. De gesloten opvang is echter voor veel jongeren een te grote overgang. Tegelijkertijd kan het knelpunt van de wachtlijsten volgens de begeleider deels worden ondervangen door creatief en proactief te werk te gaan. Dit houdt in dat begeleiders zelf initiatief nemen om rond te bellen en bijvoorbeeld proberen alvast intakegesprekken af te spreken voor de jongere bij een school.

ORDEEL ROL GEMEENTE

Volgens de begeleider is het nazorgaanbod in de gemeente Den Haag niet groot genoeg. Dit geldt vooral voor het naschoolse aanbod. De gemeente heeft volgens hem een duidelijke taak in het stimuleren van nazorgmogelijkheden voor jongeren.

RANDVOORWAARDEN

Een belangrijke randvoorwaarde bij het slagen van deze casus was de flexibele en meewerkende opstellingen van de betrokken partijen, in samenhang met een proactieve opstelling van de begeleider. Doordat partijen zich flexibel opstelden, kon er snel afgestemd worden.

Wanneer zich in de loop van het nazorgtraject wijzigingen voordoen, is het zaak hier flexibel mee om te springen. Een voorwaarde hiervoor is dat partijen elkaar vertrouwen en er duidelijkheid is over de verdeling van taken en verantwoordelijkheden.

Tot slot dient er een passend (naschools) nazorgaanbod te zijn volgens de begeleider. Wanneer dit niet mogelijk is, is een proactieve houding van de begeleider noodzakelijk om toch zaken te kunnen regelen voor de jongere in kwestie.

Casus C JIT-NPT

VERLOOP CASUS

De jongen heeft eerder ITB Criem en Harde Kern opgelegd gekregen en van 2006 tot 2008 in Glenn Mills gezeten. Hij kreeg toen een proefverlof van zijn PIJ-maatregel van drie maanden. In het kader van het proefverlof is de reclassering betrokken geraakt. In verband met nieuwe politiecontacten is de jongere in contact gekomen met JIT. Volgens de JIT-medewerker is de jongen weer teruggevallen zodra de structuur weg was. Er was slechts eenmaal per week reclasseringscontact, dit was volgens de JIT-medewerker te weinig. Bovendien had de jongen een grote weerstand tegen hulpverlening. Het criminele gedrag van de jongen - diefstal, straatroof en zakkenrollen - hing naar eigen zeggen samen met verveling en verkeerde vrienden. Daarnaast was er sprake van criminaliteit in de familie van de jongen.

In een startgesprek tussen JIT en reclassering zijn mondelinge afspraken gemaakt over de taken en verantwoordelijkheden. De reclassering zou zich richten op het toezicht; het JIT op de thuis-situatie en een ITB'er waar de jongere contact mee had zou zich richten op het vinden van een geschikte stageplek.

In deze casus is sprake van een problematische samenwerking tussen de begeleiders van de reclassering en die van JIT. Er bleek een verschil in opvatting te zijn tussen de begeleiders over de aanpak. Tegelijkertijd raakte de jongere steeds meer geïrriteerd over de volgens hem overmatige hulpverlening. Er was twee à drie keer per week contact met JIT en daarnaast ook wekelijks contact met de reclasseringswerker. De jongen had naast reclasseringscontact en begeleiding door JIT ook eens in de zes weken contact met een 'ITB'er'. Het JIT-traject is vroegtijdig afgesloten omdat de jongere aangaf het verder zelf te willen doen.

ORDEEL NAZORGPROCES ALGEMEEN

De situatie uit de casus - er was geen onderling vertrouwen en er was sprake van slechte communicatie - had de begeleider van JIT nooit eerder meegemaakt. Dit is in haar ogen geen wenselijke gang van zaken.

De medewerker van het JIT wijst er nog op dat teveel bemoeienis van de JIT-begeleider met de school waar de jongere een opleiding volgt nadelige gevolgen kan hebben. De school kan het idee krijgen dat er iets mis is met de jongere of wil meer informatie over de (criminele) achtergrond van de jongere in kwestie.

ORDEEL ROL GEMEENTE

Voor de begeleider bij JIT geldt dat zij in principe weinig te maken heeft met de gemeente, met uitzondering van de extreem zware gevallen. Volgens de begeleider dient er beter doorverwezen te worden naar JIT. Tegenwoordig loopt dit via het Bureau Nazorg van het Veiligheidshuis. Sindsdien zijn er volgens de begeleider minder doorverwijzingen naar JIT. Reden kan zijn dat de gemeente nu andere instanties inschakelt.

vervolg Casus C JIT-NPT

RANDVOORWAARDEN

Wat we uit voorgaande casus kunnen leren is:

1. De begeleiders moeten het eens zijn over het nazorgtraject. De betrokken partijen dienen de aanpak te onderschrijven en elkaar te vertrouwen.
2. Als er te veel hulpverleners betrokken zijn als begeleider, scheidt dit onduidelijkheid. In geval van justitiële nazorg behoort de reclassering het casemanagement te hebben en afspraken hierover moeten in het dossier worden vastgelegd.
3. Als er een combinatie is van onvrijwillige en vrijwillige nazorgtrajecten, dient duidelijk te zijn onder welke voorwaarden de justitiële begeleiding plaatsvindt, zodat vrijwillige en justitiële begeleiding op elkaar afgestemd kunnen worden. Dit gaat dus verder dan een globale taakverdeling.

Een ander punt is dat het averechts kan werken wanneer de jongere tijdens het nazorgtraject onder druk wordt gezet, bijvoorbeeld door teveel (ongecoördineerde) hulpverlening.

Casus D JIT-NPT

VERLOOP CASUS

De jongen heeft een PIJ-maatregel opgelegd gekregen en in JJI De Sprengen gezeten. Hij kreeg zijn PIJ-maatregel pas nadat hij in De Sprengen terecht was gekomen. De PIJ-maatregel heeft uiteindelijk vier en een half jaar geduurd. De jongere weigerde groepstherapie te volgen maar wilde wel individuele therapie. Dit laatste is hem niet aangeboden door de PIJ-afdelingen, waardoor de jongere volgens de begeleider in zes jaar in De Sprengen geen enkele behandeling heeft gehad.

In het kader van zijn proefverlof is hij bij JIT ingestroomd. De jongen kon aanvankelijk werken bij Stichting TRIX, maar kwam zijn afspraken slecht na. Volgens de begeleider had de jongen weinig vertrouwen in Stichting TRIX en raakte hij daardoor gedemotiveerd. De begeleider heeft vervolgens contact gezocht met de consulent van het CWI om de jongen via Startbaan een baantje te bezorgen zodat hij zijn uitkering kon behouden.

De samenwerking met Stichting TRIX en Startbaan was volgens de begeleider prima; vooral bij Startbaan kon zij snel terecht als er iets te bespreken was. De samenwerking verliep prettig omdat JIT de ruimte kreeg om de uitvoering te doen. Wanneer er problemen waren, kon de begeleider bovendien snel overleggen met de reclasseringswerker. Ook krijgt de jongen therapie bij De Jutters. Over deze samenwerking is de begeleider zeer tevreden. Dit hangt samen met de welwillendheid van de contactpersoon bij De Jutters: hij kende de jongere al en wilde hem weer behandelen ondanks dat de jongen inmiddels te oud is voor de doelgroep van De Jutters (hij is ouder dan 18 jaar).

vervolg Casus D JIT-NPT

De begeleider geeft aan dat het nazorgtraject uit de casus één van de zwaarste nazorgtrajecten is die zij heeft doorlopen. De jongen heeft gedurende het traject diverse steken laten vallen (te laat komen, afspraken niet nakomen, et cetera), maar hij heeft ook veel positief gedrag getoond (aanvaarden van hulpverlening). De inzet van de reclassering heeft hierdoor relatief lang geduurd. Het traject is inmiddels goed afgesloten.

ORDEEL NAZORGPROCES ALGEMEEN

De begeleider merkt op dat het aanvragen van een uitkering steeds moeilijker wordt vanwege de Wet investeren in jongeren. Vanwege een slechte financiële positie van de jongeren bij JIT, sluit dit niet goed aan bij de doelgroep van JIT.

Ook de beroepenoriëntatie bij het CWI verloopt volgens de begeleider moeilijker. Het JIT mag niet aanwezig zijn bij aanmelding, inschrijving en bijeenkomsten waardoor het voor JIT moeilijker wordt om in te schatten wat van de jongeren wordt verwacht.

ORDEEL ROL GEMEENTE

Een mogelijke rol voor de gemeente ligt in het creëren van meer werk en woningen voor de ex-gedetineerde jeugdigen. Een belangrijk aandachtspunt hierbij is volgens de begeleider dat de jongeren vaak een uitkering nodig hebben (maar niet in aanmerking komen voor een Wajong-uitkering).

RANDVOORWAARDEN

Uit de casus blijkt een prettige, eenduidige samenwerking tussen partijen, een duidelijke randvoorwaarde voor een succesvol afgerond nazorgtraject. De begeleider heeft het als positief ervaren dat het duidelijk was wie voor welke taken verantwoordelijk was. Vanwege de zwaarte van het traject was een 'lange adem' van de reclassering eveneens een belangrijke randvoorwaarde.

Verder zijn de bereidheid van de jongere om hulpverlening te aanvaarden en de bereidheid van De Jutters om de jongen te behandelen van positieve invloed geweest op het verloop van het nazorgtraject.

5.4.2 Voorwaarden voor goede nazorg bij samenwerking

Er zijn verschillende randvoorwaarden voor een goed verloop van een nazorgtraject, zo komt uit het casusonderzoek naar voren. Allereerst is een proactieve, flexibele en meewerkende houding van de begeleiders en andere betrokkenen per casus nodig, zodat een goede en efficiënte samenwerking kan ontstaan. Hierbij lijkt het van groot belang om minstens eenmaal met alle betrokkenen om de tafel te zitten om tot overeenstemming over de aanpak en taakverdeling te komen. De betrokken partijen moeten de aanpak onderschrijven en elkaar vertrouwen. Een risico is dat de samenwerking kwetsbaar is; meestal wordt op informele wijze afstemming gezocht en wordt dit niet op papier vastgelegd. Wanneer er geen onderlinge communicatie of vertrouwen is, of wanneer er personele wisselingen zijn of wijzigingen in de situatie van de jongere, kan dit de samenwerking en daarmee ook het nazorgtraject nadelig beïnvloeden. Het casusonderzoek voegt nog een voorwaarde toe aan de voorwaarden zoals die naar voren kwamen in de vorige paragraaf. De jongere mag vanuit de hulpverlening niet teveel onder druk worden gezet; er moet enige bereidheid zijn om hulpverlening te aanvaarden.

Overige randvoorwaarden die de medewerkers naar voren brachten zijn: een ruim en sluitend aanbod aan (naschoolse) dagbesteding en een goede doorverwijzing vanuit andere instanties. Ook moet het mogelijk zijn om jongeren daadwerkelijk te begeleiden bij allerlei instanties en aanvragen als de jongere dat wil, bijvoorbeeld bij de beroepsoriëntatie bij het CWI. Uit zowel de enquête als het casusonderzoek komt naar voren dat men de gemeenten de aangewezen partij vindt om zorg te dragen voor een voldoende aanbod van allerlei voorzieningen. Wanneer er (nog) geen sprake is van een sluitend aanbod, is een proactieve houding van de begeleider noodzakelijk om toch zaken te kunnen regelen voor de jongere in kwestie.

Tot slot geldt als voorwaarde dat duidelijk moet zijn welke instanties bij de jongere zijn betrokken. Uit de enquête komt naar voren dat men hier regelmatig geen zicht op heeft en ook het casusonderzoek geeft hier een indicatie voor. Uit de dossiers werd vaak niet duidelijk welke partijen nog meer betrokken waren bij de nazorg en ook de interviews met de hulpverleners leverde hierover geen extra informatie. Het is regel dat de jeugdreclassering (of de volwassenenreclassering) samen met JJI beslissingen neemt over het proefverlof van een jongere, zonder dat de tweedelijnszorg hiervan op de hoogte is of erover kan adviseren. Hulpverleners in de tweedelijnszorg kunnen dit, als zij een rol hebben bij het bieden van nazorg, als problematisch ervaren.

5.5 Conclusie: Ketenafstemming en de rol van de gemeente

Ketenafstemming kan plaatsvinden op beleidsniveau tussen instellingen en op casusniveau. Instellingen geven aan dat het bij samenwerking vooral gaat om het uitwisselen van informatie en het afstemmen van de nazorg op individueel niveau. Daarnaast is er overleg over het nazorgaanbod op beleidsniveau en worden enkele gezamenlijke projecten gedraaid. Wij richten ons vooral op de samenwerking op uitvoerend niveau.

De samenwerking tussen de instellingen kunnen we typeren als informeel en vertrouwend op elkaar. Dit heeft als voordeel dat professionals elkaar gemakkelijk kunnen vinden en tot oplossingen kunnen komen, zoals het casusonderzoek laat zien. Het nadeel is dat er structureel niets is geborgd, waardoor de samenwerking persoonsgebonden is.

Het belangrijkste knelpunt dat naar voren komt in het voor elkaar krijgen van de juiste nazorg, is de versnippering van de zorg en het niet van elkaar weten dat anderen ook nazorg verlenen aan de jongere. Daarnaast ervaren instellingen een tekort aan huisvesting of opvang die aansluit bij de doelgroep, problemen met de wachttijd voor een uitkering en moeite om jongeren aan een stage te helpen of op de juiste school te plaatsen. Dit ondanks het feit dat scholen jongeren niet mogen weigeren en zowel de Leerplichtwet als de nieuwe Wet Investeren in Jongeren (WIJ) ervoor moeten zorgen dat alle jongeren een opleiding kunnen volgen.

Ook komt als knelpunt naar voren dat de diagnosticering van jongeren met een LVB-problematiek niet adequaat is. Er lijkt te weinig samenwerking tussen instellingen voor deze doelgroep.

Instellingen hebben behoefte aan brede informatie over de jongeren, op verschillende leefgebieden: identiteit, verzekering, huisvesting, arbeid, scholing en inkomen, sociaal netwerk, vrijetijdsbesteding en veiligheidsbeleid van de gemeente. Ook wil men weten welke instellingen nog meer betrokken zijn bij de begeleiding van een jongere. Dit laatste gaat vaak mis, terwijl deze informatie noodzakelijk is om dubbel werk te voorkomen. Hoewel de Raad voor de Kinderbescherming, de jeugdreclassering en JJI-en regelmatig informatie aanleveren, blijkt dat vooral de jeugdreclassering en JJI-en deze taak regelmatig verzaken: een ruime meerderheid van de instellingen wil vaker informatie van de jeugdreclassering en de JJI. Het HRS, de OTK en de leerplichtambtenaar zijn niet vaak een bron van informatie voor de respondenten.

Niet alle instellingen nemen deel aan een formeel of informeel ketenoverleg. De belangrijkste formele overlegvormen zijn het Netwerk- en Trajectberaad, het Risico Jongeren Overleg en het Netwerkoverleg zwerfjongeren (beide laatste overlegvormen zijn overigens niet specifiek voor ex-delinquente jongeren). Scholen hebben een bijzondere taak; zij krijgen een steeds belangrijker rol in de zorg voor kwetsbare leerlingen, ook voor deze doelgroep. Er lijkt behoefte aan meer betrokkenheid bij de keten, maar hoe dit dan vorm zou moeten krijgen, is onduidelijk. Dit verdient aandacht in de toekomst.²⁹

De gemeente heeft weliswaar vier rollen, maar de verwachtingen van de instellingen betreffen vooral de rol van regievoerder en coördinator. Verschillende nazorginstellingen verwachten van de gemeente dat zij voldoende (gezien de doelgroep: langdurige) trajecten blijft inkopen, jongeren naar hen door verwijst en investeert in nieuwe initiatieven. Kortom, de gemeente is verantwoordelijk voor een adequaat aanbod. Daarnaast verwacht men van de gemeente dat deze de knelpunten in de keten en samenwerking oplost en beleid maakt (via protocollen). Tot slot behoort de gemeente de toegang tot relevante informatie mogelijk te maken en een aanspreekpunt te zijn voor professionals met vragen over nazorg voor de doelgroep.

²⁹ Ook het Integraal Toezicht Jeugd besteedt aandacht aan de positie van scholen in de nazorg in het rapport *De lokale aanpak en preventie van recidive onder jongeren*.

6 *Aansluiting vraag en aanbod*

Bij de start van het onderzoek in Den Haag stond de nazorg aan jeugdigen nog in de kinderschoenen. Inmiddels is er een Bureau Nazorg, met aandacht voor nazorg volwassenen en nazorg jeugd, ondergebracht in het Veiligheidshuis. De nazorg aan jeugdige ex-delinquenten is daarmee geborgd. Het afgelopen jaar hebben ook de Netwerk- en Trajectberaden zich verder ontwikkeld. Mede daardoor is de informatie over de jongeren en wat noodzakelijk is in het kader van de nazorg beter in kaart gebracht.

De resultaten van het onderzoek naar de vraag om nazorg van jongeren en het aanbod in Den Haag aan nazorgactiviteiten kan bijdragen aan een verbeterd inzicht in de aansluiting tussen vraag en aanbod en geeft input voor toekomstig beleid.

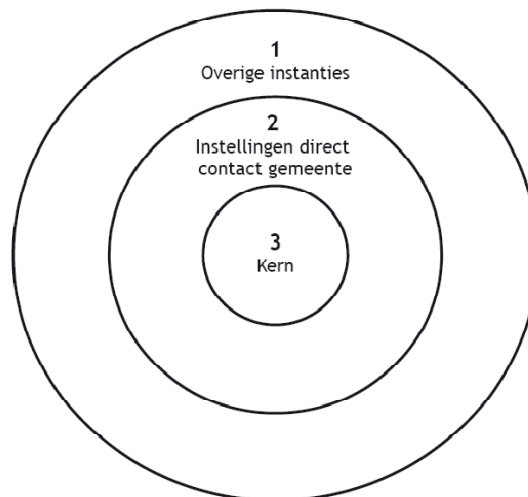
6.1 *Het aanbod aan nazorg*

Den Haag kent een gevarieerd aanbod van instellingen. Een deel van de instellingen biedt begeleiding in een verplicht kader en is betrokken bij de uitvoering van bijzondere voorwaarden. Daarnaast zijn er verschillende tweedelijnsvoorzieningen, woonvoorzieningen en scholen die in een vrijwillig kader nazorg bieden (zie bijlage 6).

Het nazorgaanbod kan in drie cirkels worden weergegeven (zie figuur hieronder). In de binnenste cirkel bevinden zich de kerninstellingen. Dat zijn in elk geval de Raad voor de Kinderbescherming, jeugdreclassering, reclassering, JJI en gemeente. In de middencirkel staan organisaties en instellingen waar de gemeente direct contact mee heeft en producten bij afneemt.³⁰ Dit kunnen ook gemeentelijke diensten zijn (de gemeente is dan uitvoerder). Daaromheen zit de schil van organisaties die wel bij nazorg betrokken kunnen worden, maar waar de gemeente niet direct mee te maken heeft, bijvoorbeeld een kringloopbedrijf waar de jongere stage loopt, geregeld door JIT. Goede nazorg is alleen mogelijk als in alle schillen voldoende aanbod aanwezig is.

³⁰ Deze instellingen staan bijvoorbeeld in het productenboek Nazorg jeugd van de gemeente Den Haag.

Nazorg wordt vooral geboden op de leefgebieden werk, opleiding, vrijetijdsbesteding en sociaal netwerk. Minder aandacht is er voor hulp rondom het identiteitsbewijs, lichamelijke gezondheid, geloof en herstelgerichte praktijken, zo komt uit de enquête naar voren. Veel gegeven trainingen zijn de sociale vaardigheidstraining en de agressie regulatietraining. Een ruime meerderheid van de instellingen werkt met persoonlijke coaches. De duur van de nazorg verschilt qua activiteit en doelen in het plan van aanpak; met andere woorden: de verschillende instellingen die (vrijwillige) nazorg verlenen, leveren maatwerk. Sluit het aanbod aan op de behoefte aan nazorg?

6.2 *Fricities*

Er zijn enkele duidelijke fricties uit het onderzoek naar voren gekomen, namelijk rond enkele leefgebieden (praktische begeleiding, huisvesting en scholing), specifieke doelgroepen en ketensamenwerking.

6.2.1 *Leefgebieden*

Praktische begeleiding

Jongeren hebben vooral behoefte aan praktische begeleiding. Het JIT, dat begeleiding biedt in een vrijwillig kader, sluit goed aan bij de behoefte van jongeren aan praktische begeleiding. De (jeugd)reclassering biedt doorgaans begeleiding in een verplicht kader en is daardoor vaker betrokken bij jongeren die niet gemotiveerd zijn. Bovendien moet toezicht worden gehouden op bijzondere voorwaarden. De (jeugd)reclassering is meer gericht op gedragsverandering in het kader van het terugdringen van recidive. Het plan van aanpak is gebaseerd op de delictgerelateerde criminogene factoren en de begeleiding wordt in dat kader opgezet. Instellingen die nazorg in het vrijwillige kader aanbieden, zijn meer gericht op ondersteuning van de jongere zelf.

Het lijkt belangrijk meer te investeren in vormen van 'lichte begeleiding' zoals Steketee en anderen (2009) dit noemen in het kader van zorg voor jongvolwassenen. 'Lichte begeleiding' betekent een meer coachende en pedagogische begeleiding bij praktische zaken zoals de juiste scholing, huisvesting, financiën en het ontwikkelen van een sociaal netwerk. Deze coach is in staat om de lijntjes te trekken en te onderhouden naar de verschillende leefgebieden (Steketee, Vandenbroucke & Rijkschroeff, 2009). Het is nadere overdenking waard hoe dit zich verhoudt tot nazorg in een verplicht kader. Het is mogelijk om de praktische begeleiding door JIT te laten doen, terwijl de (jeugd)reclassering het casemanagement doet. Het motiveren van jongeren verdient hierbij aandacht.

Onder praktische begeleiding zou ook aandacht voor het omgaan met geld kunnen vallen. Het lijkt erop dat jongvolwassenen die in detentie hebben gezeten, regelmatig (soms forse) schulden hebben. Ook enkele ouders geven aan dat begeleiding van minderjarigen in het omgaan met geld zinvol is om te voorkomen dat kinderen schulden krijgen.

De praktische begeleiding zou zich ook moeten richten op het vergroten van het sociale netwerk van de jongeren. Een sociaal netwerk draagt bij aan het verminderen van de kans dat de jongere terugvalt in zijn of haar oude patroon (Steketee, Vandenbroucke & Rijkschroeff, 2009). Onderzocht zou kunnen worden of het vaker organiseren van Eigen Krachtconferenties of familieberaden, bijvoorbeeld aan het einde van een langere detentie, een positieve rol speelt in het versterken van de sociale omgeving. De huidige oudertrainingen vanuit Bureau Jeugdzorg (Ouders van tegendraadse jeugd) zijn gericht op lichte opvoedingsondersteuning (Boendermaker et. al, 2010). Ouders krijgen hierdoor handvatten in de omgang met hun kind(eren). Daarnaast zou er aandacht moeten zijn voor de inzet van de bredere sociale omgeving, inclusief professionals, vrijwilligers, burens en vrienden in het bieden van nazorg. Gedacht kan worden aan het inzetten van de buurtagent of 'buurtvaders'.

Tijdens de expertmeeting is naar voren gebracht dat het goed zou zijn om een soort Centrum voor Jeugd en Gezin op te richten voor jongeren (niet alleen jongeren die uit detentie komen). Dit zou een laagdrempelige voorziening moeten zijn waar jongeren met allerlei vragen naar toe kunnen en waar ook hulpverleners zitten. Ook één van de geïnterviewde jongeren bracht deze wens naar voren.

Scholing en werk

De aansluiting met scholen vormt ondanks alle maatregelen nog steeds een probleem. Het knelpunt is hier niet een gebrek aan scholen, maar een gebrek aan schoolsetting waarin deze jongeren goed gedijen; het zorgaanbod is op maat, maar het schoolaanbod niet. Ook het niet toegelaten worden tot een stage belemmert in sommige gevallen de toegang tot de school.

Als het gaat om de zorg voor kwetsbare jongeren wordt de rol van scholen steeds belangrijker (WRR, 2009; Onderwijsadviesraad 2008; Steketee, Vandenbroucke & Rijkschroeff, 2009). Scholen krijgen steeds meer een taak in de zorg voor kwetsbare leerlingen en van daaruit hebben zij contacten met allerlei actoren buiten school, zoals ouders, hulpverlenende instanties als jeugdzorg en GGD, de buurt en de lokale arbeidsmarkt. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid noemt dit een plusschool (WRR, 2009). Het sluit aan op de ontwikkeling van ZAT-teams op scholen.

Scholen met veel kwetsbare leerlingen lijken op zoek te zijn naar hun rol in de nazorg en de mate waarin zij de netwerkpartners moeten mobiliseren. Daarbij hoort ook aandacht voor een passende schoolsetting voor deze specifieke doelgroep. Het ROC Mondriaan heeft hier bijvoorbeeld beleid op ontwikkeld. Nader onderzoek naar de rol van scholen is gewenst.

Huisvesting

De frictie rond wonen treft vooral jongvolwassenen. Er zijn verschillende aanbieders in Den Haag met begeleid wonenprojecten. Het gaat daarom wellicht niet zozeer om een tekort aan (begeleide) woonvormen, maar meer om uitsluiting van risicojongeren. Hierdoor kunnen jongeren in het zwerf-circuit terecht komen of lange tijd adresloos blijven.

Daarbij speelt het punt dat jongeren uit detentie geen voorrang krijgen voor een woning; na inschrijving moeten ook zij jaren wachten. De gemeente zou een uitzonderingsregeling kunnen creëren voor ex-gedetineerde jongeren.

6.2.2 Doelgroepen

Ex-gedetineerde jongeren vormen een gevarieerde groep om nazorg voor te organiseren. Het merendeel van de jongeren zit maar kort in een jeugdinstelling. De nazorg vindt dan meestal plaats in de vorm van algemene en bijzondere voorwaarden. Dit is van geheel andere aard dan de nazorg aan een jongere die na langdurige detentie of een PIJ-maatregel vrijkomt. Uit het onderzoek komt niet naar voren dat deze verschillen tot extra knelpunten leiden. Wel is voor de PIJ-ers in Den Haag een apart Trajectberaad ('PIJ-beraad') opgericht.

Er worden knelpunten gesignaleerd in de nazorg voor jongvolwassenen. De jongere valt niet meer onder regelingen voor minderjarigen en dit kan frictie opleveren. Ook ontbreekt voldoende passend zorgaanbod en ervaart men fricties rond de overdracht van zorg van 18- naar 18+. Daarnaast wordt een gebrek aan (goedkope) huisvesting naar voren gebracht en het ontbreken van de aansluiting met begeleid wonen.

In geval van jongeren met een licht verstandelijke beperking speelt het knelpunt dat die diagnose niet altijd wordt gesteld, waardoor deze jongeren niet de juiste hulp en zorg krijgen. Relatief veel tweedelijnsvoorzieningen hebben voor deze problematiek nog geen specifieke aandacht.

6.2.3 Haperende ketensamenwerking

De nazorg aan de jeugd staat nog in de kinderschoenen, hoewel er de afgelopen twee jaar grote stappen zijn gezet. Vanuit het niets is er een organisatie, Bureau Nazorg, opgezet en het is van start gegaan in de verschillende Veiligheidshuizen van de regio Haaglanden. De hiervoor genoemde fricties laten zien dat de aansluiting tussen hulpvraag en aanbod niet vlekkeloos is.

Fricties hebben overigens niet alleen met het aanbod aan voorzieningen te maken. Er kunnen bijvoorbeeld voldoende stageplekken zijn, maar omdat de jongere tot een risicogroep behoort, wordt de stageplek hem of haar niet gegund. Of er is voldoende huisvesting, maar door wangedrag van de jongere (in het verleden) wordt hem of haar de toegang tot de woonvoorziening geweigerd.

Daarnaast kunnen er fricties ontstaan door haperingen in de ketenafstemming. De informatievoorziening tussen de instellingen is nog niet op orde. Instellingen hebben behoefte aan brede informatie over de jongeren (op alle leefgebieden) en willen weten wie nog meer betrokken zijn bij de begeleiding van een jongere. Ook een tekort aan financiële middelen leidt tot een gebrek aan aanbod. Haperingen in de afstemming, zoals de onbereikbaarheid van instellingen, te weinig daadkracht, jongeren die te laat worden aangemeld of het niet bezoeken van de zorginstelling, hebben een negatieve invloed op het aanbod.

6.3 *De rol van de gemeente*

De gemeente heeft als regievoerder een belangrijke taak in het ontwikkelen van beleid op het gebied van nazorg jeugd en als coördinator in het scheppen van voorwaarden voor de concrete uitvoering. De aansluiting tussen de zorgketen (gemeente) en de strafrechtketen (justitie) zal in het Veiligheidshuis structureel vorm gaan krijgen.

De verschillende instellingen hebben hoge verwachtingen van vooral de regierol van de gemeente. Men verwacht ten eerste dat de gemeente, samen met de partners, langetermijnbeleid ontwikkelt en dat daarbinnen kortetermijnafspraken over te leveren prestaties worden gemaakt. Ten tweede verwacht men dat de gemeente de voorwaarden schept voor voldoende basisvoorzieningen. Ten derde dient de gemeente de knelpunten in de keten op te lossen en tot slot dient de gemeente het punt te zijn waar informatie te verkrijgen is. Momenteel ligt de focus van de gemeente op de coördinatie van gemeentelijke voorzieningen.

Bij het bieden van nazorg is een breed scala aan voorzieningen en instellingen betrokken, die we hebben ingedeeld in drie schillen of cirkels. Sturing op nazorg betekent voor elke schil iets anders.

Voor ketensturing is een aantal voorwaarden relevant. Allereerst een gedeelde probleemanalyse, doelstelling en visie op de aanpak en een gezamenlijk gevoelde urgentie (Lünnemann, 2008). Zowel op uitvoerend niveau als op beleidsniveau lijken een gezamenlijke visie en probleemanalyse te ontbreken. De instellingen die (ook) verplichte nazorg leveren zijn meer gericht op gedragsverandering, terwijl de vrijwillige nazorg meer inzet op tijdige begeleiding. Bekend is dat justitiële instellingen en zorginstellingen verschillende uitgangspunten hebben en twee aparte werelden vormen (Integraal Toezicht Jeugd, 2009). Het is belangrijk om aan een gezamenlijke visie en probleemanalyse tijd te besteden, omdat dit belangrijke voorwaarden zijn voor een goede samenwerking. Dit geldt zeker voor de kerninstellingen (Raad voor de Kinderbescherming, Bureau Jeugdzorg, Reclassering Nederland, JJI en de gemeente) maar ook voor (enkele) instellingen in de middelste schil. Het Veiligheidshuis kan hierin een rol vervullen.

Ten tweede zijn samenwerking en sturing op de samenwerking gemakkelijker als er sprake is van onderlinge afhankelijkheid, informele en flexibele samenwerking en onderling vertrouwen en er vaste deelnemers zijn. Dit aspect heeft voor de verschillende schillen een andere betekenis. Op uitvoerend niveau is er in de middelste schil weliswaar sprake van informele, persoonlijke samenwerking gebaseerd op vertrouwen, maar er is tussen de verschillende nazorginstellingen nauwelijks structureel overleg. Die is er wel in de kern, waar het NTB met vaste partners werkt via samenwerkingsafspraken. Sturing van de tweede en de buitenste schil is lastiger. Nader onderzoek is nodig of er meer (flexibele) overlegvormen nodig zijn met bepaalde instellingen, bijvoorbeeld scholen, of dat een (digitaal) informatiesysteem in samenhang met casemanagement voldoende is om tot goede nazorg te komen. In elk geval is het belangrijk te investeren in de informatiefunctie van de gemeente naar de diverse instellingen.

Ten derde spelen mechanismen van externe controle een rol. Als deze directer en minder gefragmenteerd zijn, is sturing van een keten of netwerk gemakkelijker (Provan & Milward, 1995). De gemeente heeft voor de verschillende instellingen verschillende sturingskracht; de eigen diensten kunnen worden aangestuurd en er kan gestuurd worden via subsidies. Op grond van de regiefunctie

in het lokale jeugdbeleid kan de gemeente invloed uitoefenen. Daarnaast kan de gemeente voorwaarden scheppen.

Tot slot is van belang dat organisaties op verschillende niveaus (multilateraal) met elkaar verbonden zijn (zogenaamde *whole networks*), bijvoorbeeld op strategisch, tactisch en uitvoerend niveau (Provan, Fish & Sydow, 2007). Voor de derde en vierde voorwaarde is het belangrijk een duidelijk beeld te hebben van de kernpartners en welke instellingen in welke schil horen. Ook de verhouding tot andere relevante overlegvormen dient verhelderd te worden, zoals het jeugd casus-overleg (JCO), het Arrondissementaal Platform Jeugd (APJ) en het Arrondissementaal Justitieberaad (AJB), maar ook het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) en de ZAT-teams.

De gemeente Den Haag heeft het afgelopen jaar de nazorg voor de jeugd op de kaart gezet. Voor de komende tijd lijkt het van belang te investeren in de informatiefunctie, zodat relevante instellingen hun rol in de nazorg naar behoren kunnen vervullen. Ten tweede is investeren in 'lichte begeleiding' gewenst, afgaande op de behoeften van jongeren en de maatschappelijke ontwikkelingen. Scholen kunnen hierin een belangrijke rol vervullen. Tot slot is het belangrijk om een visie te ontwikkelen en beleid te formuleren met aandacht voor de drie cirkels.

Literatuur

Algemene Rekenkamer (2007). *Detentie, behandeling en nazorg criminele jeugdigen*. 's-Gravenhage: Sdu Uitgevers.

Boendermaker, L., Lekkerkerker, L., Dekovic, M., Foolen, N. en Vermeij, K. (2009). *Oudertrainingen bij de jeugdreclassering. Onderzoeksrapport*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut (NJI) en Capaciteitsgroep Pedagogiek, Universiteit Utrecht.

Brand, E.F.J.M. en Hurk, A.A. van den (2008). *Tien jaargangen PIJ-ers. Kenmerken en veranderingen*. Den Haag: DJI.

Bouverne-De Bie, M., Vettenburg, N., Vanthuyne, T., Snacken, S., Tubex, H., Goethals, J., en & Van Camp, T. (2003). *Ontwikkeling van relevante beleidsindicatoren inzake de kwaliteit en de effectiviteit van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden in de Vlaamse gevangenissen*. Universiteit Gent / KU Leuven / Vrije Universiteit Brussel. Gevonden 31 augustus 2010, op <http://wvg.vlaanderen.be/welzijnjustitie/gedetineerden/wetondfase1.doc>.

Handreiking nazorg jeugdige ex-gedetineerden: Nazorg verzorgd (2009). Assen, N.W.J., Trommelen, J. en Vries, M.H. de (samenst.). Den Haag: SGBO, Onderzoeks- en Adviesbureau van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

Integraal Toezicht Jeugdzaken (2010). *De lokale aanpak en preventie van recidive onder jongeren*. Utrecht: ITJ.

Jonkman, H. & Vandenbroucke, M. (2009). *Nazorg voor allochtone jongeren in detentie: Evaluatie van het Helmond-programma*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Lünnemann, K.D. (met medewerking van Boutellier, H., Drost, L. Flikweert, M. en Woerds, S. ter) (2008). *Platform, keten of netwerk: Evaluatie en toekomstscenario van het APJ*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Ministerie van Justitie (2008). *Leaflet: Informatieblad. Netwerk- en Trajectberaad*. Gezien op 5 juli 2010, op <http://www.justitie.nl/onderwerpen/jeugd/Nazorg-Jeugd/index/>.

Ministerie van Justitie, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties & Projectdirectie Veiligheid begint bij Voorkomen (2010). *Veiligheidshuizen: Achtergronden, doelstellingen, borging en verdere ontwikkeling. Brochure*. Den Haag: Rijksoverheid.

Nazorg vraagt om informatie. Eindrapport van de landelijke werkgroep informatieoverdracht aan gemeenten t.b.v. nazorg (2008). Den Haag:

Onderwijsraad (2008). *Onderwijs en maatschappelijke verwachtingen*

Provan, K.G. en Milward, H.B. (1995). A Preliminary Theory of Interorganizational network Effectiveness. *Administrative Science Quarterly*, 1995, vol. 40, no 1:1-33.

Provan, K.G., Fish, A. en Sydow, J. (2007). Interorganizational Networks at the Network Level; A Review of the Empirical Literature on Whole Networks (2007), *Journal of Management*, vol. 33, no. 3:479-516.

Steketee, M., Vandenbroucke, M. EN Rijkschroeff, R. (met mede werking van Drost, L., Braam, H. en Tierolf, B.) (2009). *(Jeugd)zorg houdt niet op bij achttien jaar*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Uitvoeringskader Netwerk- en Trajectberaad. (2009). Gevonden 31 augustus 2010, op http://www.google.nl/url?sa=t&source=web&cd=2&ved=0CB4QFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.rijksoverheid.nl%2Fbestanden%2Fdocumenten-en-publicaties%2Fregelingen%2F2009%2F10%2F14%2Fuitvoeringskader%2Fuitvoeringskader2009def8okt09.pdf&ei=C8B8TOPfNKahOIfkvIIE&usg=AFQjCNEo4aykmArAFqCjzzEx9cYW_tU1kw.

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2009). *Vertrouwen in de school*. Den Haag: WRR.

Bijlage 1 Methodologische verantwoording

Doel van het onderzoek naar nazorg jeugdige ex-delinquenten was inzicht te geven in de wensen en behoeften aan nazorg van jongeren en hun ouders enerzijds en inzicht in het bestaande nazorgaanbod in het vrijwillige en onvrijwillige kader anderzijds, om vervolgens te analyseren op welke manier de behoefte aan nazorg en het aanbod op elkaar (zouden moeten) aansluiten.

De vraagstelling luidde:

1. Wat is op jaarbasis het aantal jongeren in de gemeente Den Haag dat in detentie heeft gezeten?
2. Met welke verplichte nazorgactiviteiten hebben zij te maken (opgelegde maatregelen door kinderrechter)?
3. Met welke problematiek hebben deze jongeren te maken bij terugkeer na detentie of maatregel?
4. Welke behoefte hebben jongeren en hun ouders/verzorgers aan nazorg?
5. Wat is het totale zorgaanbod: welke verplichte interventies en welke vrijwillige interventies zijn er beschikbaar en door welke instellingen c.q. aanbieders worden deze geboden c.q. uitgevoerd?
6. Welk deel van dit aanbod betreft gemeentelijke voorzieningen of zijn provinciale dan wel AWBZ-voorzieningen?
7. Is er sprake van een sluitend aanbod voor de doelgroep van ex-gedetineerde jongeren? Indien dit niet het geval is, welke nazorgvoorzieningen zijn gewenst en in welke omvang en onder wiens verantwoordelijkheid dienen deze uitgevoerd te worden?
8. Hoe kunnen de onderzoeksresultaten bijdragen aan het voorkomen van recidive?

Aan de hand van vier verschillende deelonderzoeken is de vraagstelling beantwoord.

Deelonderzoek 1: kwantitatieve inventarisatie ex-gedetineerde jongeren

Analyse Registratiegegevens

Aan de hand van bestaande registratiegegevens is een beeld geschetst van de beschikbare gegevens over het aantal jongeren in de gemeente Den Haag afkomstig uit een JJI of die een ITB-traject of een reclasseringsmaatregel opgelegd hebben gekregen.

Via de gemeente Den Haag zijn gegevens ontvangen over uitstroom van jongeren uit JJI-en; van Bureau Jeugdzorg Haaglanden, afdeling Jeugdreclassering zijn gegevens ontvangen over jongeren met een maatregel jeugdreclassering, inclusief ITB-Criem en ITB Harde Kern.

De gegevens via de gemeente waren beschikbaar over 2008 en 2007; de gegevens van de Jeugdreclassering waren beschikbaar op de peildata: 1 januari 2007, 1 januari 2008, 1 januari 2009 en 1 december 2009.

Het bleek niet mogelijk om GBA-gegevens op te vragen die inzichtelijk maakten wat de precieze uitstroom was de afgelopen jaren van jongeren uit justitiële jeugdinrichtingen naar gemeente Den Haag. Evenmin is er gebruik gemaakt van gegevens uit het Netwerk- en Trajectberaad omdat deze gegevens ten tijde van het onderzoek nog te gefragmenteerd waren om te kunnen analyseren.

Deelonderzoek 2: Kwalitatieve inventarisatie vraagaanbod

Interviews met jongeren en hun verzorgers

Ten behoeve van de inventarisatie van de behoeften van jongeren aan nazorg zijn mondelinge interviews gehouden met 25 jongeren en negen ouders. Het beoogde aantal van dertig jongeren en vijftien ouders bleek niet haalbaar in de praktijk, ondanks het verlengen van de veldwerkperiode. De beoogde veldwerkperiode was gepland van mei 2009 tot en met juli 2009, deze is verlengd tot en met februari 2010.

We hebben alle medewerking gekregen van de betrokken instellingen, met name de justitiële jeugdinrichtingen, de jeugdreclassering, de William Schrikker Groep en het JIT. Toch bleek het maken van daadwerkelijke afspraken met jongeren en hun ouders zeer lastig. De jongeren werden indirect bereikt via hun begeleider. In de justitiële jeugdinrichtingen kwam daar nog bij dat bezoek streng wordt gereguleerd en de afspraak niet mag conflicteren met bijvoorbeeld lessen. Bij de jongeren onder de zestien jaar moesten de begeleiders bovendien vaak contact opnemen met de ouders. Ook de zomervakantie leverde vertraging op omdat begeleiders verminderd aanwezig waren.

De jongeren die zijn geïnterviewd hebben de volgende kenmerken.

Geslacht	Leeftijd	Autochtoon / allochtoon ³¹	Instelling	Justitiële fase
Man (n=22)	14 jaar (n=2)	Autochtoon	JJI Teylingereind	JJI: PIJ-maatregel (n=3)
Vrouw (n=3)	15 jaar (n=1)	(n=7)	(n=7) ³²	JJI: Jeugddetentie (n=2)
	16 jaar (n=4)	Allochtoon	JJI De Hartelborgt (n=3)	JJI: Jeugddetentie met ITB (n= 1)
	17 jaar (n=1)	(n=18)	JJI Heuvelrug (n=2)	JJI: Voorlopige hechtenis (n= 4)
	18 jaar (n=6)		JOVO (n=2) ³³	JJI: OTS (niet strafrechtelijk) (n=1)
	19 jaar (n=4)		WSG (n=2)	BJZ JR verplicht reclasseringscontact
	20 jaar (n=2)		BJZ JR (n=4)	(n=4)
	21 jaar (n=3)		JIT-NTP (n=6)	JOVO met verplicht reclasseringscontact
	22 jaar en ouder (n=2)			(n=2)
				Nazorg JIT na detentie / PIJ (n=6)
				WSG, vrijwillige nazorg (n=2)

31 Allochtoon is hier: minimaal één ouder in het buitenland geboren.

32 Eén jongen zit in Teylingereind en ontvangt nazorg via JIT; bij beide instellingen telt deze jongeren mee.

33 Van de jongeren van 18 jaar en ouder ontvingen 2 jongeren nazorg via JOVO; de overige jongeren waren jongeren die op grond van een PIJ-maatregel in een JJI verbleven, of vrijwillige nazorg via JIT of WSG ontvingen.

De jongeren zijn benaderd via de instellingen; in de meeste gevallen is eerst telefonisch contact gezocht met de begeleiders van de jongeren, waarna via deze personen afspraken zijn gemaakt met de jongeren. Ook zijn er in sommige gevallen afspraken gemaakt met ouders bij weer thuiswonende kinderen, nadat zij eerst waren ingelicht door de begeleider van de jongere.

Na elk interview met een jongere is gevraagd of zij het goed vonden als hun ouder(s) of verzorger(s) zou worden benaderd voor een kort interview. Vervolgens is - meestal via de begeleider - telefonisch contact gezocht met de ouders. Uiteindelijk hebben acht ouders/verzorgers meege- werkt aan een interview. Zij waren (pleeg)ouders van jongeren met de volgende kenmerken:

- Allen jongens.
- Drie autochtone jongens, vijf allochtone jongens.
- Leeftijden van de jongens zijn: 16 jaar (twee jongens), 18 jaar (drie jongens), 19 jaar (één jongen), 20 jaar (één jongen) en 23 jaar (één jongen).
- Vijf jongens die in een JJI zaten (twee PIJ'ers en drie met voorlopige hechtenis), twee met verplicht reclasseringscontact bij Jeugdreclassering van Bureau Jeugdzorg en één jongen die vrijwillige nazorg ontving bij JIT-NPT.

Deelonderzoek 3: Institutionele analyse

Het derde deelonderzoek was een institutionele analyse aan de hand van een digitale vragenlijst die is uitgezet bij alle relevante instellingen in Den Haag, alsmede een casuïstiekonderzoek.

Vragenlijst onder instellingen

Om een beeld te krijgen van de instellingen met een nazorgaanbod op dat moment, is een internet-enquête uitgezet onder instellingen. Hierbij zijn zowel gemeentelijk en provinciaal gefinancierde instellingen betrokken als AWBZ-gefinancierde instellingen.

Van de 31 aangeschreven instellingen, hebben 25 instellingen deelgenomen aan de digitale enquête. Om de digitale enquête te ontwerpen en te verspreiden, is gebruik gemaakt van de dienst Netquest. De verzamelde data zijn uit Netquest ingelezen in het statistiekprogramma SPSS en vervolgens zijn hiermee statistische analyses uitgevoerd in SPSS. Er zijn rechte tellingen, kruistabellen multipale respons sets gemaakt (bij vragen met meer dan één antwoordmogelijkheid).

De looptijd van de enquête is van februari 2009 tot en met juni 2009. De enquête heeft dus grotendeels plaatsgevonden voorafgaand aan de interviews en het casusonderzoek.

Casuïstiek onderzoek

Om de beschikbare nazorgtrajecten en bijbehorende plannen van aanpak goed in kaart te kunnen brengen, heeft casusonderzoek plaatsgevonden bij dossiers van zeven jongeren met reclasseringcontact bij de jeugdreclassering en zes jongeren die nazorg ontvingen bij JIT. Hiertoe is eerst medewerking gevraagd aan zowel Bureau Jeugdzorg Haaglanden, afdeling Jeugdreclassering als JIT Den Haag.

Bij het casusonderzoek zijn de relatief 'complexe' zaken geselecteerd, dat zijn zaken waarbij meerdere partners betrokken waren. Omdat de William Schrikker Groep niet bleek te beschikken over 'complexe' dossiers, heeft geen casusonderzoek bij deze instelling plaatsgevonden. Bij de se-

lectie van de jongeren is gekozen voor jongeren die al enige tijd de JJI hebben verlaten of een ITB-traject zijn gestart in de regio Den Haag. Daarnaast zijn interviews gehouden met vier begeleiders om nader in te gaan op het verloop van de samenwerking en de rol van de gemeente in het geheel: twee begeleiders bij de jeugdreclassering en twee bij het JIT. Via interviews met de betrokken medewerker is nader onderzocht of er sprake was van knelpunten tijdens de uitvoering van het plan van aanpak voor de betreffende jongere, vooral in de onderlinge afstemming en samenwerking tussen instellingen. Er is met andere woorden meer inzicht verkregen in de mate waarin er een effectieve ketensamenwerking heeft plaatsgevonden om het gecombineerde zorgaanbod te realiseren.

Deelonderzoek 4: Gewenste nazorgvoorzieningen

Potentieanalyse

Door middel van een potentieanalyse is het bestaande aanbod geanalyseerd op de vraag in hoeverre het aanbod aansluit bij de behoefte van jongeren zelf en de problematiek waarmee zij worstelen.

Expertmeeting

De resultaten van de analyse zijn op maandag 31 mei 2010 voorgelegd aan deskundige professionals en beleidsmakers tijdens een expertmeeting. Aanwezig waren diverse professionals van de gemeente Den Haag, maar ook van JIT Den Haag, het Openbaar Ministerie, JJI Teylingereind en Bureau Jeugdzorg Haaglanden. De expertmeeting vond plaats in aansluiting op het Strategisch overleg jeugd. Het doel van de bijeenkomst was reflectie op de resultaten van het onderzoek. De uitkomsten van de expertmeeting zijn meegenomen in de afronding van de rapportage.

Bijlage 2 Tabellen en figuren

In deze bijlagen staan een aantal tabellen en figuren die horen bij hoofdstuk 3. Het betreft de groep jongeren die na detentie Den Haag als woonplaats hebben en figuren over jongeren met een maatregel jeugdreclassering in Den Haag.

Tabel 1: Leeftijdsverdeling uitgestroomde jongeren naar Den Haag

leeftijd	2008			2007		
	aantal	%	gemiddeld aant. dagen	aantal	%	gemiddeld aant. dagen
12	1	0,5	10	2	1,1	10
13	5	2,7	26	4	2,2	20
14	15	8,0	16	18	9,9	56
15	34	18,2	29	42	23,1	46
16	46	24,6	30	49	26,9	50
17	65	34,8	32	65	35,7	50
18	16	8,6	50	1	0,5	20
19	4	2,1	28	0	0,0	
20	1	0,5	6	0	0,0	
21	0	0,0		0	0,0	
22	0	0,0		1	0,5	44
Totaal	187	100,0	31	182	100,0	48

Bron: Ministerie van Justitie, Programma Aanpak Jeugdcriminaliteit, Project Nazorg Jeugd

Tabel 2: Uitgestroomde jongeren naar Den Haag, naar land van herkomst

Land van herkomst	2008			2007		
	aantal	%	gemiddeld aant. dagen	aantal	%	gemiddeld aant. dagen
Nederland	50	26,7	28	43	23,6	36
Marokko	40	21,4	35	38	20,9	62
Turkije	24	12,8	34	27	14,8	66
Nederlandse Antillen + Aruba	21	11,2	23	7	3,8	35
Suriname	17	9,1	39	12	6,6	47
Moeder of vader Nederlands	13	7,0	15	11	6,0	33
Ghana	6	3,2	26	0	0,0	Niet bekend
Rusland + nieuwe staten	4	2,1	51	0	0,0	Niet bekend
Joegoslavië + nieuwe staten	3	1,6	17	1	0,5	33
Overig Afrika	2	1,1	54	7	3,8	78
Colombia	1	0,5	35	3	1,6	15
Algerije	1	0,5	12	1	0,5	40
Overig Azië	1	0,5	67	1	0,5	12
Duitsland	1	0,5	12	0	0,0	Niet bekend
Indonesië, Nederlands Indië	1	0,5	7	0	0,0	Niet bekend
Overig Midden Oosten	1	0,5	91	0	0,0	Niet bekend
Polen	1	0,5	39	0	0,0	Niet bekend
Land onbekend	0	0,0	Niet bekend	23	12,6	35
Irak	0	0,0	Niet bekend	3	1,6	50
Italië	0	0,0	Niet bekend	3	1,6	28
Overig Zuid Amerika	0	0,0	Niet bekend	1	0,5	113
Tunesië	0	0,0	Niet bekend	1	0,5	117
Totaal	187	100,0	31	182	100,0	48

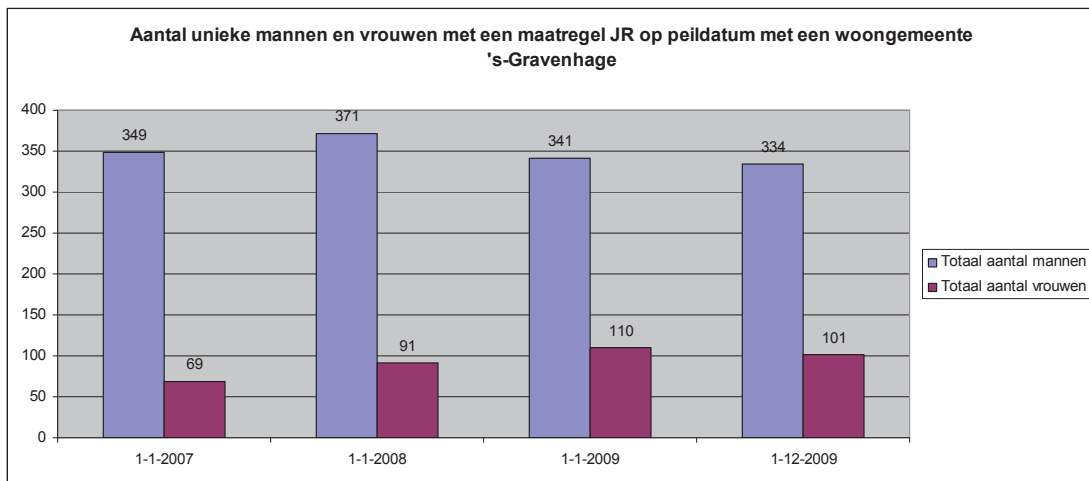
Bron: Ministerie van Justitie, Programma Aanpak Jeugdcriminaliteit, Project Nazorg Jeugd

Tabel 3: JJI-en waarvan jongeren zich in Den Haag vestigen na detentie

JJI	2008			2007		
	aantal	%	gemiddeld aant. dagen	aantal	%	gemiddeld aant. dagen
Teylingereind	78	41,7	36	80	44,0	63
Hartelborgt	32	17,1	28	26	14,3	45
Krimpen	31	16,6	22	14	7,7	26
Eikenstein	21	11,2	19	14	7,7	18
Hey-Acker	7	3,7	43	10	5,5	37
Hunnerberg+Maasberg	4	2,1	21	13	7,1	13
Keerpunt	3	1,6	27	5	2,7	8
Doggershoek	3	1,6	34	4	2,2	66
JOC	3	1,6	34	2	1,1	67
Zwaag	2	1,1	49	8	4,4	45
Rentray	2	1,1	69	1	0,5	5
Poortje	1	0,5	18	3	1,6	46
Dependance Rotterdam	0	0,0		1	0,5	430
Sprengen	0	0,0		1	0,5	36
Totaal	187	100,0	31	182	100,0	48

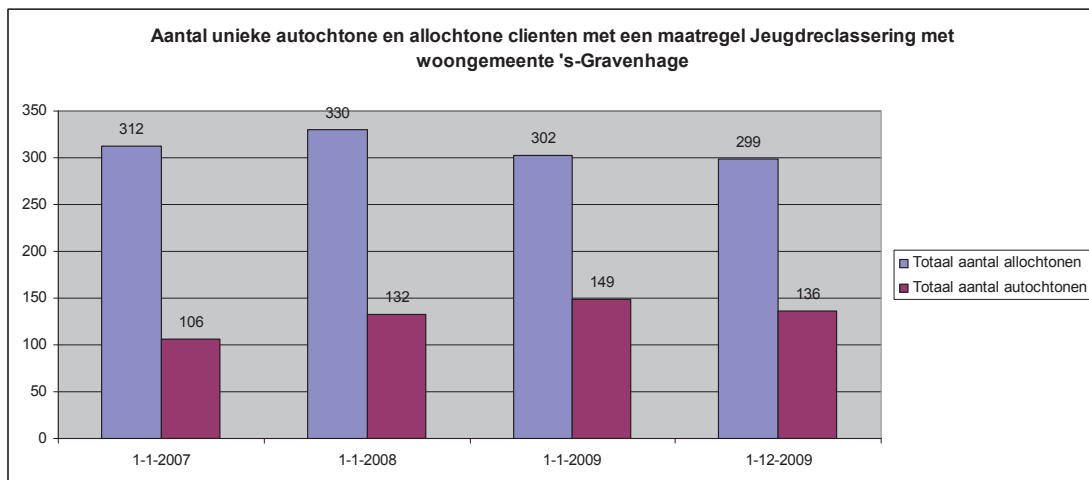
Bron: Ministerie van Justitie, Programma Aanpak Jeugdcriminaliteit, Project Nazorg Jeugd

Figuur 1: Aantal jongens en meisjes met een maatregel jeugdreclassering

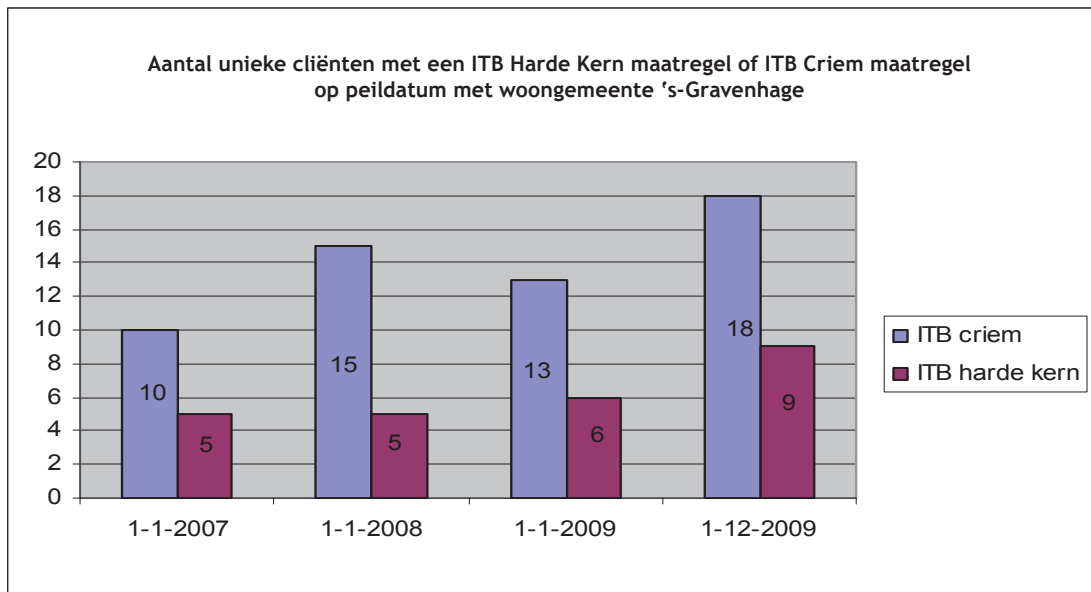
Bron: Jeugdreclassering 's-Gravenhage

Figuur 2: Aantal allochtonen en autochtonen met een maatregel jeugdreclassering

Bron: Jeugdreclassering 's-Gravenhage

Figuur 3: Aantal jongeren met een ITB Criem of ITB harde kern

Bron: Jeugdreclassering 's-Gravenhage

Bijlage 3 Respondenten: Instellingen met aanbod nazorg

Naam organisatie	Type nazorg	Functie respondent
Maatregelhouders		
William Schrikker Jeugdreclassering	Jeugdreclassering, voorgedij, dubbele maatregel	Projectleider
Leger des Heils, Jeugdzorg en Reclassering	Reclassering & vrijwillige trajecten	Unitmanager, afdeling reclassering
Leger des Heils, Jeugdzorg en Reclassering ³⁴	Reclassering & vrijwillige trajecten	Werkbegeleider
Reclassering Nederland, volwassen reclassering met een speciale unit voor jongvolwassenen	JOVO (vrijwillig) Reclassering	Beleidsmedewerker
Stichting Bureaus Jeugdzorg Haaglanden/Zuid-Holland, jeugdreclassering	Jeugdreclassering, T&B, H&S, HK, GBM	Beleidsmedewerker
GGZ Palier	Reclassering & vrijwillige trajecten	Manager / Werkondersteuner
Nidos	Reclassering, indien geen verblijfsvergunning	Jeugdbeschermer
Uitvoerders schorsende / bijzondere voorwaarden		
De Waag	Diverse dadertherapieën, geweld en zeden	Hoofd afdeling jeugd
MDFT (MultiDimensionele familie Therapie) van het Palmhuis van De Jutters	Dagbehandeling, MDFT, diverse therapieën	Trainer en supervisor
Brijder verslavingszorg, afdeling Brijder Jeugd	Drugsproblematiek, intern	Manager bedrijfsvoering
Tweedelijnszorg		
JIT	Nieuwe Perspectieven Trajecten- trajecten	Manager
Stichting Exodus Den Haag	Intern, integrale begeleiding	Manager

³⁴ Uit de gegevens van de enquête is niet duidelijk of de unitmanager en de werkbegeleider van het leger des Heils op dezelfde afdeling werken. Voor de volledigheid hebben wij deze medewerkers als twee aparte respondenten meegenomen in de resultaten.

Naam organisatie	Type nazorg	Functie respondent
Gemeente Den Haag en het Ministerie van Justitie: Stichting Trix	Lasdiploma basis	Directeur
Gemeente Den Haag, dienst Haeghe Groep: Dienst Sociale Werkvoorziening	Arbeidstoeleiding & toeleiding uitkering	Hoofd Centraal Bureau
Gezin in Balans, Humanitas	Ex-gedetineerde moeders	Coördinator
Stichting Sleutelen met Jongeren	Garagevak basis	Voorzitster
GGD Den Haag	Zwerfjongeren	Veldregisseur zwerfjongeren
Schroeder	Sociale arbeidsvoorziening	Beleidsmedewerker
<i>Woonvoorzieningen</i>		
Stichting DUWO	Kamertraining	Projectcoördinator DUWO Foyer
Stichting Luna	Huurbemiddeling slooppanden sociaal zwakkeren	Coördinator
LIMOR (landelijke instelling maatschappelijke ondersteuning en rehabilitatie)	Kamertraining	Coördinator aanmeldbureau Zuid-Holland
<i>Onderwijsinstellingen</i>		
J. C. Pleysierschool, locatie Transvaal College	ZMOK	Directeur Transvaal College
ROC Mondriaan	MBO	beleidsmedewerker zorg / ondersteuner zorgcoördinatoren
<i>Specialisten LVB</i>		
Iipse de Bruggen	Algemeen, LVG	Hoofd behandelingsdienst
MEE Zuid-Holland Noord	Algemeen, beperkingen	Teammanager frontoffice
Steinmetz de Compaan		Clustermanager

Bijlage 4 Overzicht³⁵ gegevens casusonderzoek

Casus	Instelling	Betrokken partijen
1	BJZ JR	Jeugdreclassering Raad voor de Kinderbescherming Jeugdformaat (begeleid kamer project) Justitiële Jeugdinstelling TRIX MDST vanuit het Palmhuis Workwise Vader van de jongen
2	BJZ JR	Jeugdreclassering Justitiële Jeugdinstelling Knooppunt Middelbare school (leerplichtambtenaar) Raad voor de Kinderbescherming
3	BJZ JR	Jeugdreclassering Leerstrafoördinator Tools4U Raad voor de Kinderbescherming Ouders jongere Politie
4	BJZ JR	Jeugdreclassering School (mentor, decaan) Justitiële Jeugdinstelling Jongerenwerk (vanuit initiatief jongere)
5	BJZ JR	Jeugdreclassering Bureau Jeugdzorg (gezinsvoogd) JIT-Intensief
6	BJZ JR	Jeugdreclassering Justitiële Jeugdinstelling Ouders jongere Raad voor de Kinderbescherming School Pro Justitia Rapporteur verbonden aan het NIFP

35 N.B. Een kanttekening bij dit overzicht is dat niet uitgesloten kan worden dat meer dan de genoemde partijen betrokken waren bij de casus: het overzicht is immers gebaseerd op wat ten tijde van het casusonderzoek aanwezig was aan informatie in de dossiers.

Casus	Instelling	Betrokken partijen
7	BJZ JR	Jeugdreclassering Leger des Heils: Kamertrainingscentrum 'Vast en verder' Leerplichtambtenaar Bureau Jeugdzorg Jeugdformaat Parnassia Brijder (Stichting Brijder Verslavingszorg) School
8	JIT	JIT-Nieuwe Perspectieven bij Terugkeer (JIT-NPT) Justitiële Jeugdinstelling Bureau Jeugdzorg (gezinsvoogd) WorkWise Pro Justitia Rapporteur verbonden aan het NIFP School (nieuwe opleiding)
9	JIT	JIT-NPT Jeugdreclassering Justitiële Jeugdinstelling School (nieuwe opleiding)
10	JIT	JIT-NPT (aanmelding vanuit JIT-preventief) Jeugdreclassering Programma 'Time Out' School (nieuwe opleiding) Ouders jongere
11	JIT	JIT-NPT (aanmelding vanuit JJI) Jeugdreclassering ITB-begeleider (regelmatig contact mee) Justitiële Jeugdinstelling Begeleiding van Palier en psycholoog School (nieuwe opleiding: leerbedrijf)
12	JIT	JIT-NPT DuWo (begeleid wonen) Stichting TRIX School (nieuwe opleiding) Startbaan (geholpen bij vinden van bijbaan) Behandeling bij het Palmhuis
13	JIT	JIT-NPT Kessler Stichting (zorg, opvang en begeleiding van dak- en thuislozen) De Waag (mogelijk wordt de jongere hier aangemeld) Parnassia (jongere is hier zelf mee gestopt) Psy-Q (jongere is hier zelf mee gestopt) De Vluchthaven UWV Centrum Indicatiestelling Zorg (CIZ)

Bijlage 5 Toetsingscriteria procesevaluatie ketensturing³⁶

1. Strategie:
 - a. **Er is sprake van een gedeelde probleemanalyse en -definitie.**
 - b. Er is sprake van een gedeelde urgentie.
 - c. Er is sprake van een gedeelde doelstelling en visie op aanpak.
 - d. Er is sprake van een gemeenschappelijke taal.
 - e. Er is sprake van een duidelijke afbakening tot andere netwerken.

2. Samenwerking:
 - a. **Er is sprake van een gemeenschappelijk belang.**
 - b. **Er is sprake van onderlinge afhankelijkheid.**
 - c. Er is sprake van een balans tussen zelfstandigheid en afhankelijkheid.
 - d. Er is sprake van evenredige (machts)verhoudingen.
 - e. **Er is sprake van onderling vertrouwen.**
 - f. Er is sprake van een duidelijke taakverdeling.
 - g. **Er is sprake van informele en flexibele samenwerking.**
 - h. Er is sprake van horizontale sturing.

3. Samenwerkingspartners: (gevraagd naar de samenwerkingspartners)
 - a. Er is sprake van vaste deelnemers.
 - b. Er is sprake van competente en beslissingsbevoegde deelnemers.
 - c. Er is sprake van toegevoegde waarde per deelnemer.Systeem:

³⁶ De dikgedrukte criteria zijn gebruikt in het huidige onderzoek om de kwaliteit van de samenwerking binnen de nazorgketens na te gaan.

4. Systeem:
- a. Er is sprake van eenduidige regie.
 - b. Er is sprake van een zekere afstemming van activiteiten in het primaire proces van deelnemers.
 - c. **Er is sprake van voldoende mensen, middelen en instrumenten.**
 - d. **Er is sprake van een adequate informatie-uitwisseling.**
 - e. **Er is sprake van voortgangsbewaking en verantwoording.**
 - f. Er is sprake van een evenredige verdeling van de lasten (kosten).
 - g. Er is sprake van een samenhang tussen de netwerkdeelname en (eigen) prestatie-eisen, de kosten en baten van deelname aan de keten zijn in balans.
 - h. **Er is sprake van voldoende bestuurlijk en politiek draagvlak.**

Bijlage 6 Contactenlijst instanties nazorg jeugd Den Haag

Maatregel-houders	Aanbod
BJZ JR	Jeugdreclassering T&B H&S HK GBM
BJZ CRIEM	First offenders, etnisch
WSG JR JB	Jeugdreclassering, voorgedij, dubbele maatregel,
NIDOS	Reclassering = geen verblijfsvergunning
SRN	JOVO (vrijwillig)
Leger des Heils	Reclassering Reclassering en Vrijwillige trajecten
Palier GGZ-recl.	Reclassering & vrijwillige trajecten
Uitvoerders schorsende/ bijzondere voorwaarden	
De Jutters	Dagbehandeling MDFT Diverse therapieën
De Waag	Diverse dadertherapieën, geweld en zeden
VIG-gezinscoaching	Gezin
Mistral / Brijder	Drugsproblematiek, intern
Jongerendetox / Brijder	Detox
JJC (Jutters/Jeugdformaat Combinatie)	Combivoorziening, gesloten jeugdzorg
Tweedelijns	
JIT-NPT en Intensief	NPT-trajecten
Stichting de Trix	Lasdiploma basis
Sleutelen met Jongeren	Garagevak basis
Gezin in Balans	Ex-gedetineerde moeders
Werkbedrijf SZW (=CWI)	Arbeidstoeleiding & toeleiding uitkering
Exodus	Intern, integrale begeleiding
Triple X / Palier	Intern, integrale begeleiding GGZ (verslaving)

De Haeghe Groep	Sociale werkplaats
Schroder vd Kolk	Sociale arbeidsvoorziening
Woonvoorzieningen	
CCP/CTMO	Centrale toegang maatschappelijke opvang
Stichting Luna	Huurbemiddeling slooppanden sociaal zwakkeren
DUWO-Foyer	Kamertraining
Vast en Verder	Kamertraining
LIMOR	Kamertraining
Stichting Jeugdformaat	Kamertraining, logeerhuizen, residentiële intensieve groepen, crisisopvang
Onderwijs	
Knooppunt	Rebound
De Pleysierschool	ZMOK
Mondriaan Onderwijsgroep	MBO
Specialisten LVG	
Stichting MEE	Algemeen, beperkingen
St. Ipse De Bruggen	Algemeen, LVG
Steinmetz de Compaan, Kantoor Kijkduin	

Colofon

Opdrachtgever/financier	Gemeente Den Haag/Ministerie van Justitie
Auteurs	Mr. dr. K. Lünemann Dr. M.W.G. Vandenbroucke Drs. R. Verwijs W. Roeleveld Msc, MA
Omslag	Grafital, Eindhoven
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T (030) 230 07 99 F (030) 230 06 83 E secr@verwey-jonker.nl Website www.verwey-jonker.nl

De publicatie

De publicatie kan gedownload en/of besteld worden via onze website: <http://www.verwey-jonker.nl>.

ISBN 978-90-5830-408-7

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2010.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.

Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

